

RS Global

ISSN 2413-1032

WORLD SCIENCE

Multidisciplinary Scientific Edition

WORLD SCIENCE

№ 3(31)
Vol.6, March 2018

Copies may be made only from legally acquired originals.

A single copy of one article per issue may be downloaded for personal use (non-commercial research or private study). Downloading or printing multiple copies is not permitted. Electronic Storage or Usage Permission of the Publisher is required to store or use electronically any material contained in this work, including any chapter or part of a chapter. Permission of the Publisher is required for all other derivative works, including compilations and translations. Except as outlined above, no part of this work may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the Publisher.

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,

Scientific Educational Center
Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address:

Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website: <https://ws-conference.com/>

E-mail: rsglobal.poland@gmail.com

Tel: +4(857) 898 55 10

The authors are fully responsible for the facts mentioned in the articles. The opinions of the authors may not always coincide with the editorial boards point of view and impose no obligations on it.

CHIEF EDITOR

Ramachandran Nithya Professor in Finance and Marketing, Oman

EDITORIAL BOARD:

Nobanee Haitham Associate Professor of Finance, United Arab Emirates

Almazari Ahmad Professor in Financial Management, Saudi Arabia

Lina Anastassova Full Professor in Marketing, Bulgaria

Mikiashvili Nino Professor in Econometrics and Macroeconomics, Georgia

Alkhawaldeh Abdullah Professor in Financial Philosophy, Hashemite University, Jordan

Mendebaev Toktamys Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan

Yakovenko Nataliya Professor, Doctor of Geography, Shuya

Mazbayev Ordenbek Doctor of Geographical Sciences, Professor of Tourism, Kazakhstan

Sentyabrev Nikolay Professor, Doctor of Sciences, Russia

Ustenova Gulbaram Director of Education Department of the Pharmacy, Doctor of Pharmaceutical Science, Kazakhstan

Harlamova Julia Professor, Russia

Kalinina Irina Professor of Chair of Medicobiological Bases of Physical Culture and Sport, Dr. Sci.Biol., Russia

Imangazinov Sagit Director, Ph.D, Kazakhstan

Dukhanina Irina Professor of Finance and Investment Chair, Doctor of Sciences, Russian Federation

Orehowskyi Wadym Head of the Department of Social and Human Sciences, Economics and Law, Doctor of Historical Sciences, Ukraine

Peshcherov Georgy Professor, Russia

Mustafin Muafik Professor, Doctor of Veterinary Science

Ovsyanik Olga Professor, Doctor of Psychological Science, Russian Federation

Temirbekova Sulukhan Dr. Sc. of Biology, Professor, Russian Federation

Kuzmenkov Sergey Professor at the Department of Physics and Didactics of Physics, Candidate of Physico-mathematical Sciences, Doctor of Pedagogic Sciences

Safarov Mahmatali Doctor Technical Science, Professor Academician Academia Science Republic of Tajikistan

Omarova Vera Professor, Ph.D., Kazakhstan

Koziar Mykola Head of the Department, Doctor of Pedagogical Sciences, Ukraine

Tatarintseva Nina Professor, Russia

Sidorovich Marina Candidate of Biological Sciences, Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor

Polyakova Victoria Candidate of Pedagogical Sciences, Russia

Issakova Sabira Professor, Doctor of Philology,

Kolesnikova Galina Professor, Russia

Utebaliyeva Gulnara Doctor of Philological Science, Kazakhstan

Uzilevsky Gennady Dr. of Science, Ph.D., Russian Federation

Crohmal Natalia Professor, Ph.D. in Philosophy, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Chorny Oleksii D.Sc. (Eng.), Professor, Kremenchuk

Pilipenko Oleg Head of Machine Design Fundamentals Department, Doctor of Technical Sciences, Ukraine

Nyyzbekova Kulanda Candidate of pedagogical sciences, Kazakhstan

Cheshmedzhieva Margarita Public Law and Public Management Department, Bulgaria

Svetlana Peneva MD, dental prosthetics, Medical University - Varna, Bulgaria

Rossikhin Vasily Full dr., Doctor of Legal Sciences, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine

Pikhtirova Alina PhD in Veterinary science, Sumy national agrarian university, Ukraine

CONTENTS

SOCIOLOGY

- Carolina Budurina-Goreacii, Svetlana Cebotari*
KEY CONCEPTS OF LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT..... 4
- Ustymenko L. N.*
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF RECREATIONAL ACTIVITIES..... 12

PHILOSOPHY

- Rzayev Mammadtagi Hasan oglu*
THE PROBLEM OF MORAL AND RELIGIOUS VALUES OF THE PERSONALITY
IN THE WORKS OF AZERBAIJANI PHILOSOPHERS..... 15

PHILOLOGY

- Didkovska T. L.*
SHORT FILM AS A MEDIUM FOR LANGUAGE LEARNING..... 18
- Тетяна Іванівна Лакуста*
МОЗЕС РОЗЕНКРАНЦ: ПОЕТИЧНИЙ СВДОК ХХ СТОЛІТТЯ
(СПРОБА БІОГРАФІЧНОГО ПОРТРЕТА)..... 21
- Хорошун О. О.*
АМЕРИКАНСЬКА ДОКУМЕНТАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА
У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ..... 27
- Martashvili K. E.*
STYLISTIC FUNCTIONS OF BIBLICAL ALLUSIONS IN THE LITERARY TEXTS..... 30
- Gitolendia T.*
MEN IN GEORGIAN PROVERBS (LINGUA-CULTURAL ANALYSIS OF PROVERBS)..... 33

ART

- Harutyunyan Hasmik Hayk*
THE ART OF ASHOUGH OF ALEXANDRAPOL..... 35
- Осипенко В. В.*
НАРОДНОПІСЕННА ТРАДИЦІЯ У ВИКОНАВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ
СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЕСТРАДНИХ СПІВАКІВ..... 38
- Обух Л. В.*
КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЇ, ТРЕНІНГИ ТА МАЙСТЕР-КЛАСИ ЯК СКЛАДОВІ
МУЗИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ..... 43

HISTORY

- Dildora Eraliyeva*
THE IMPORTANCE OF “MUNTAKHAB AL-KHUSAMI” IN FIQH..... 47
- Maimanova Nurshat Nurkanovna*
THE DIPLOMATIC ACTIVITY OF ABILMAMBET KHAN..... 51
- Nugzar Zosidze, Nadim Varshanidze, Jumber Vardmanidze*
THE POLITICAL AND ECONOMIC ASPECT OF ARMENIA’S INTERESTS
WITH BLACK SEA COAST OF GEORGIA IN 1919-1920..... 55

LEGAL AND POLITICAL SCIENCE

- Пастух І. Д.*
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ
ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ СЛУЖБОВЦІВ У ЗВ'ЯЗКУ З
ЇХ ПІДПОРЯДКУВАННЯМ ОДИН ОДНОМУ: ЗАКОНОДАВЧА КОЛІЗІЯ..... 58

KEY CONCEPTS OF LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT

*MA, PhD student Carolina Budurina-Goreacii,
PhD in political sciences, Associate professor Svetlana Cebotari*

*Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations;
Military Academy „Alexandru cel Bun”,*

Abstract. *In this article the main approaches, theories on the terms "community" and "local community", as well as the role (place) of the term "development" in the context of "local community" are examined.*

Keywords: *community, development, civil society, theories, models, local community, community development, citizen's involvement, collective action.*

Local community development is a relatively new concept that tends to become more and more an independent discipline in the field of socio-human sciences.

Both foreign and Moldovan researchers used less the expression of *local community development*, giving the preference to examine the concept of *community development*. The word *community* would refer to "something that belongs to the community" [5]. On the other hand, the concept of *community development* does not exclude the defining aspects and characteristics of local community development. Moreover, they are often interfering, both focusing on positive change, but also on raising and improving people's living standards in the community. Because citizen is the human being who is involved in public affairs, it is important that no one is excluded from this process [6, p.677-678].

There are several community development models, described in the practice of community development organizations. However, in our article we will refer to the eight models of community development that are presented by the researcher M. Weil, namely: organization of neighborhood, organization of functional communities, economic and social development of community, social planning, community programs development and networking, coalitions, policies and social actions and social movements. These models are not very different, having some overlaps between their features. In addition, there are similarities with regard to the roles played by civil society representatives within the community in its various aspects [24, p.31-35].

At the same time, a series of theories regarding the community development were formulated in the literature, and their essence, characteristics and role in democratic societies were addressed.

The first concerns the *theory of community development*. As a specific field of sociology, this theory is constantly being developed and borrowed from basic theories of such disciplines, as: sociology and social assistance, psychology, politics, economics, management, etc.), and developing rather as a necessity of practical intervention. For example, if the theorists of sociology and social assistance have reached advanced levels of research into community intervention, then those from the field of community development lends all their methods and techniques. In the same context, if for a city/village the main approach is local economic development, the theoreticians of community development will go to the most appropriate economic theory and will adapt it to the reality of the respective community.

The theory of systems in community development. Some of the key-concerns of community development, such as power and influence assessment, understanding the inter-group relationships dynamics can be understood and described using system theory. Therefore, such terms as: systems and subsystems, closed and open systems, system limits, energy transfer or external influence, feedback and systemic balance can be used to clarify the approach of the concept of community development [21, p.1].

The holistic theory of community. Community development can only analyze the community as a whole in extensive societal structures. Each element of the community and its evolution is seen permanently in the context of totality [3, 22-23].

The functionalist theory of community development. According to the functionalist theory of the American sociologist Roland L. Warren, the community is considered to be a social formation that fulfills five functions, namely: communication, social participation, social control, mutual support, and

the function of assurance economic prosperity. In Warren's view, these five functions are found in every community - from villages to big cities. In fact, we find that each community needs intervention, like a *type of community development process*, in order to ensure the general well-being of citizens.

Applying these theories of community development in our article gives us the chance to better understand the evolutionary context of the concept, to address the relationship between the community and the local community, and to determine the role and place of the term "development" in the context of the "local community".

Therefore, from a chronological point of view, the concept of "community development" appears in the United States reform movements of the 1840s. The first definition of community development was given within the Conference that was held in Cambridge in 1948. Thus, it was stated that community development would be "a movement focused on promoting a better life for the whole community, with active participation and, if possible, on the initiative of the community. To do this, it is necessary to use different incentive techniques and tools to make the carried out actions produce changes at the local level" [27, p.1]. Subsequently, in the US there have been several social movements for the promotion of civil rights (the '50s), which have led to the recognition of community development as a practice. In 1955, the UN documents have defined "community development" as "a process whose purpose is to create the conditions for economic and social progress". Thus, "community development is focused on an increased and better participation of people in community affairs, on the revitalization of existing forms of local government, as well as on the transition to an efficient local administration, if it is not yet functional" [23, p.9]. Reactions to the economic and social development model that was adopted by UNICEF and the WHO within the Alma Ata Declaration in 1978 have led to the outline of the current meaning of the term, namely the idea of involving people in their own development projects [4]. In a paper which was published in 1966 the English economist E.F. Schumacher stated that "development does not start from goods, but from people, from their education, organization, and discipline. Without these three factors, any resource remains only an empty, hidden and unused opportunity" [19, p.138]. This new approach and "closeness" to the human factor has led to the actual change of the emphasis on the concept of development. And when we look at the term of development in the context of community development, it is intended to develop positive changes and continuous progress at community level.

In the 1970s, the concept of community development was already introduced in such areas as: public administration, urban planning or public order. This is due to the emergence of two publications - *Community Development* (UK) and *Community Development: Journal of the Community Development Society* (USA). Also there were performed some university programs in the field of community development in these countries [18, p.17].

At the same time, in the Central and Eastern European states, the concept of community development began to be approached about 25 years ago, once with period of passing from socialist communitarism to modern communism, which was based on modernization and local participation. In fact, the Romanian sociologist C. Zamfir also noted that "in countries of transition, community development phenomenon has begun to be tackled by the social and state actors when the economic system has created a lack of opportunities for citizens from communities to integrate into a global process of development". In this context, community development programs were those that provided benefits to actively marginalized localities and reduce costs for mobilizing local resources, including the voluntary human resource [9, p.154-156]. In the Republic of Moldova, the concept of "community development" was taken over from the programs of the European Union and the World Bank. This term is currently found in the activities of non-governmental organizations, as well as in the local development strategic plans that are performed by the Local Public Administration (LPA) authorities.

From the stated above, we note that the foreign researchers have analyzed the concept of "community development" during the XIX-XX century, whereas the term of "local community development" was practically missed or found occasionally. However, the Romanian sociologist A. Negru is one of the researchers who had examined both concepts. He believed that by definition, role and involvement „community development" and „local community development" are different. The author points out that "if within community development, any community has an active role to develop and implement development policies that conform to their own interests, then the local community development would generally be produced without the conscious and voluntary participation of its members, and changes within it are usually the result of the action of exogenous factors" [11, p.2]. We partly agree with this hypothesis, given the fact that many state actors are involved in the development process, both inside and outside the community. However, we believe that the involvement initiatives differ from one community to another, these ones depending on the

degree of local development, the will of the citizens, the representatives of the civic society institutions and the LPA authorities to want a change. That is why we will insist on using the concept of local community development, which we consider to be an aspect of activation and interaction of all local, regional and national actors that harness the human and material resources on a certain territory (local community) in order to ensure the general well-being.

Next, we will briefly determine the main terms that define the concept of local community development, namely: “local community” and “development” in the context of “local community”.

Thus, if we start analyzing the evolution of the local community, then we notice that initially it was called *rural community*, being represented in the form of different human communities (clans and tribes made up of large family structures). At the end of the XIXth century the German sociologist F. Tönnies in his book *Gemeinschaft und Gesellschaft* outlined three types of human communities: kinship, locality and mind, or the spiritual community [1, p.2], by which the actions are based on common goals. Thus, traditionalism, the space community and emotionalism would be the main elements through which community members are in a close relationship [22, p.26].

At the beginning of the XXth century the concept of rural community was interpreted within the limits of commercial spaces and services which were built around a village center [8, p.59-63]. Later, however, the US researchers R. Park and E. Burgess laid the foundations for urban sociology. Thus, according to them, communities would be “natural areas that develop as a result of competition between enterprises for land use and between population groups for housing at affordable prices” [13, p.26-28]. Respectively, a neighborhood would be a subsection of a wider community with a collection of people and institutions that occupy a spatially defined area and is conditioned by a whole set of ecological, cultural and political forces. Cities therefore comprise more neighborhoods. In his book, the author also makes differences between rural (local) communities, which he considers to be smaller in size compared to cities, and the communication networks and the lifestyles of their members differ. In other words, rural (local) communities would be traditional and conservative and less divided, while cities (urban areas) are considered more modern, more “civilized” and more complex. So we notice that gradually the concept of community acquires features and geographic elements, which are delimited on a smaller or larger portion of land, and through which different economic, social and cultural activities take place for the local community development.

Sociologist G. Suttles later improved this point of view, emphasizing that the local community is best thought not as a single entity, but rather as a hierarchy of more inclusive residential groups. Thus, the researcher used the term of local community within the meaning of different social entities living in a given territory based on common interests and occupations [20, p.234]. During the same period, the American scholar J. Gusfield distinguished two dimensions of the community-territorial and relational. The relational dimension of community is related to the nature and quality of relationships in that community, and some communities can not have any territorial delimitation, for example, in the case of a community of scholars working in a given specialty but can live and work in different places or even around the world. Other communities can be defined primarily by territory, as in the case of neighborhoods, but even in such situations, the neighborhood or common territory cannot itself constitute a community [7, p.78-80]. The researcher mentioned that the two dimensions are not mutually exclusive, although formerly the French sociologist E. Durkheim noted that “modern society develops the community around its interests and abilities more than around the locality” [2, p.15]. We believe that the scholar concerned rather *the social dimension* of local communities. They are represented by a group that is organized around certain common values and which belongs to social cohesion, generally in larger social units than an individual household.

For us, however, the *legal dimension* of the concept is more important, stating that “local communities would include members who are organized in local collectivities, in LPA authorities, as well as in other public and private institutions and services” [10] which are delimited by a geographic space. In other words, a local community is made up of a group of people with a common place of residence, as well as a set of institutions that order all aspects of social life. Rather, in order to distinguish a local community as a group of people who simply share a place, people also need to share the feeling of the community and to identify themselves with the territory, with the space they live in [17, p. 14-15]. Within the three “local” action levels, which form the space of the local community, people know each other or have the chance to get to know one another.

Table 1. The hierarchy of local action levels

Nr.	Levels	Description
1	International Level	
2	National Level/State Level	
3	Regional/County Level	
4	District Level	LOCAL – Set of communities that have economic and social connections
5	Community (town/village) Level	LOCAL – Persons / households with a common place of residence
6	Group Level	LOCAL - Associate members based on common features or interests
7	Household Level	
8	Individual Level	

Source: Elaborated by C. Budurina-Goreacii in 2012

From the table above, we note that local community of District, Community (city/village) and Group Levels are much more willing to cooperate because of the presence of some common interests. We define the term of “local” by expressing the *common* meaning of the word if we are referring to the fact that there is a relationship between people who want and are able to engage in collective action on the basis of common interests. Thus, unlike the international, regional or national levels where people can participate as citizens, in local areas they have a mutual identity and a sense of belonging.

A. The *District Level* comprises a city surrounded by a series of villages and communes that identify each other on the basis of economic and/or social relations. Citizens of a district can reach one of the villages on a regular basis for product marketing and purchase of goods. District people, to a certain extent, know each other, organize joint cultural activities, form sports teams together, get married, while maintaining their membership and identity with the cities, villages or communes where they reside.

B. The *Community Level (city/village)* is one of the most familiar because it has a very visible manifestation: it is made up of a set of houses and blocks which are inhabited by people, who are associated or grouped together on the basis of a common agreement. Such communities are usually, to some extent, self-governed. They have civil servants who were elected by local citizens and represent the people’s interest at mayoralities or rayon councils. Within the city/village, tasks are distributed to community members in order to deal with the issues affecting community development.

C. The *Group Level* is generally “below” the level of community, and individuals and their households are not considered to be ‘local’. But many groups are larger than the actual villages and have members living in a number of different communities, so that this level can also be considered at a “higher” level of community. The specific concern of this level is that individuals are characterized by unity of values, occupation, religion, common ethnicity, rather than those living in the immediate vicinity.

The lower category will belong to the *Household Level*. It includes a small number of people who live together and are often characterized by a marriage relationship (eg family). The household does not identify with the community level because the decision making and organizational aspects of household actions are not as complex as in the case of groups, cities/villages or districts. Some members of the household may be away for longer or shorter periods at greater or smaller distances, but continue to contribute, in one or another way, to the functioning of the household (work on the forest, shepherd, etc.). Also, the distribution of family roles is well established.

Ultimately, there is *the Individual Level*, where individuals decide and act only for themselves. Individuals are not considered to be “local” and don’t belong to households because they are present everywhere. Instead, there is a degree of uncertainty whether citizens are members of a certain District, City/village or Group Level, where individuals act collectively and efficiently or leave all local decisions and efforts at the expense of households or higher levels - regional, national or international.

The size of the local community is valued according to the objective of action. It matters the scale at which the common good is expected. It can be operated either at a district, city/village or group of people levels. All of these can be identified as communities depending on the purpose and type of activities that are carried out. At the same time, it is quite rare for the localities to have a socio-cultural state of active community, with a majority of citizens who are oriented with the same interests and values, being in cooperative relations. And in order for a potential community to become an active one, it is necessary to implement certain strategies, programs and actions involving all members of the community.

Local communities are made up of the following elements:

– *Strengthening social capital.* If the individual is in contact with his neighbor and this one with other neighbors then there will be a build-up a social capital, which could meet social needs and help improve living conditions in community. The community will benefit from the cooperation of all its parties, and the individual will find himself in associations of communication, assistance and development on a personal, professional and community basis [15, p.48-50].

– *Employment in the workplace.* It is considered that the greatest indicator of professional satisfaction is the social connection at work, when people are in a pleasant entourage of people and are happy. And social relationships provide people with mutual advice, promotions, and other strategic information.

– *Ensuring local health.* General welfare of the population and strengthening of social relations in the local community depends on the state of health, which includes psychological and physical aspects of human being. Thus there can be prevented various diseases and be overcome negative emotions such as depressions or stressful states.

– *Sustainable development.* Sustainable development within community represents the quality of provided services in order to meet the needs of citizens and respond to local problems. The actions focusing on sustainable development are expected to emerge from the needs of individuals, families, and communities that were originally intended to serve them. Understanding the community context in which various activities are carried out has an important influence on the sustainable development of the local community [26, p.31-32].

In the Republic of Moldova, the concept of local community is perceived rather as a term limited by a geographic space. Although there is much talk about the local community development as a solution to solving existing problems, however, interpersonal links based on mutual support are at an early stage of formation and consolidation. That is why members of the local community in our country need to mobilize more, to contribute to the economic and socio-cultural development of their localities and generally to ensure the general well-being.

Next, we will refer to the expression of “development” within the context of the “local community” concept.

As for the term of “development” things are less problematic, it is necessary to not consider it simplistically. Therefore, the meanings given to “development” can be seen from two perspectives. The first meaning is that of *quantitative*, in which development means more, higher in the sense of increasing the number. The second perspective refers to the fact that if development means a qualitative change, the number or quantity is not the central variable describing the development process. It describes the quality of the process or the results. We will state that the local community development is the result of an active and responsible involvement of the members of the community who, through their attitude and behavior, succeed in generating a better quality of life. In other words, development involves changing the quality of the process (consultation, empowerment, participation, etc.), focusing on certain “products” (infrastructure, equipment, built spaces, etc.). Quantitative criteria for development products refer to the result of community processes and interactions. These changes in relations and attitudes have generated these products and not the other way round.

In a narrow sense, the local community development is both a *process* - by developing and consolidating certain capacities to act collectively, and a *result*, because there is a collective adoption of measures for the development of the community [24, p.58-73].

In a broad sense, when we refer to the *local community development as a result*, we are looking at improving the living and working lives of citizens by implementing development programs and participating at decision-making process at community level. Within *the local community development as a process* we participate in a planned involvement of conscious community intervention, where the process aims to introduce positive changes for increasing the social capital of community, but also to solve the collective problems. Indeed, the American Professor L. Ploch also mentioned that the local community development would be “a process of voluntary involvement of citizens in the context of improving aspects of community life. These would naturally lead to the consolidation of human and institutional relations at community level” [14, p.6].

Thus, the local community development is a long-term planned process that aims at introducing the positive changes in the community. This phenomenon is expressed by the following hypotheses:

- The need for change at the community level is constantly evolving;
- The positive change is a process that needs stimulation and targeting. And during this conscious targeting effort, a theory / model of community development will be used;
- The community is constantly working on a learning process, and the success of the process can be assessed only in terms of judgment of people inside the community;

- The results are expected to be positive rather than negative and are also evaluated at cost level.

Based on the hypotheses outlined above, we note that the local community development involves the change that is intended to be positive. Most of the time, however, the change is viewed with restraint or hostility by both the LPA authorities and the citizens. For Moldovan local communities the change is similar to the transition, which, as we notice, would be a process of uncertainty leading to unemployment and poverty. At the same time, any attempt to diversify activities is received with indifference, hesitation or even rejection. We believe that the local community development process must start within the community, as community members know best their problems, causes, and can better identify solutions to improve the situation.

However, when citizens are expected to participate in concrete actions, they often invoke various reasons for non-involvement: lack of time, money, etc. Mobilizing community resources requires professionalism and patience. Thus, in the first phase it will be necessary to perform a plan or strategy. At the same time, the following steps are expected to be applied: *to carry out social actions* through the distribution of power and the roles of the actors involved; *to fix a social planning*, by creating a rational process of solving social problems. Within this strategy, local community members are involved in the process of consultation, action planning and interpretation of the results; *to form the social capital*, which focuses on creating and consolidating connections between individuals, social and/or institutional networks, based on reciprocity rules and trust.

Local community development processes should be adapted to local peculiarities, as there are great differences between communities at cultural, economic and social level. Also the mentality and ethnicity may differ. At the same time, they should focus on: citizens, institutions, organizations, families, groups of friends, economic agents, socio-cultural actors and politicians, taking into account the cultural aspects and traditions of the community that are subsequently presented as an economic effort.

Among the *positive aspects* encountered in local community development processes are:

- Promotion of positive practices related to local community development. These positive practices are, where appropriate, focused on: improving relations between community members or the inter-ethnic climate, promoting local development;
- Association and high level of participation. This refers to situations in which community members get involved quickly and efficiently.

At the same time, *the negative aspects* of local community development processes include:

- Presence/short-term intervention in the community (some communities and certain members of local communities are more involved in local actions);
- Problems caused by the difficulties of forming initiative groups, local interest groups.

However, we need to focus on achieving positive outcomes, so the efforts made and the involvements of all local actors are important.

At the same time, if we accept the hypothesis that the local community development is a complex process of conscious and planned intervention that aims to prosper the community and ensure the general welfare of individuals, the next step is to analyze the characteristics by which a community can be assessed as developed or undeveloped. And these relate to: (1) awareness of common identity and socialization based on own values; (2) change takes place with the support of community members through public participation (3) use and development of own resources; (4) active participation in the formulation, implementation and enforcement of community rules; (5) the existence of community control; (6) the community share the same values with its members; (7) decision-making on development is made by enhancing participatory democracy; (8) the change is positive and irreversible [16, p.10].

In other words, the local community development is a process in which the living conditions of citizens are improved by their voluntary, conscious and planned involvement. At the same time, developing their own capacities to act by using internal and external resources and preserving common traditions and values - all contribute to positive change that can take place in a shorter time and for the benefit of citizens.

In democratic societies, the local community development occurs in the course of several actions that are focused on solving common problems of people who share the same geographic space, have important economic, social or cultural relations. In fact, the sectoral approach of local community development clarifies this hypothesis:

- a) *Technical and economic development of the community*. This involves the introduction of new technologies, machinery and equipment that ultimately serve economic purposes as well. Thus, by allocating public money from the local budget and by purchasing the technical equipment from the

obtained grants, the representatives of the LPA authorities and the associative sector contribute to the improvement of the agro-industrial sector of the local community.

b) *The development of the structure and use of the workforce.* This refers to increasing the level of education of the population and the promotion of new professions. Both aspects should be developed and updated simultaneously, in accordance with the needs and realities existing in a community. Even if the objective of training highly qualified specialists is more or less achieved in democratic societies as well as in developing ones, however, the employment matter remains to be big challenge for local communities. Thus there is an acute shortage especially in countries in transition. At the same time, the diversification of professions would help re-qualify the active population in the localities, thus introducing more employment opportunities and ensuring a better life.

c) *The development of the social division of labor,* which refers to increasing the occupational differentiation and division of activity into branches. In local communities, this aspect is especially important because citizens are aware of the importance of specializing their roles at the workplace. Also the tendency to produce certain products for marketing or exchange would have positive contributions not only for themselves but also for society.

d) *The political development* of the local community by decentralizing the power and increasing the level of the political actors' accountability in front of the citizens for the taken actions. Citizens' involvement in decision-making process must become a widespread practice at local level, as they know their problems best, and authorities can intervene to solve them by concrete solutions. In fact, local community development is also a good alternative for a range of services that LPAs provide to citizens. The bureaucratic model of public administration hardly succeeds to come out of its immobility, and public services continue to regard the citizen as "administered". In this context, in democratic countries, community services provided by social actors rather than those of the state have already proved more effective and with greater transparency. Researchers D. Gaebler and T. Osborne present the advantages of transferring social services from administration to communities [12, p.475-496], as nongovernmental organizations, initiative groups, families, the church, etc are more devoted to its members; better understand local issues and help solve them; are more flexible and creative; are cheaper (attracting other funds, voluntary involvement); creates patterns of behavior and focuses on their own capabilities [18, p.22].

e) *The demographic development,* which involves population growth in a community over a period of time. If this indicator is positive, then there is a bigger investment on the part of the LPA authorities by providing human resources for local actions. On the other hand, the associative sector will get more involved by intensifying efforts to increase civic engagement in communities.

We see therefore that the local community development covers virtually all the dimensions of development: economic, social, political and demographic. To this, it can be added the cultural dimension, ie the respect for common traditions and the values shared by the members of the community.

In conclusion, we mention that the concept of local community development involves a process in which community members come together to take collective actions and to generate solutions to common problems. General economic, social, political and cultural welfare often evolves from these types of collective actions that are carried out locally. The local community development ranges from small initiatives within a small group of people to large initiatives involving more citizens. At the same time, in order to make the local community more efficient, long-term efforts are planned. They must be inclusive (for all members of the community) and fair, ie correct - for the benefit of the community.

REFERENCES

1. Aref F., Gill S. S., Aref F. Tourism Development in Local Communities: As a Community Development Approach. In: Journal of American Science. Marsland Press. p.2. [on-line] http://www.sciencepub.net/american/am0602/26_1215_Communities_am0602.pdf (Accesed on 09.08.2017).
2. Barton D., Hamilton M. Local Literacies: Reading and Writing in One Community. New York: Routledge, 2003. p.15.
3. Deac V. Modele de dezvoltare comunitară adaptate comunităților rurale din România. Teză de doctorat. București 2009. p.22-23. [on-line] <http://www.ruralnet.ro/wp-content/uploads/2014/10/modele-de-dezvoltare-comunitara-adaptate-comunitatilor-rurale-din-romania.pdf> (Accesed on 04.07.2017).
4. Declarația de la Alma-Ata. [on-line] <https://documents.tips/documents/conferinta-de-la-alma-ata.html> (Accesed on 08.08.2017.)

5. Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a (revăzută și adăugită). Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Alexandru Rosetti”. Editura Univers Enciclopedic, 2009. 1230 p.
6. Dahrendorf R. Citizenship and Beyond: The Social Dynamics of an Idea. În: Social Research. Vol. 41, No. 4 (Winter). 1974, pp. 673-701. p.677-678.
7. Gusfield J. Community: A Critical Response. Haper&Row. June, 1978.p.78-80.
8. Harper E. H., Dunham A. Community organization in action: basic literature and critical comments. New York: Association Press. 1959. p.59-63.
9. Hatos A. Dezvoltare comunitară participativă. În: Enciclopedia dezvoltării sociale. (Zamfir, C., Stănescu, S.coord.). Iași: Polirom, 2007. p.154-156.
10. Legea asistentei sociale. [on-line] <http://legeaz.net/text-integral/legea-asistentei-sociale> (Accesed on 15.06.2017).
11. Neagu A. Strategii de dezvoltare comunitară în ruralul clujean p. 2. [on-line] <http://www.humanistica.ro/anuare/2008/Continut/art07Negru.PDF> (Accesed on 04.07.2017).
12. Osborne D., Gaebler T. Community-owned Government: Empowering Rather than Serving. În: Critical Studies in Organization and Bureaucracy. (eds. Fischer F., Sirianni C.) Philadelphia: Temple University Press, 1994. p.475-496.
13. Park R., Burgess E. W. The City. Suggestions for investigation of human behavior in the urban environment. Chicago: University of Chicago Press, 1967. p.26-28
14. Ploch L. Community development in action: a case study. În: Journal of Community development and Society, 1976. p.6
15. Putnam R. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster, 2000. p. 48-50.
16. Ritzi R. Dezvoltarea comunitară.p. 10. [on-line] <https://www.scribd.com/document/74491355/dezvoltare-comunitara> (Accesed on 12.08.2017).
17. Sandu D. Câmpean C. Practica dezvoltării comunitare. Iași: Polirom, 2007. p. 14-15.
18. Stănică V. Dezvoltare comunitară. p. 22. [on-line] http://www.politicipublice.ro/uploads/dezvoltare_comunitara.pdf (Accesed on 12.08.2017).
19. Schumacher E. F. Small is beautiful: Economics as if people mattered. London: Blond and Briggs. 1973. p.138.
20. Suttles G. The social construction of communities. Chicago: University of Chicago Press, 1972. p. 234.
21. Tamas A. System theory in community development. Almonte, Ontario. January 2010. p.1. [on-line] <http://www.tamas.com/samples/source-docs/systheorycomdev.html> (Accesed on 08.08.2017).
22. Tönnies F. Community and civil society. United Kingdom: Cambridge University Press, 2001. p. 26.
23. United Nations. Social Progress through Community Development. New York, United Nations Bureau of Social Affairs, 1955. p.9. [on-line] <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015015207007;view=1up;seq=1> (Accesed on 30.06.2017).
24. Vincent J. II. Community development practice An Introduction to Community Development. (Phillips R., Pittman R. H. eds.). SUA: Routledge, 2009. p.58-73.
25. Weil M. (ed.) Community Practice: Conceptual Models. New York and London: Routledge. Taylor and Francis Group. 1996. p.31-35.
26. Weil M. The Handbook of community practice. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. 2005. p.31-32.
27. Wordu E., Hanachor M. E. Community Development as a Road Map for Promotion of Sustainable Development. În: Journal of Education and Practice. Vol 3, No 14, 2012. p.1.

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF RECREATIONAL ACTIVITIES

PhD of Pedagogics Ustymenko L. N.

*Ukraine, Kyiv, Kyiv National University of Culture and Arts,
Department of International Tourism*

Abstract. *The article presents analysis and systematization of the art innovations that can be used in the recreational activities. Research methodology is a combination of fundamental analysis and systematization of definitions tourist and recreational activities for artistic innovation and recreational determining the basic criteria of classification. Scientific novelty of the work is to substantiate the effectiveness of using appropriate artistic recreational innovations, defining their forms, types and specifics. Conclusions. The expediency of introducing innovations in art recreational activities recreational facilities are quite well established in the global market of recreational services, with positive results in terms of economic, social and therapeutic targets. Proved that art recreational innovation can become quite an effective means of optimizing the recreational complexes.*

Keywords: *recreational activities, art recreational innovation; art therapy; recreational complexes; optimization, innovative development.*

Introduction. Modern civilization and the tourist industry as its constituent provide people with an opportunity to realize their various motivations. For a contemporary tourist, traditional trips, where recreation and fitness are combined with a couple of excursions, are not enough. When traveling, tourists have the chance to become witnesses of notable events in the world of sport, culture and art, add to their knowledge of the world and fulfill their cherished dreams.

One of the main tendencies of modern tourism is catering for different needs of tourists, which, in its turn, encourages the integration of different kinds of creative activities. Art therapy is a type of psychotherapy that utilises art and artistic mediums to help people explore their thoughts and emotions in a unique way. The idea behind this type of therapy is to use art as a primary means of communication, something that can be useful for those who find it difficult to verbalise their feelings. Being practical and using physical objects, such as paintbrushes and paper, often helps people to feel more connected to the world around them.

The development of art therapy, differing forms and prospects were examined in the scientific works of Dalley, T., Case, C., Edwards, D., Killick, K., Schaverien, J., Hill, A., but these authors do not provide an integral system and theoretical ground for the concept of using art therapy in the work of resorts and recreational complexes.

Materials and methods. Purpose of the research - analysis and systematization of the art recreational innovations that can be used in the recreational complexes. Research methodology is a combination of fundamental analysis and systematization of definitions tourist and recreational activities for artistic innovation and recreational determining the basic criteria of classification. Scientific novelty is the main justification of art recreational innovation of forms, types and circumstances.

Art therapy is the purposeful use of visual arts materials and media in intervention, counselling, psychotherapy, and rehabilitation; it is use with individuals of all ages, families, and groups [1].

Differing from many other psychological therapies, art therapy works as a three-way process between the client, the therapist and the art itself. Offering an opportunity for creativity and expression, this type of therapy helps to communicate emotions that may otherwise be difficult to verbalise. Art therapy sessions work on either a one-to-one basis or within a group depending on the needs of those taking part. The therapy can be carried out in a variety of settings including private practices, community centres, resorts complexes and hospitals. Sessions will typically last around 1-1.5 hours and should take place on a regular basis [2].

The versatility of art therapy makes it accessible to a range of different people. It can be particularly beneficial to those who have tried other forms of talking therapy and found it difficult to express themselves. Art therapy tends to look at issues in a different way and can help participants to tap into emotions that have previously been buried or ignored.

The following groups of people are thought to benefit particularly from art therapy:

– skills and offers *those on the autistic spectrum* – art therapy can help to improve communication an easy way for participants to express themselves;

- *those with dementia* – tapping into the creative part of the brain helps to lower stress levels and restore a sense of personal identity;
- *those with a chronic terminal illness* – this type of therapy can help patients regain a sense of control, freedom and self-expression;
- anyone who finds it difficult to talk about their feelings or feels distanced from their emotions.

Being creative in this type of safe, therapeutic environment can be revitalising and often lifts mood. The sense of freedom and lack of judgement that is felt within art therapy can be cathartic and unique when compared to other more traditional forms of psychotherapy. The beauty of art therapy is its versatility. While of course there is the option to work with paint and canvas, there are many other mediums to choose from. Individual approaches to creative arts therapy are defined as follows.

Putting paint to paper is one of the purest forms of art. Being faced with a blank canvas may be intimidating at first, but art therapist should guide by giving prompts and exercises.

Usually sculpting is done with clay or some other pliable material. Sculpting 3D models can help bring emotions to life. Much of sculpting involves trial and error, so feel free to experiment with different concepts and materials.

Photography. For some people the simplicity of taking a photograph is more appealing than drawing or painting.

Collaging is a simple activity that can really help to make sense of feelings. Cutting out pictures or words and sticking them onto a collage board gives freedom and will bring out creative side.

Creative art activities. During art therapy sessions, therapist may ask to do certain art activities. These are designed to help explore emotions and feelings in a new, creative way. Below is a list of examples of the kind of creative activities: paint emotions; create an art journal (a lot of people find writing in a journal therapeutic); make a mandala (a mandala is a circular meditative symbol that is found in many Eastern religions); draw in the sand (drawing shapes and pictures in the sand can be very therapeutic - which is why Japanese Zen gardens often incorporate patterns in the sand); calming collage; work on a group project (working with other people can help to develop teamwork and communication skills and also helps to open eyes to other people's experiences and may help to come up with more creative ideas).

Music therapy interventions can be designed to promote wellness, manage stress, alleviate pain, promote physical rehabilitation, enhance memory, and express feelings. Most of those outcomes fall into the realm of health and wellness in addition to psychosocial goals of self-expression and communication skills.

Drama therapy is the systematic and intentional use of drama (theatre) processes, products, and associations to achieve the therapeutic goals of symptom relief, emotional and physical integration, and personal growth.

Dance (movement) therapy is based on the assumption that body and mind are interrelated and is defined as the psychotherapeutic use of movement as a process that furthers the emotional, cognitive, and physical integration of the individual. Dance/movement therapy effects changes in feelings, cognition, physical functioning.

Poetry therapy and bibliotherapy are terms used synonymously to describe the intentional use of poetry and other forms of literature for healing and personal growth.

Play therapy is the systematic use of a theoretical model to establish an interpersonal process wherein trained play therapists use the therapeutic powers of play to help clients prevent or resolve psychosocial difficulties and achieve optimal growth and development.

Sand play therapy is a creative form of psychotherapy that uses a sandbox and a large collection of miniatures to enable a client to explore the deeper layers of his or her psyche in a totally new format; by constructing a series of "sand pictures," a client is helped to illustrate and integrate his or her psychological condition.

Integrative approaches involve two or more expressive therapies to foster awareness, encourage emotional growth, and enhance relationships with others. This approach distinguishes itself through combining modalities within a therapy session. Integrative approaches are based on a variety of orientations, including arts as therapy, arts psychotherapy, and the use of arts for traditional healing [3].

While some practitioners define art, dance (movement), music, or drama therapies as play therapies, creative arts therapies and expressive therapies are not merely subsets of play therapy and have a long history in mental health with distinct approaches. While the arts may sometimes be a form of play, encouraging individuals to express themselves through a painting, music, or dance involves an understanding of the media beyond the scope of play. In brief, the arts therapies are different from play therapy because they integrate knowledge of art with principles of psychotherapy and related fields.

Criteria for determining the "coolest" art therapy interventions include:

- *historical tradition*: interventions commonly taught to therapists-in-training in the field of art therapy and related mental health professions;
- *innovation*: use of a specific art material or visual media to address clients' presenting problems or for the health and well-being of clients;
- *adaptation*: development of a specific intervention based on a psychotherapeutic approach such as psychoanalysis, or other model;
- *popularity*: consistent appearance in literature, conferences, or workshops, whether it's the actual intervention or a variation of the intervention.

Creative interventions have been formalized through the disciplines of art therapy, music therapy, dance (movement) therapy, drama therapy or psychodrama, poetry therapy, and play therapy, including sand tray therapy. Each discipline has been applied in psychotherapy and counselling with individuals of all ages, particularly children, for more than 70 years. Art, music, dance, drama, and poetry therapies are referred to as "creative arts therapies" because of their roots in the arts and theories of creativity. These therapies and others that utilize self-expression in treatment are also called "expressive therapies". Expressive arts therapies are defined as the use of art, music, drama, dance (movement), poetry (creative writing), bibliotherapy, play, and sand play within the context of psychotherapy, counselling, rehabilitation, or medicine. Additionally, expressive therapies are sometimes referred to as "integrative" when various arts are purposively used in combination in treatment.

Results. In addition to the disciplines and approaches mentioned above, many therapists integrate activities that enhance relaxation as part of trauma intervention. Relaxation techniques often include creative components such as music, movement, or art making. For example, guided imagery or visualization, meditation, yoga, and other methods of stress reduction are also used with individuals who have experienced trauma or loss.

Finally, art, music, and dance/movement therapies and other creative interventions such as play have sometimes been incorrectly labelled as "nonverbal" therapies. They are both verbal and nonverbal because verbal communication of thoughts and feelings is a central part of therapy in most situations. In fact, most therapists who use these methods integrate them within a psychotherapy approach, including but not limited to psychodynamic, humanistic, cognitive, developmental, systems, narrative, solution-focused, and others. There are also creative interventions that specifically focus on verbal communication and self-expression as part of treatment, such as drama therapy, creative writing and poetry therapy, and bibliotherapy. In all cases, these approaches are "brain-wise" interventions that stimulate whole-brain responses to help individuals of all ages experience reparation, recovery and well-being.

Conclusions. The expediency of introducing innovations in recreational activities facilities are quite well established in the global market of recreational services, with positive results in terms of economic, social and therapeutic targets. Proved that art recreational innovation can become quite an effective means of optimizing of work of recreational complexes.

REFERENCES

1. Art Therapy, and Romanticism / D. Edwards, Sage Publications Ltd., London, 2012. P. 32- 40.
2. Art, Psychotherapy and Psychosis / K. Killick & J. Schaverien, Routledge, New York, 1997. P. 44 -62.
3. The Arts Therapies. A Revolution in Healthcare / P. Jones, Brunner-Routledge, New York, 2005. P. 26-54.

THE PROBLEM OF MORAL AND RELIGIOUS VALUES OF THE PERSONALITY IN THE WORKS OF AZERBAIJANI PHILOSOPHERS

Rzayev Mammadtagi Hasan oglu

Azerbajdzhan, Baku Slavic University

Abstract. *Today Azerbaijan is a tolerant republic, in which the moral and ethical values of the personality continue improving and developing, irrespective of their religion, which is the subject of discussion presented in the framework of this article.*

Issues of morality, religion, self-assertion of man, the influence of religion on the formation of the moral image of the person - all these issues have been and will be relevant at all times and are interdisciplinary in nature. The article contains an attempt of the author to give a brief overview of the studies carried out by modern Azerbaijani philosophers and to note their new ideas and views on the nature of national identity and originality.

Keywords: *personality, world outlook, morality, customs, religion, traditions, tolerance.*

The formation of a person's outlook in the period of intensive development of multicultural relations requires a more careful delineation and study of social, demographic, moral and ethical principles, by which it is possible to determine the specifics of the formation and development of his personality, the criteria by which the degree of his tolerance in society can be judged.

The global changes taking place in the society, of course, postpone their impact on certain aspects of the problem of interest to us, however, on the whole, the integration process contributed to a unification of views on the nature of the moral and religious self-assertion of the personality.

Thus, the well-known orientalist G. Bakhshalieva, considering the peculiarities of intercultural interaction of nations, the dialogue between different confessions notes: "Throughout history, there was mutual respect and understanding between people of different religions and sects, and conflicts did not arise in this area" (5, p.21). We fully sharing her opinion once again note that, at all times, Azerbaijan was famous for its international and tolerant character. Today we can say with great certainty that people, regardless of their religion, do not experience difficulties related to their adaptation to the changing conditions in society. Of course, moral and ethical values, ideals of the personality, which make certain demands on each of us, continue improving and developing.

In the epoch of serious changes that have affected all spheres of human activity, the issue of a qualitatively new level of the attitude of the personality to his spiritual development, self-knowledge and gaining new religious experience, the experience of humane attitude to man arises. Each of us is at the center of solving the global problems of mankind: economic, socio-political, without the solution of which it is impossible to talk about the further normal existence of mankind. No matter how different the religions of the whole world are, there are points of contact in all important areas that have been disturbing humanity since time immemorial: the problem of good and evil, the problem of freedom and responsibility. Fear of losing originality, national traditions and customs, which are so revered in Azerbaijan, mental stereotypes "aksakkal" (elder), moral principles, which are sometimes interpreted as vestiges of the past - all this makes each people unique and original. The fear of losing the past forces us to hold onto it, which does not always allow us to reach a higher level of development. Despite this, the ongoing changes in society speak of peaceful coexistence of progress and national identity, a call for solidarity and cooperation.

This aspect of the problem under consideration, changes that occur in society, was noted in the work of Academician Ramiz Mehdiyev: "The historical merit of the Azerbaijani people lies in the fact that, despite the influence on it, we were able to preserve and save our language, national and moral values ... "(17, p.16).

Speaking about religions in general, one should note their differences in both temporal and in terms of prevalence, both in status and complexity of ideas contained in the set of rules that are the guide to action, and on the contribution they made to history, culture and philosophy, etc. It is known

that all the religions of the world are united by the object of research - at the heart of which the person, his ethical and moral principles, values of life, etc. are put.

The study of various aspects of Eastern religion and philosophy in the modern world acquires a qualitatively new meaning. It enables us to trace the parallels between the thought of the West and the wisdom of the East. The specificity of the latter lies in the fact that, not limited to the search for rational evidence and without departing from the solution of vital, fundamental questions, it organically compiled philosophy, cultural studies, psychology, sociology, religion. Thus, Eastern thought, possessing universality and compilation, combining religious, philosophical and mystical traditions, turns out to be applicable in all spheres of life.

A number of scientists (1,3,6,8,9,15,21,22) disclose the culturological features of Indo-Buddhist, Chinese-Confucian and Arab-Islamic cultural traditions, consider the most significant concepts of outstanding thinkers of the past and analyze the continuity of modern scholars in the questions of being, human nature, interaction of religion and philosophy. In recent decades, Azerbaijani scholars have examined and analyzed issues, in particular: about the Arab-Islamic cultural traditions, the evolutionary tendencies of Muslim culture in general and its relations with other religious and cultural factors, the place and role of Islamic culture in recent years in the philosophy of globalization (2, 4,7,10,13,14,16). The analysis of religions, especially modern world religions, convinces us more and more of the role they played in history, in the formation of a humanistic attitude towards man and issues of morality and ethic. Realization in practice, in real life of truth, goodness, ability to be merciful and objective, ("love your neighbor as yourself"), the commandments that are contained in each of the religions - all this is a scenario of good intentions, equality and brotherhood, without which cultural progress and prosperity of nations are impossible. It should be noted that all world religions unite the recognition of human life as the sacred gift of the God. The similarity of the origin of these religions, the unified system of values is their agreement to attachment to the one God. Of course, in practice everything is much more difficult, because in a religious environment there are also those who interpret the individual provisions of religious teachings in their own way, justifying the use of force and opposing dialogue in compromise solutions to contentious issues.

It is known that the true religions - Judaism, Christianity and Islam appeared on the principle of one God. The sacred books and prophets of these religions are perceived as true. Islam is a specific religious and philosophical system, a way of life, prescriptions of a socioeconomic and political nature, a code of morality and ethic, national concepts and justice and the equality of all before God. As a philosophical system, Islam preaches in the main, studies on divine predestination, according to which everything in the world depends on the will of the God. Similar ideas exist in other true religions. All this once again confirms that God is one, but faith to him is different.

Today, one of the pressing problems facing humanity is the problem of tolerance, the problem of peaceful settlement of interethnic and regional conflicts. These conflicts are sometimes given a religious connotation. Therefore, the problem of dialogue between religions in modern conditions becomes very urgent. The main work of S.Ibragimova is devoted to this problem. In her work "The problem of dialogue between religions in modern conditions" (12), the problem of dialogue between religions in modern conditions was touched upon, the points of contact of the three world religions were revealed and ideas were noted that the future of mankind is connected with the future peaceful coexistence of religions. Of particular interest are the studies of E. Huseynov (11), who examines four world religions in terms of the development of historical processes. For the first time, Judaism replaced the theory of historical periodicity (cycle) that existed in the ancient period, the idea of development from the simple to the complex. But Christianity and Islam enriched it with universal human development ideas. In this sense, in spite of all the restrictions, according to the author, the medieval era compared with the ancient period was a step forward.

One can not fail to note the work of Suleimanov G. "Principles of the emergence of a dialogue between religions and civilizations" (19), in which the need for dialogue between religions and civilizations, which began in the 1970s of the XX century, is widely discussed. Simultaneously with the dialogue between religions and civilizations, the article also talks about possible clashes between them. The concept of Huntington, the position of ex-President of Iran Hatemi, who considers that dialogue between civilizations and religions is inevitable, is regarded.

Analyzing the features of religion, we are faced with important functions of religion. One of them is worldview, thanks to which people are formed the hope of getting rid of loneliness, misery, suffering, misery, moral degradation and spiritual devastation. In addition, communication between people on the principle of a single faith is the bridge that helps them to establish a communicative process both communicating among themselves, and finding answers to questions from the Almighty,

who acts as a psychotherapist, directs a person to the path of realizing his true destiny, protects him from the fulfillment of irreparable mistakes and torments. Each of the analyzed religions contributes to the development of certain values in a person, which contributes to the creation of a peculiar program of people's behavior that contains a regulatory element, helps them to self-define, self-fulfill and realize themselves as a person able to integrate in the flow of a changing social system, the main attribute of which is the moral cleanliness, order and peace of mind.

REFERENCES

1. Aliev M. A. Duhovno-istoricheskoe vzaimodejstvie islama i hristianstva. Dis. Dok-ra fil. nauk. Baku, 2008, 241 s.
2. Alieva F. Globalizacija, islamskie moral'nye cennosti i zapad» // Filosofija. Nauchno-teoreticheskij zhurnal. Baku, 2007, № 2-3 (8), s.175-182.
3. Alizade A. Hristianskaja filosofija. Baku, Teknur, 2006, 283 s.
4. Aslanova R. Islam i kul'tura. Baku, izdatel'stvo Bakinskogo universiteta, 2002.
5. Bahshaliev G. Predotvrashhenie religioznych radikal'nyh tendencij sluzhit nacional'nym interesam. Strategicheskij analiz. Analiticheskij zhurnal po vnutrennej i vneshnej politike Azerbajdzhanskoj Respubliki, mezhdunarodnye otnoshenija, 2 (9), 2014, str.19-27.
6. Bun'jadov Z. Religii, veroispovedanija, sekty. Baku, Azerbajdzhan, 1997, 287 s.
7. Bun'jadzade K. Problema ideal'nogo cheloveka na Blizhnem Vostoke v srednie veka // Filosofija i social'no-politicheskie nauki. Nauchno-teoreticheskij zhurnal. Baku, 2009, № 3 (27), s. 94-108
8. Bun'jadzade K. Filosofija islama: istorija i sovremennost'. Baku, Chashioglu, 2010, 154 s.
9. Vasil'ev L. P. Religii Vostoka. Konfucianstvo, buddizm i daosizm. Belgorod, izdatel'stvo «Knizhnyj klub», 2014, 192 s.
10. Gasanov H., Baharchi T. Zapadno-vostochnye otnoshenija s tochki zrenija hristianstva i islama. Baku, Teknur, 2005.
11. Gusejnov Je. Jevoljucija vzgljadov odnositel'no istoricheskikh processov v ramkah religioznych sistem. //Filosofija. Nauchno-teoreticheskij zhurnal. Baku, 2008, 1 (10).
12. Ibragimova S. Problema dialoga mezhdru religijami v sovremennyh uslovijah //Filosofija. Nauchno-teoreticheskij zhurnal. Baku, 2007, № 2-3 (8), s.182-189.)
13. Kuliev Je. R. Globalizacija. Koran. Dis. Kand.fil. nauk, Baku 2006, 182 s.
14. Kuliev Je. Koranicheskij podhod k mezhreligioznomu dialogu. Baku.: 2005.
15. Krizis psihoanaliza. Dzen-buddizm i psihoanaliz /Jerih Fromm; per. s ang. pod obshh.red. P. S. Gurevicha. M.: AST, 2009, 252 s.
16. Mamedzade I. R. Ob aktual'nosti filosofii v kontekste globalizacii i modernizacii. Baku, 2009, 226 s.
17. Mehtiev R. Social'nye i gumanitarnye nauki: kontekst vremeni // Filosofija i social'no-politicheskie nauki. Nauchno-teoreticheskij zhurnal. Baku, 2009, № 4 (28), s. 9-31.
18. Rustamov Ju. I. Istorija politiko-pravovyh i social'nyh uchenij. Baku, Azerbajdzhanskij universitet, 2000, 316 s.
19. Sulejmanova G. «Principy vznikenija dialoga mezhdru religijami i civilizacijami» Filosofija. Nauchno-teoreticheskij zhurnal. Baku, 2007, № 2-3 (8).
20. Halilov S. Vostok i Zapad. K universal'noj idee (filosofskie issledovanija). Baku, «Azerbajdzhanskij universitet», 2004.
21. Jung K. G. O psihologii vostochnyh religij i filosofij, M., 1994.
22. Jang Dzh. Hristianstvo /Per. s ang. M.: Grand. 2000, 384 s.

SHORT FILM AS A MEDIUM FOR LANGUAGE LEARNING

Didkovska T. L.

Ukraine, Kyiv, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Abstract. *This article considers why short film can be a very effective resource for language teaching and learning. Its familiarity to students accustomed to audiovisual media; its flexibility to be meaningful to learners at varied ages and stages; its capacity for cross-cultural connectivity and content density, all combine to provide a resource which can be adapted for diverse topics and applied across curriculum subjects and objectives. Moving images are also important in their own right as a valuable part of our culture. The author outlines a number of techniques and approaches of using short film in modern language learning and provides online resources for activities available for getting the most out of film in the classroom.*

Keywords: *short film, audiovisual media, language learning, film education, moving images, visual language.*

Introduction. Many educators are already aware that the time has come to reconsider basic approaches to the teaching of literacy. No longer the word text solely implies the words written on paper. A text can equally be the words of a soundtrack or those of a videoscript, and the author a composer or a creator of moving images. It is no longer acceptable to separate our conventional understanding of the purposes of reading, writing, speaking and listening from what is offered through other media – including sound and visual literacy. Now with the development and popularity of online video distribution websites, as well as smart mobile filming devices, teachers are in the position to motivate and engage their learners with the language of English via the medium of video, in particular short film [2].

What is special about film as a medium for language learning? What distinguishes it from other resources available on the Internet? Film places language in context in a unique way; it presents aspects of culture in authentic settings, and it provides an accurate presentation of language in use. As a learning medium, film is much more immediate and certainly more challenging than textbooks, and offers all of the speaking cues we're used to in real life like facial expression, gesture, and authentic accents. The short running times of the films make repeated viewings possible, and thereby students are able to acquire very detailed familiarity with the work under consideration. Using film in language teaching can also offer a wide range of activities suitable for all abilities, challenging the most able students or supporting the ones with barriers to learning. When film has a set of stories, compelling narratives, interesting characters, engaging situations, then it enhances students' engagement with the language. We value short film because very often short films have something a little special – a quirky story, an unusual setting, a distinctive visual style, etc. Incorporating short film into language learning really makes language come to life. Film offers a holistic picture of a language culture, rather than just the abstracted spoken or written words alone, such as one would find on audio resources or in printed textbooks. Thus, learners can develop their cultural understanding and tolerance from seeing and hearing other people with whom they have things in common but who also might look and sound and behave very differently from them.

Research results. Using video more productively is not just a matter of knowing some technical terms. It depends on recognising that the moving image has a complex and dense language of its own that we have all learned to 'read' with such ease while not necessarily being aware of our own skills [5]. In film education, a number of techniques and approaches have been devised, tested, and shared over the years. The three approaches are:

- Basic Teaching Techniques
- Cs and Ss
- Tell Me

The first set of approaches called *Basic Teaching Techniques*, come from a resource published many years ago called 'Moving Images in the Classroom' [5]. In this booklet, a group of teachers and advisers came up with eight 'Basic Teaching Techniques' (BTTs), designed to help teachers who hadn't used film, video or TV before in their teaching to make the most out of these media.

Eight Basic Teaching Techniques include:

1. Freeze Frame – concentrates on the visual language of moving images.
2. Sound and Image – highlights the important sound in the interpretation of moving image texts.
3. Spot the Shots – draws attention to the editing process.
4. Top and Tail – shows how moving image texts are produced and circulated to audiences.
5. Attracting Audiences – shows how moving image texts are produced and circulated to audiences.
6. Generic Translations – ways of making changes to moving image texts and relating them to other media.
7. Cross-media Comparisons – changing moving image texts and relating them to other media.
8. Simulation – changing moving image texts and relating them to other media.

The eight basic techniques are designed to help you unravel the codes and conventions of the moving image, and enable you to use a wider range of film and video texts in the classroom when teaching languages. The techniques are not age-specific.

Cs and Ss are a way of categorising and analysing techniques in film that either share features with other modes of storytelling, or which are distinctive to film. The ‘Cs and Ss’ approach offers possibilities for vocabulary work in a variety of languages for example in identifying colours, places, character types and adjectival descriptions of mood. The original ‘family’ of Cs and Ss comprises: Character, Story, and Setting (categories that could be applied across film, print, and other fiction media) and Camera, Colour, and Sound (categories specific to film).

The ‘Tell Me’ approach is based on a questioning framework developed for eliciting children’s responses to the books they read. This questioning framework was worked on and refined over a long period, with teachers and children, in an attempt to ensure that the questions were generative – i.e. that they created spaces for children to talk extensively – and that they didn’t threaten, or imply the right answer. The effect is something like a conversation, rather than a lesson.

Basic ‘Tell Me’ question examples:

- Was there anything you liked?
- What caught your attention?
- Was there anything you disliked?
- Was there anything that puzzled you?
- That you’d never seen in a film before?
- That surprised you?
- Were there any patterns?

The original ‘Tell Me’ question framework was developed further into a set of ‘grids’, that placed four categories (like Colour; Sound; Character; Story) into a grid structure – the idea being that Grids are a little more open ended than the questions they originated from.

Film intensifies learning because its multi-modal in terms of inputs, i.e. visual and sound, atmosphere and mood. Even backgrounds, signage, scene settings are all used as we watch. It is important to realise that authentic language is not homogeneous. It varies in many characteristics, from dialect and accent, to correctness and acceptability and even popularity. It can be as ‘wrong’ as it is ‘correct’.

The creativity of films itself, enthusiasm for them also encourage creativity in language production, from speaking about them, role playing scene reenactments, writing in-depth analysis, and even video production. You can ask your learners to write a ‘story opener’ – a one sentence beginning to a story - that sets out what you think is going on. This is a task that can be carried out in a target language and you could specify a given tense or grammatical form. Beyond this, you might take stills from the sequence and ask learners to match them with sequences of the dialogue, or create speech bubbles for each of the characters.

Learners can firstly watch a film scene or sequence with the sound turned off and then create a voiceover to accompany a film scene or sequence that either comments on the action or voices the implied thoughts and feelings of the characters. This can be done on paper, or using technologies listed below in this step. It’s an easy way to use film to support language teaching. Free editing software such as iMovie, Windows Movie Maker, and many online packages, enable learners to interact with moving image material.

Other ideas using creative technologies include:

1. Create subtitles to accompany short sequences of spoken dialogue in a short film. This can be done using the subtitling app DoubleSub whereby students can see and create subtitles in two languages for a film or clip. This activity can be done just as easily on paper.

2. Create intertitles between shots or scenes in a film, that recap, summarise, or comment on the action. In motion pictures, an intertitle (also known as a title card) is a piece of printed text that has been filmed and edited in between the images at various points. Again, this can also be done on paper.

3. Dub your own voices onto a sequence of dialogue in a film, by muting or deleting the original and replacing it with your own.

4. Get children to script and perform a dialogue and make that part of a short film. It only needs to be two or three minutes long. And that way, you're assessing their authentic production of language.

5. Hang a number of Role on the Wall templates around the classroom (to coincide with the number of characters you wish to analyse). Ask learners to work in groups, analysing a character each and putting words or sentences in your target language about that character onto a sticky note or the like. During the Role on the Wall activity, learners should be encouraged to note what they would like to ask each character.

Conclusions. The ability to analyse a moving image text sharpens pupils' responses to literature and can increase their reading and writing skills. Film and television versions of literary texts or historical events entice further reading and study in many subject areas, including Mathematics, Geography and Science. Though film in itself won't transform learning, it needs to be thoughtfully brought into learning situations. Film both reflects and creates culture [7]. One of the powerful resources for using short films to teach modern foreign languages (MFL) is Screening Languages [8]. This is an online project for MFL teachers and education practitioners to find research, information and examples of how short film can be used in the languages classroom. Film resources have been proved to increase teacher subject knowledge, pupil attainment and engagement, and teacher pedagogy in modern foreign languages. On the Screening Languages website, you can find recommended short films for use in lessons, examples of schemes of work and instructions on the technical tools available for getting the most out of film in the classroom.

REFERENCES

1. British Film Institute, Ciné-minis, viewed 25 February 2018, <<http://old.bfi.org.uk/education/teaching/cineminis/>>.
2. Donaghy K. Film in Action: Teaching Language using Moving Images. Delta Teacher Development Series, 2015.
3. Donaghy K. The Seven Best Short Films to Promote Empathy in ELT, 2016, viewed 20 February 2018, <<http://kierandonaghy.com/seven-best-short-films-empathy/>>.
4. Greenhow C. & Robelia B. Old Communication, New Literacies: Social Network Sites as Social Learning Resources, Journal of Computer-Mediated Communication, 2009, Vol. 14, No. 4, pp. 1130-1161.
5. Moving Images in the Classroom: A Secondary Teachers' Guide to Using Film & Television, British Film Institute, Cromwell Press Ltd, 2000.
6. Monaco, J. How to Read a Film: Movies, media, multimedia, 3rd edition, New York: Oxford University Press, 2000.
7. Sherman, J. Using authentic video in the language classroom. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2003.
8. Screen Languages, viewed 26 February 2018, <<http://www.screeninglanguages.org/>>.

МОЗЕС РОЗЕНКРАНЦ: ПОЕТИЧНИЙ СВИДОК XX СТОЛІТТЯ (СПРОБА БІОГРАФІЧНОГО ПОРТРЕТА)

Тетяна Іванівна Лакуста

Україна, м. Чернівці,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кафедра зарубіжної літератури, теорії літератури та слов'янської філології, аспірантка

Abstract. *The article is aimed at the position of the Bukovinian German community literature in the 30-40-ies of XX century. The attempt was made to determine the place of creativity of Moses Rosenkranz, a poet of Jewish origin, in the context of Bukovinian German literature. The degree of knowledge of the artist's works in world literature was analyzed. In the process of analysis, the key stages of the life and career of Moses Rosenkranz were studied.*

Keywords: *Moses Rosenkranz, Bukovina, German literature, historical and literary context, press, publishing.*

Після розпаду Австро-Угорської імперії, під час панування на Буковині румунської влади у 1918-1940 рр., німецькомовна література мала б бути приреченою через тотальну румунізацію, але саме цей період виявився найпродуктивнішим – буковинські німецькомовні письменники створюють ряд дивовижних поезій.

Багато з них потрапили в часи румунського панування у досить складну ситуацію: нова влада не була толерантною до них, оскільки більшість авторів мали єврейське походження, а населення, що розмовляло на їдиш, ігнорувало їхню творчість. Німецькомовна частина населення з різних причин перетворилася на невелику національну меншину, була ізольованою від інших німецькомовних регіонів. Як зазначає П. Рихло, „віддаленість від провідних центрів німецької культури, відчуття мовної неповноцінності, сільський характер місцевості й провінційна вузькість суспільних порядків“ створили підґрунтя для появи ліричних жанрів у німецькомовній літературі Буковини румунського періоду. Поезії були сповнені „настроями мрійливості, захоплення природою та зосередженістю на власному „я“ [6, с. 105].

Незважаючи на ці вкрай погані умови, твори німецькомовних авторів Буковини продовжували виходити друком завдяки маленьким видавництвам, що мали друкарні й книгарні, наприклад, „Кьорнер & Розенблат“, „Чернівецьке видавництво друкарів“, „Літерарія“, „Аврора“ та ін. Саме так побачили світ ранні ліричні збірки Мозеса Розенкранца „Життя у віршах“ (видавництво „Пардіні“, 1930), „Вітражі“ (видавництво „Кьорнер & Розенблат“, 1936) та „Скрижалі“ (видавництво „Літерарія“, 1938).

У 1930-ті роки молодим німецькомовним авторам хорошим наставником став Альфред Маргул-Шпербер, відомий на той час поет і літературний критик. Але організовану поетичну школу буковинських письменників і поетів так і не вдалося створити. Митці обмежувалися лише приватними зустрічами у домашніх „літературних салонах“, де читали вірші, вели літературні дискусії з приводу прочитаного, але радше для розваги та спілкування [6, с. 112].

Велике значення для популяризації творів німецькомовної літератури мали буковинські періодичні видання того часу: журнали „Der Nerv“ („Нерв“), „Das Licht“ („Світло“), „Das freie Wort“ („Вільне слово“), „Die Gemeinschaft“ („Спільнота“), „Die Wandlung“ („Перетворення“), газети „Der Tag“, „Czernowitzer Allgemeine Zeitung“, „Czernowitzer Morgenblatt“, „Bukowiner Journal“, „Czernowitzer Deutsche Tagespost“ та ін. Тут публікувалися вірші, нариси, репортажі, есеї, полемічні статті, рецензії та інші літературні тексти. Автори вишукували різні можливості, щоб донести свої твори до читача, іноді єдиним видом презентації німецькомовної буковинської літератури була преса [11, с. 58-61].

Та історичні умови склалися так, що німецькомовні літературні діячі невдовзі були повністю витіснені з культурного простору Буковини. Мелодії їхніх творів звучали за колючим дротом у чернівецькому гетто, концентраційних таборах Трансністрії, сталінських в'язницях Сибіру, куди потрапили Пауль Целан, Роза Ауслендер, Іммануель Вайсглас, Мозес Розенкранц, Альфред Кітнер, Зельма Меєрбаум-Айзінгер та ін.

Розвиток німецькомовної літератури Буковини на сьогодні завершено. Проте в останні роки її феномен викликає все більше зацікавлення у дослідників. У німецьких видавництвах

„Rimbaud“ (Аахен) та „Gartung-Gorre“ (Констанц) регулярно з’являються твори буковинських авторів. А лірика Пауля Целана та Розі Ауслендер стала всесвітньо відомою.

Ім’я буковинського німецькомовного поета Мозеса Розенкранца мало відоме українському читачеві. Перші переклади його віршів в Україні з’явилися завдяки науковцю, автору численних публікацій про життя і творчість німецькомовних письменників Буковини Петру Рихлу. Існують також російські переклади деяких поезій М. Розенкранца, зроблені російськими перекладачами Євгеном Вітковським та Яковом Матісом [1].

На жаль, творчість Мозеса Розенкранца в Україні досі не вивчалася, немає жодної наукової роботи, яка б досліджувала його творчість. Проте й за кордоном він ще не став об’єктом надто пильної уваги науковців, праці про нього нечисленні. Так, за останні роки швейцарська дослідниця Юдіт Шіфферле захистила дисертацію на тему межових ситуацій у творах Мозеса Розенкранца (2013 р.), вивченням творчості поета займалися також вчені Великобританії, зокрема, Джоан Ейвері опублікувала 2008 р. в університеті Queen Mary в Лондоні своє дослідження англійською мовою під назвою „Мозес Розенкранц, Буковина і концепт мови як Батьківщини“ [7].

Як показало дослідження автора цієї роботи, навіть у селі Берегомет, де народився письменник, нічого невідомо про нього. Не знають про поета і в сусідньому селі Брусниця (колишні Барбівці), куди родина згодом переїхала. Можливо, пам’ять про нього було стерто з ідеологічних міркувань, оскільки Мозес Розенкранц був засуджений радянською владою як ворожий шпигун, а ще раніше будинок батьків був спалений.

М. Розенкранц належить до групи німецькомовних авторів Буковини, творчість яких в останні роки викликає дедалі більшу зацікавленість серед істориків літератури. Частина його творів, як і твори деяких інших буковинських німецькомовних авторів, вважалася втраченою. Однак завдяки низці публікацій, здійснених у 80-ті роки ХХ століття, та через розсекречені архіви королівської Румунії вони зараз у вільному доступі. Великий архів Мозеса Розенкранца знаходиться зараз в Інституті Лео Бека у Нью-Йорку, куди його передала перша дружина Розенкранца Анна Рюбнер-Розенкранц. Архів містить листи, нотатки, рукописи віршів, переклади румунських народних пісень, фотографії поета, листи дружини Анни до різних інстанцій про допомогу у визволенні Мозеса Розенкранца із ув’язнення та інші матеріали, пов’язані з творчістю поета. Ці документи можна знайти в мережі Інтернет [12].

Депортація, втеча, еміграція, переслідування – колективна доля буковинських митців 30-40-х років ХХ століття. В результаті було врятовано не всі їхні твори. Не стали тут винятком і твори Мозеса Розенкранца.

Хлопець із північно-буковинського села, де розмовляли на багатьох мовах, де оточення було неоднорідним культурно і релігійно, Розенкранц був одним з найбільш своєрідних поетичних талантів цього регіону. Його творчість є досить „нетиповою для буковинської поезії того періоду, вона існує ніби відокремлено від неї“ [5, с. 6]. Життєвий шлях поета істотно відрізняється від більшості його колег-однолітків і трохи молодших, які вийшли з міського і дрібнобуржуазного середовища. Він стояв, чи, принаймні, хотів бути, по суті окремо від інших.

Будучи шостою дитиною в багатодітній сільській єврейській родині з дев’яти дітей, що проживала на межі Габсбурзької монархії та Російської імперії, він ще підлітком зазнав тривалого впливу австрійського патріотизму батька, селянського оточення, подій, що відбувалися на його маленькій батьківщині.

У батьківському домі майбутнього поета розмовляли чотирма мовами: русинською (українською), що була також мовою викладання у сільській школі, польською, якої навчала мати-полька, т.зв. «єврейською німецькою» (їдиш) та штучною „дайч“, якою користувалися старші сестри, що прагнули бути вище від інших. Мозес Розенкранц у одному зі своїх інтерв’ю німецькому радіо згадував: „Коли щось хотілося виразити серцем, батьки говорили на їдиші. З нами, дітьми, – німецькою. З покоївкою, челяддю та жителями села – русинською. Із поміщиками з округи – польською“ [10].

Едмунд Розенкранц (таким було його автентичне ім’я) відвідував початкові класи німецької гімназії в м. Бієлітц (Бельско, Польща), потім навчався у Празі, де жив у 1916 році в інтернаті для дітей-переселенців. Тоді, через антисемітські висловлювання свого вчителя, він змінив своє ім’я Едмунд на Мозес про що поет згадує в автобіографічному творі „Дитинство. Фрагмент автобіографії“ [15, с. 122].

У 1918 році родина Розенкранців повернулася на Буковину, де Мозес навчався у третьому класі чернівецької гімназії. Далі були роки мандрівок Австрією та Францією. Він працював найманим робітником, а в Румунії був солдатом. У 1920 році М. Розенкранц переїхав

до Бухареста, де, серед іншого, працював перекладачем і секретарем румунського політика й письменника Йона Піллата. Там він знайомиться з румунською королевою-матір'ю Марією, яка доручає йому зробити літературний запис своєї біографії.

За диктатури Антонеску Розенкранц був ув'язнений у трудовому таборі Бенту, де перебував також Пауль Целан. За допомогою друзів у 1944 р. поет зміг утекти з табору, переховувався в Бухаресті і, таким чином, уник подальших переслідувань.

Протягом 1945-46 рр. поет займався благодійністю за дорученням Міжнародного Червоного Хреста у Бухаресті, допомагав румунським німцям. Проте в очах комуністичної влади така діяльність була підозрілою. Невдовзі поета було викрадено радянською спецслужбою прямо на вулиці, вивезено таємно до СРСР, звинувачено в опорі комунізму і заслано до ГУЛАГу. Його шлях пролягав від Бухареста до Норильська на Таймирі: там Розенкранц перебував з 1947 року протягом десятиріччя у радянських трудових таборах і тюрмах, де йому доводилося працювати на уранових шахтах разом з кримінальними рецидивістами. Протягом всього ув'язнення перша дружина Мозеса Розенкранца Анна Рюбнер-Розенкранц не полишала спроб звільнити свого чоловіка, писала листи у всі можливі організації, зверталася навіть до Сталіна та Ворошилова, але, на жаль, безрезультатно. Копії цих листів можна прочитати в архіві Інституту Лео Бека у Нью-Йорку [12].

Після звільнення поет повернувся назад до Румунії, але тут на нього відразу завели кримінальну справу, тому 1961 року, щоб уникнути подальшого переслідування румунської влади, він емігрував до Німеччини, де закінчив свій життєвий шлях 2003 року.

У Румунії поет, як одержимий, почав записувати по пам'яті вірші, які він створив у таборах. Адже йому суворо заборонялося писати під час ув'язнення. Розенкранц робив деякі записи таємно на шматках картону, але це загрожувало йому, як особливо непокірному в'язню, суворим покаранням [8, с. 151]. Хоча десь глибоко в душі поет сподівався, що його вірші знайдуть свого читача, можливо, після його смерті. Майбутні дослідження своєї творчості Мозес Розенкранц асоціює з археологічними розкопками.

*Я ждал пройдут столетий вереницы
археология окончит труд
потомки глянут в мертвые глазницы
отбросят череп рукопись найдут
(„Надія“. Пер. Є. Вітковського) [13].*

Що спонукало Мозеса Розенкранца до поетичної творчості? Сам поет ніколи не вважав себе поетом. Про це він заявив у одному з інтерв'ю німецькому радіо до свого 90-річчя: „Я ще й сьогодні селянин. Хоча я і почав писати з 15 років, проте я ніколи себе не відчував письменником. І якщо й створював щось ліричне, то я соромився цього і більшість віршів рвав або спалював. А зараз я у достатньо похилому віці, щоб визнати себе ліриком...“ [10].

Спочатку Розенкранц писав вірші німецькою мовою тільки для себе. Чому саме цією мовою, автор пізніше не зміг пояснити. В одному зі своїх інтерв'ю поет заявив: „Я не писав мовою вбивць. Я опирався на класичну німецьку мову і класичну німецьку літературу. Я спробував вибудувати сучасний матеріал у традиційних формах“ [10]. Своє рішення поет висловив у вірші „Aus deutschem Stoff“ („З німецького матеріалу“). Ця поезія має два варіанти – перший – 1940 р., другий – 1986 р. Власну творчість Розенкранц називає співом, а написану книгу – „книгою пісень, книгою кохання до любого німецького слова“ („So ist dies Liederbuch entstanden, ein Liebesbuch um liebe deutsche Wort...“). Перша редакція вірша, знайдена в архіві Нью-Йорка в рукописному варіанті, датована листопадом 1940 року. Поезія сповнена почуттями захоплення німецьким словом. Поет називає німецьку мову дорогою (*die teure Sprache*), вважає її мостом між своїм попереднім життям і німецьким звучанням („...so schuf ich aus dem Leben mir die Brücke / zum deutschen Ton“), підкреслює, що саме завдяки німецькій мові він „не був німим“ („...und war nicht stumm“) [12].

Вже у 1986 році Мозес Розенкранц переробив цю поезію. Вона опублікована у збірці „Буковина. Вірші 1920 – 1997“ [14, с. 86]. Вірш набуває вже зовсім іншого звучання. Зникає захоплений тон, хоча роль німецької мови у творчості автора аж ніяк не применшена. Друга редакція містить уже не шість, а п'ять катренів. Поет відкинув чотири вірші, де в першій редакції він описує німецьку мову як прихисток, укриття для себе від холоду й мороку. Автор і далі називає свою збірку книгою пісень, але це вже не збірка кохання, а збірка потаємних слів. Поет змінив і назву твору: перша назва – „Aus deutschem Stoff“ („З німецького матеріалу“),

друга назва – „Einstimmung zu einem mir entwendeten Manuskript“ („Співзвучність із вкраденим мною рукописом“).

*Nichts hatte ich der Welt zu sagen
die unversöhnlich ihre Bahnen zieht
mir selber suchte ich nur leis zu wagen
ein heilsam Lied*

*Ich tats auf deutsch wieso gekommen
die fremde Sprache mir ich weiß es nicht
sie hat mir tief im grauen Land entglommen
ihr heimlich Licht*

*Darunter ist dies Liederbuch entstanden
ein Buch des Trostes aus dem Raunenwort
und selig war ich wenn in seinen Banden
es mich trug fort*

*Drum ließ ich gerne jede Gunst zurücke
es war der Leiden vielbegehrter Lohn
es war aus meiner stummen Qual die Brücke
zu diesem Ton*

*Nichts hatte ich der Welt zu künden
die unversöhnt in Blut und Tränen stand
mir selber suchte ich ein Lied zu finden
im tauben Land [14, с. 86].*

*Не мав що світу я сказати
який невпинно шлях долає свій
лиш тихо сам наважився шукати
мотив живий*

*Цей спів німецький але звідки
прийшла ця річ чужа не знаю я
немов би спалах племінки квітки
це сяйво дня*

*І народилася пісенна книга
утіхи збірка з потаємних слів
блаженний линув я немов на крилах
в полоні снів*

*Тому відкинув жалісливі звуки
увінчаний за сонмища страждань
це був місток із мовчазної муки
до цих звучань*

*Не мав що світу я послати
який стояв у крові і сльозах
хотів для себе пісню відшукати
в глухих краях
(Переклад Т. Лакуста)*

Мелодія вірша сумна і наповнена болем. Автор вживає слова *страждання, мука, біль, кров, сльози*, акцентуючи увагу на внутрішніх переживаннях. Розенкранц також зауважує, що, попри горе і страждання людей, світ продовжує рухатися своїм шляхом: життя продовжується.

В той же час поет перебуває у постійному пошуку, він намагається віднайти той життєдайний мотив, який зможе розвіяти сумний настрій, повернути радість і щастя у заціпенілий від горя край.

Незважаючи на бідність, молодому Мозесу все ж вдалося завдяки своїй працелюбності та наполегливості самотужки здобути досить непогану освіту. В їхньому домі читали Шиллера в оригіналі, а його мати походила з освіченої родини [4]. Ранні вірші поета являли собою замальовки рідного села, описи пейзажів, пасторалі, вони створювали елегантний настрій, навіювали спокій.

Мозес Розенкранц став відомим на Буковині у 30-ті роки ХХ століття завдяки підтримці Альфреда Маргул-Шпербера. Сам поет захоплювався своїм старшим товаришем, про що свідчить його листування з Маргул-Шпербером, де можна знайти свідчення того, що для Розенкранца була вкрай важлива думка старшого друга про свої твори [9]. Крім того, поет присвятив один зі своїх віршів „Margul der gute Riese“ („Маргул, добрий велетень“) своєму другові [14, с. 31]. За підтримки А. Маргул-Шпербера, Оскара Вальтера Чізека та Йона Піллата поет опублікував у Чернівцях три поетичні збірки – „Leben in Versen“ („Життя у віршах“) (Чернівці, 1930), „Gemalte Fensterscheiben“ („Вітражі“) (Чернівці, 1936), „Die Tafeln“ („Скрижалі“) (Чернівці, 1940). Сам автор згадує у своїх нотатках прізвища людей, які допомогли йому надрукуватися. Перше видання профінансував чернівецький лікар Альфред Рамлер, а наступні – румунський поет Іон Піллат. Розенкранц планував видати ще одну збірку у 1941 році під назвою „Die Klage über den Krieg“ („Скарга на війну“), вже навіть підготував рукопис, але події Другої світової війни завадили цьому [12]. Ці збірки зробили Мозеса Розенкранца одним з найвідоміших буковинських поетів міжвоєнного часу. Всі, хто знав його особисто і був знайомий з його творами, надавали його ліриці величезного значення [13].

У 1947 році, коли Розенкранц уже перебував у ГУЛАГу, Іммануель Вайсглас і Герман Рот опублікували його збірку „Поезії“ у Бухаресті під псевдонімом Мартін Брант. Відтак у 1980-ті роки ХХ століття з'явилися два томи віршів під назвами „Im Untergang“ („Занепад“) (Мюнхен, 1986) і „Im Untergang II“ („Занепад II“) (Іннсбрук, 1988), обидва з підзаголовком „Книга століття“. Окремі ранні вірші були дещо змінені й видані заново. У поезії цього періоду відчувається тривога, жах, невідворотність смерті, страх перед майбутнім.

Помітними віхами у творчості Мозеса Розенкранца можна вважати також книгу віршів „Буковина. Поезії 1920-1997“ (1998) та том прози „Дитинство. Фрагмент автобіографії“ (2003). У збірці віршів подані твори поета, починаючи від одного з перших віршів „Самогубець в уніформі, 1918“ (1920) і до 1997 року, після чого поет через важку хворобу не зміг уже писати. Прозовий твір „Дитинство. Фрагмент автобіографії“ (1998) є автобіографічним, в ньому автор згадує свої роки життя на Буковині, дитинство, стосунки в сім'ї, батька та матір, своїх братів і сестер.

Загалом твори Мозеса Розенкранца були видані шістьма томами лірики. Тільки дві останні збірки він упорядкував сам. Але його ліричні твори – це лише частина його об'ємного творчого доробку. Мозес Розенкранц є автором драматичних та прозових творів, які, на жаль, вважаються втраченими. Це римські драми, християнські легенди, романи „Страждання батьків“, „Собака“, „Есеї про Росію“, які так і не були опубліковані [14, с. 161; 12].

В анотації до книги „Занепад. Книга століття“ (1986) повідомляється, що Мозес Розенкранц озирнувся на ціле століття, яке залишив позаду. Він відтворює своє життя в елегіях і спогадах, у притчах і піснях. Поет пише про могили предків і про Бога, про страх і сподівання, про вино і березневу ніч, про струмки і дерева, про свою батьківщину, про букові ліси Буковини [14].

Вже після смерті Мозеса Розенкранца побачили світ дві книги поета завдяки його дружині Доріс Розенкранц: „Visionen“ („Видіння“) (Аахен, 2007) та „Jugend“ („Юність“) (Аахен, 2014). Нині існує Інтернет-сторінка, присвячена життю і творчості митця. Там можна прослухати аудіокниги „Дитинство. Фрагмент автобіографії“ та „Юність“. Сайт містить відомості про видання творів Мозеса Розенкранца, публікації у пресі, фотографії та відео [13].

Аналізуючи творчість Мозеса Розенкранца слід сказати, що вона є величезним простором, цілим „океаном“ для досліджень науковців. На сьогоднішній день достеменно не визначено, яку роль зіграв митець у розвитку німецькомовної буковинської літератури. Адже критики називали його „батьком буковинської поезії“ (К. Н. Вільдбергер), тож, напевно, варто було б знайти причини цього епітету. В той же час на Буковині про Розенкранца мало відомо широкому загалу. Немає жодної збірки творів поета, яка була б перекладена українською мовою. Існують тільки переклади низки поезій, здійснені П. В. Рихлом, що ввійшли до видання „Загублена арфа. Антологія німецькомовної поезії Буковини“ [2]. Російською мовою деякі поезії перекладені Євгеном Вітовським, вони містяться у двотомній збірці „Вечный слушатель.

Семь столетий поэзии в переводе Евгения Витковского“ [1]. Очевидно, що серйозні літературознавчі дослідження, присвячені творчості Мозеса Розенкранца, ще попереду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Витковский Евгений. Вечный слушатель. Семь столетий европейской поэзии в переводах Е. Витковского [Электронный ресурс] / Е. Витковский, 2002. – Режим доступа: <http://lib.ru/newproza/witkowskij/slushatel.txt>
2. Загублена арфа: Антологія німецькомовної поезії Буковини / Концепція вид., передм., пер., біобібліогр. довідки Петра Рихла. – 2-е доп. видання. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 608 с. – Текст парал.: нім., укр.
3. Перекладачі з німецької: Петро Рихло: [Інтерв'ю з професором Петром Рихлом / Вела Інна Завгородня] [Електронний ресурс] / Deutsche Welle. – 18.04.2013. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/перекладачі-з-німецької-петро-рихло/a-16751267>
4. Рихло П. Буковинська муза Мозеса Розенкранца. // Мол. буковинець. – 1994. – 24-30 лип. (№ 31). – С. 5.
5. Рихло П. Парадокси Мозеса Розенкранца. // Час (Чернівці). – 1993. – 2 лип. (№ 34). – С. 6.
6. Рихло Петро. Розширення кордонів в умовах ізоляції: німецькомовна поезія Буковини в боротьбі за виживання під румунським пануванням // Пізнавати кордони – переступати кордони – долати кордони / Упор. Г. Р. Бріттнахер, С. В. Волощук, О. П. Чертенко. – К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. – 256 с. – (Понад кордонами: Студії німецькомовної літератури; вип. 1) – С. 102-120.
7. Avery Joan. Moses Rosenkranz, the Bukovina and the concept of Sprache als Heimat. // Queen Mary University of London. Submitted for German Literature PhD, 2008. – 197 p.
8. Die Füße des Dichters. Wolf Biermann zum Tod des jüdischen Dichters Moses Rosenkranz. / Der Spiegel. № 22 / 26.05.2003 – S. 150-153.
9. Guțu Georg. Ein Jahrhundertdichter: Moses Rosenkranz (geb. 1904) // Zeitschrift der Germanisten Rumäniens, 1-2 (7-8), 1995. – S. 159-216.
10. Kußmann, Matthias. Moses Rosenkranz zum 100. Geburtstag am 20. Juni 2004 [Elektronische Ressource] / Deutschlandfunk. – 17.06.2004. – Zugriffsmodus: http://www.deutschlandfunk.de/moses-rosenkranz-zum-100-geburtstag-am-20-juni-2004.700.de.html?dram:article_id=81866
11. Lihaciu Joan-Constantin. Kunst und Kultur in alten Czernowitz – zum kreativen Milieu einer Provinzmetropole // Mythos Czernowitz. Eine Stadt im Spiegel ihrer Nationalitäten – Deutsches Kulturforum östliches Europa e. V. 2008 – 268 S. – S. 48 – 64.
12. Moses Rosenkranz Collection 1930-1999 [Electronic resource] / The Leo Baeck Institute Archives New York. – Access mode: <https://archive.org/details/mosesrosenkranz>
13. Moses Rosenkranz, Dichter, 1904-2003 [Elektronische Ressource] – Zugriffsmodus: <http://www.mosesrosenkranz.de>
14. Rosenkranz Moses. Bukowina. Gedichte 1920 – 1997. / Moses Rosenkranz. Zusammengestellt vom Verf. unter Mitw. von Doris Rosenkranz und George Guțu. Mit einem Interview von Stefan Sienerth und einem Essay von Hans Bergel. – Orig. Ausg. – Aachen: Rimbaud, 1998 (Texte aus der Bukowina; Bd. 6)
15. Rosenkranz Moses. Kindheit. Fragment einer Autobiographie. – Aachen: Rimbaud, 2001. – 256 S.

АМЕРИКАНСЬКА ДОКУМЕНТАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Хорошун О. О.

Україна, Житомир, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Навчально-науковий інститут іноземної філології, кафедра англійської мови

Abstract. *The variability of social life, its catastrophic, fantastic, which sometimes outstrips imagination, the large-scale impact of precise methods of cognition and the desire to create a true picture of the world have been the impetus for the rapid development of American documentary literature, based on real events, facts and documents. Writers create their work based on new, not fictitious, facts, documents, trying to preserve the "truth of the fact". The article is intended to analyze the genre organization of modern American non-fiction literature. This paper is an attempt to define the "American nonfiction literature"; to analyze its language and stylistic peculiarities of different genres of American non-fiction literature (biography/autobiography, diary and essay).*

Keywords: *American non-fiction literature, genre, biography, autobiography, diary, essay.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Увага дослідників до вивчення тексту як лінгвістичного феномену виникла ще в середині ХХ століття, але й досі немає єдиного визначення даного поняття у сучасному мовознавстві. Текст розглядається як об'єкт міждисциплінарних досліджень [5, 16]

З позиції сучасної комунікативної стилістики будь-який текст є антропоцентричним, оскільки продукується людиною (автором чи мовцем) і спрямований на людину (читача чи слухача) для виконання глобальної комунікативної стратегії [5, 32].

Мінливість суспільного життя, його катастрофічність, фантастичність, яка часом випереджала уяву, масштабний вплив точних методів пізнання і прагнення до створення правдивої картини світу стали поштовхом до стрімкого розвитку американської документальної літератури (АДЛ) [14, 142], що базується на реальних подіях, фактах і документах. Письменники створюють свої роботи опираючись на нові, не вигадані, факти, документи, прагнучи зберегти "істинність факту" [2, 3-4].

Такий жвавий інтерес читача до документальної літератури (ДЛ) пояснюється кількома причинами: науково-технічним прогресом, значним відставанням інформативного й аналітичного аспектів літератури від художнього і зростанням інтелектуального рівня читача [4, 10].

Формулювання мети і завдань. Наша стаття має на меті проаналізувати жанрову організацію сучасної американської документальної літератури присвяченої ісламській проблематиці. Із зазначеної мети випливає низка завдань: дати визначення документальної літератури; проаналізувати її жанрову організацію; виокремити характерні особливості кожного жанру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на підвищену увагу дослідників до проблем ДЛ, на даний час не існує єдиного визначення цього поняття. Немає, також, спільної думки щодо термінології, так між собою конкурують «документальна література» [11], «документалістика» [11], «література факту» [8] і «література нон-фікшн» [10, 14], усі ці терміни вживаються синонімічно хоча мають певні розбіжності у трактуванні.

Так, документалістику визначають як прозу, що досліджує історичні події та явища суспільного життя шляхом аналізу, цілком або частково відтворених, документальних матеріалів і суворо орієнтовану на достовірність і всебічне дослідження документів. [11, 98].

Термін «література факту» був введений Н. Ф. Чужаком і трактується як нарис чи монографія; газета і фактомонтаж; газетний і журнальний фейлетон; біографія; мемуари; автобіографія і людський документ; есе; щоденник; звіт про засідання суду, разом з громадською боротьбою навколо процесу; опис подорожей та історичні екскурси; запис зібрання чи мітингу, де бурхливо схрещуються інтереси соціальних груп, класів, осіб; вичерпна кореспонденція з місця; памфлет, пародія, сатира тощо [8, 60].

Що стосується терміну «література нон-фікшн», він виник у США у другій половині ХХ століття. У сучасному літературознавстві термін має досить широке значення і використовується на позначення: інтелектуальної літератури; масової літератури і практичних рекомендацій чи посібників, наприклад, психологія поведінки, кулінарні рецепти тощо; і, власне, документальної літератури, що відтворює реальність без застосування вигадки і легко

ідентифікується читачем як література, яку прийнято вважати художньою. Варто зазначити, що цей термін, на даному етапі, не має офіційного статусу і не зафіксований в словниках, довідниках чи енциклопедіях [10, 14].

У своїй роботі ми визначаємо ДЛ як прозу, що базується на реальних фактах, документальних свідченнях і розповідях очевидців, досліджує історичні події, відтворює факти, зводячи до мінімуму художній вимисел. Авторська точка зору в документальній літературі проявляється у відборі матеріалу, його групуванні та оцінці подій. Наявність авторської оцінки, а також певний період часу, що відокремлює автора від описуваних подій, відрізняють документальну літературу від репортажу і хроніки; з іншого боку, на відміну від історичної прози, документальна література не допускає вільного поводження з подіями і домислювання персонажів. [7, 495].

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернення до документальних жанрів є наслідком зростаючого бажання читача пізнати дійсність. Письменник, створюючи свій твір, опирається на нові факти, документи, зберігаючи їх правдивість [2, 3-4]. Серед усього розмаїття сучасної документальної літератури можна виділити чисті (первинні) і складні (вторинні) жанри. Так, слідом за О. Мастергазі, до чистих (первинних) ми відносимо нарис, документальну розповідь, спогади, щоденник, біографію, автобіографію тощо. Складними (вторинними) жанрами документальної літератури можна вважати "невигадану" розповідь, документальну повість, документальну розповідь (роман-бувальщина) [10, 16].

Чисті (первинні) жанри утворюють певний кістяк ДЛ. Характерними структурними ознаками таких документальних творів є: пряме авторське висловлення; позиція оповідача відповідає позиції автора, аналіз дійсності відповідає художньому образу цієї дійсності; суб'єктивності світосприйняття відповідає повна суб'єктивність висловлювань; використання справжніх (реальних) імен; мова – від абсолютно "необробленої" до літературної; можлива, хоча й не обов'язкова, опосередкована реакція на літературу (інтертекстуальність) [10, 16-17].

Розглянемо ретельніше особливості жанрів ДЛ зосередивши свою увагу на первинних жанрах, а саме біографії і автобіографії, нарисі й щоденнику.

Тексти *біографії* та *автобіографії* є неоднорідними не лише за обсягом, а й за типологічними характеристиками, що робить жанр біографії та автобіографії унікальним, адже він поєднує у собі риси інформативних текстів, для яких важливим є об'єктивність фактів і відображення реальної дійсності оскільки мова йде про реальних людей.; та риси художнього твору, а саме присутність автора [3, 6]. Мова біографічного і автобіографічного текстів стандартизована, це зумовлено тим, що в біографічному чи автобіографічному текстах різними авторами відтворюються однакові етапи життя людини, визначені соціальною реальністю, тобто повторювані у життєвому шляху особи, регулярно вживаються прикметники з архисемою "період життя": юний, молодий, старий тощо, використовуються антропонімічні формули: «прізвище», «повне ім'я» і «демінутив»[15, 10].

Не чіткість і розмитість визначення *щоденника* зумовлено багатоаспектністю, складністю, поліфункціональністю і жанровим розмаїттям цього виду ДЛ [6, с. 16].

На сьогодні не існує єдиного визначення щоденника, але здебільшого його визначають як періодично доповнюваний текст, що складається з невеликих датованих фрагментів про події у житті автора, його почуття і думки. Особливістю щоденника є його відвертість, достовірність, вираження власних почуттів, не зважаючи на оточуючих [7, 1475].

До основних рис щоденника можна віднести, перш за все, його *документальність*, тобто відображення реальності, адже у щоденнику фіксуються конкретні події, що презентуються у хронологічній послідовності [18, 7]; *ретроспективність* (у широкому значенні) – опис далекого і близького минулого; *меморіальність* – прагнення зберегти події у власній пам'яті і пам'яті читача; *типізацію* – виявлення загальнозначущого у реальних фактах і подіях [13, 23].

Характерним явищем для ДЛ ХХ – ХХІ століття є жанрова контамінація, тобто ДЛ не прагне до чистоти жанру, а синтезує у собі риси різних жанрів. Яскравим прикладом такого синтезу є *нарис*. Саме нарис є одним з найбільш наближених до реальної дійсності жанрів, що йде пліч-о-пліч із сучасністю [19] і органічно поєднує у собі публіцистичність і художність[1, 8.]. Основною рисою нарису є представлення максимально повної картини подій, щоб наштовхнути читача на роздуми. Композиційна структура нарису характеризується відсутністю сюжету, чи його максимальним ослабленням. Автор може переходити від однієї події до іншої, лише поверхнево натякаючи на їх взаємозв'язок. Вагомим у нарисі є: публіцистичні роздуми, наукові узагальнення, статистичні матеріали тощо. Мова нарису поєднує у собі лексичні особливості публіцистичного і наукового жанрів [16].

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Отже, підсумовуючи усе вище сказане і беручи до уваги наші попередні роботи [17], варто зазначити,

що вивчення ДЛ є актуальним питанням сьогодення і потребує глибшого дослідження. У подальших своїх роботах ми детальніше проаналізуємо кожен із зазначених жанрів, зосереджуючи сою увагу на вивченні засобів вербалізації концепту «ІСЛАМСЬКИЙ СВІТ» у концептуальному просторі американської документальної літератури з ісламської тематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев В. А. Очерк : спецкурс для студентов заочного отделения / В. А. Алексеев: ЛГУ, Ф-т журналистики. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1973. – 84 с.
2. Гараева Г. Ф. Художественное своеобразие документальной прозы Шамякина Ракипова: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.12 / Г. Ф. Гараева. – Казань – 2007. – 22 с.
3. Евсеева Ю. Н. Адресованность как определяющий фактор лексических и структурных особенностей текста биографии: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.04. / Ю. Н. Евсеева – Москва, 2010. – 161 с.
4. Игнашов А. В. Зарубежные и русские источники в работе автора над художественно-документальным произведением: литературно-исторические аспекты изучения проблемы: автореф. дис. кан. филол. наук : спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (английская, немецкая, французская); 10.01.01 – русская литература / А. В. Игнашов – Самара, 2009 – 19 с.
5. Клушина Н. И. Интенциональные категории публицистического текста (на материале периодических изданий 2000 – 2008 гг.): Автореф. дис на соискание ученой степени д-ра филол. наук: спец. 10.01.10 – Журналистика, / Н. И. Клушина: МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2008. – 27 с.
6. Леонова Е. В. Когнитивно-дискурсивный подход к изучению идентичности языковой личности в дневниковых текстах : Дис. на соискание ученой степени канд филол. наук: спец. 10.02.19 – Теория языка / Е. В. Леонова. – Саратов, 2015 – 199 с.
7. Литература и язык. Современная иллюстрированная энциклопедия. —М.: Росмэн. Под редакцией проф. Горкина А. П. – 2006. – 1683 с.
8. Литература факта. Первый сборник материалов работников ЛЕФа / Под ред. Н. Ф. Чужака. М.: Захаров, 2000. – 285 с.
9. Местергази Е. Г. Документальное начало в литературе XX века : монография / Е. Г. Местергази. - Москва : Флинта : Наука, 2006 (Великие Луки : Великолукская городская типография). – 160 с.
10. Местергази Е. Г. Художественная словесность и реальность (документальное начало в отечественной литературе XX века): Автореф. дис на соискание ученой степени д-ра филол. наук: спец. 10.01.08 – Теория литературы. Текстология / Е. Г. Местергази – Москва, 2008 – 34 с.
11. Муравйов В. С. Документальна література / В. М. Муравйов. // Літературний енциклопедический словарь / под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. – М. : Сов. энцикл., 1987. – 751 с.
12. Николаев А. И. Основы литературоведения: учебное пособие для студентов филологических специальностей / А. И. Николаев. – Иваново: ЛИСТОС, 2011. – 255 с.
13. Симонова Т. Г. Мемуарная проза русских писателей XX века : поэтика и типология жанра : учебное пособие / Т. Г. Симонова. – Гродно : ГрГУ, 2002. – 119 с.
14. Стеценко Е. А. Документальная проза / Е. А. Стеценко // Литература США в 70-е годы XX века / редкол.: Я. Н. Засурский (отв. ред.) и др. — М. : Наука, 1983. — С. 141—182.
15. Терпугова А. В. Биографический текст как объект лингвистического исследования : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.19 – Теория языка / А. В. Терпугова. – Москва, 2011. – 26 с.
16. Фундаментальная электронная библиотека. Русская литература и фольклор [электронный ресурс] – режим доступа: <http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclop/le8/le8-3812.htm>
17. Хорошун О. О. Архітектоніка сучасного американського документального тексту/ О. О. Хорошун // Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)/ відп. ред. проф. Г. В. Самійленко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014 – Кн. 2 – С. 262-264
18. Чулюкина М. Г. Дневник как жанр публицистики : предметно-функциональные особенности : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.10 / М. Г. Чулюкина. – Казань, 2009. – 22 с.
19. Шагинян М. Особенности публицистических жанров. Очерк [электронный ресурс]. – режим доступа: <http://www/grammaru/RUS/>

STYLISTIC FUNCTIONS OF BIBLICAL ALLUSIONS IN THE LITERARY TEXTS

PhD Martashvili K. E.

Georgia, Tbilisi, Ilia State University

Abstract. *The article presents a brief overview of the research devoted to biblical allusions (BA-s) functioning in literary texts. It describes the process of realization of biblical allusion in speech, defines the essence of stylistic functions for BA-s, reveals the basic stylistic functions of BA-s, encircles the range of functional scope of BA-s in literary texts.*

The process of realization of BA in the text is described as the simultaneous development of two information flows, contextual and associative, resulting in the creation of a subtext, the various semantic-stylistic components of which are regarded as stylistic functions of allusion.

The basic stylistic functions of BA-s, Implication, Evaluation, Expressive and Aesthetic-cognitive functions, correspond to the general functions of the language.

The functional range depends on the position of BA in the organization of the text. The strong position BA's functional coverage embraces the mega context, and other position BA's – micro/ macro context.

Keywords: *Biblical allusions, SD-s, subtext, stylistic functions, implication, evaluation, aesthetic-cognitive function, expressive-emotional Function.*

Introduction. The universally acknowledged means of intensification of the expressive potential of verbal work is the creation of visual and sensual imageries through stylistic devices and other expressive means of language. The picture of the real world as seen by the author is encoded in stylistic devices and thus, the clue to the author's intentions lies in opening the above codes.

Allusion belongs to the number of SD-s that has not yet become the subject of methodical study. Thus, the theory concerning the ontological nature and the stylistic functions of this stylistic device is rather incomplete. The present article deals with the results of study of the stylistic functions of the stylistic device (SD) of allusion in literary texts i. e. in language-in-action, in order to determine the volume of aesthetic, cognitive, pragmatic and stylistic information accumulated in the covert nature of the above stylistic device.

Objectives. To study the semantic structure of the BA-s as one of the thematic groups of allusions; To reveal the main functional task of the BA-s in the literary style; to state the reference of the BA to the text and to define the frames of its functioning range in literary texts.

Materials and methods. Present research is conducted within the frames of Linguistic Stylistics and is based on prosaic literary texts of English and American authors of the XIX-XX centuries as a research material. We intentionally choose authors who belong to different literary schools and have different individual styles. Various dictionaries, theological and phraseological among them, help to conduct more precise research. We used the Nave's Study Bible, representing the Authorized King James Version with alternate marginal translations from the American and the English Revised Versions to refer to the Biblical text.

The research is held with a functional-semantic priority and is carried out on two levels: on the level of the Supra phrasal Unit and on the level of the global text. We use componential and superlinear analyses as the basic methods of linguistic study in our research. In its more elaborate form the componential method of analysis proceeds from the assumption, that the meaning of a word is not an inseparable whole but can be decomposed into elementary semantic components, semes, one of them being the core and the rest of them surrounding it, all of them being in constant motion changing their places under the influence of context. The specification of the above method is to impart scientific impartiality, rigor and accuracy to the procedure, otherwise based on intuition. The method of supersegmental or superlinear analysis is used mainly in relatively large sections of the text and implies synthesizing the morphological, lexical and syntactic signals to acquire certain information about the features of the given unit. The procedure leads to a new understanding of the language unit and is used to state the attitude and the ties between BA-s and the entire text.

Results. Observation of the process of realization of biblical allusion in speech has shown that this is a process of simultaneous development of two streams of information, contextual and associative, resulting in creation of new stylistic information, subtext. The subtext (the sum of stylistic information) in its turn comprises factual information and occasional connotation. Occasional

connotation implies different colouring of meaning, the utterance can acquire in speech. The subtext created by allusion is characterized with expressive, emotional and aesthetic features of varying intensity. These features, the various semantic-stylistic components of the subtext, are regarded as stylistic functions of allusion.

On the bases of scrupulous study of biblical allusions functioning in literary texts four functions can be distinguished. These are: functions of Implication, Evaluation, Expressive and Aesthetic-cognitive functions. The above functions are in compliance with the relevant aspects of the stylistic function generally, as well as with the general functions of the language, namely with: Communicative, Stylistic, Aesthetic and Cognitive functions.

The Implication Function or the function of subtext is the key function, since it is directly related to the categorical feature of allusion as an SD. Implication function, contributes to the formation of one of the main text categories - informativeness. Thus the Implication function of BA is related to the above category of text, which in its turn, is connected with the main function of language, the Communicative Function.

The Expressive-emotional Function of BA is related to the Stylistic Function, the secondary function of the language. In execution of this very important function all linguistic elements are involved, undoubtedly allusion among them as an SD, for which expressiveness is an exclusive mission. By performing its major function allusion facilitates the realization of the secondary function of language.

The Evaluation function of BA, as a means of expressing the author's personal disposition towards the personages and events, is related to the pragmatic aspect of language - one of the focal aspects of modern linguistics. The pragmatic meaning is one of the most important components of the utterance. BA, being part of the author's imagery world is a powerful means of expressing pragmatism.

Aesthetic-cognitive Function of BA is naturally associated with the Aesthetic and Cognitive Functions of the language. The Aesthetic Function is always connected to ideological, conceptual meaning. Cognitive Function of Language, also called Gnoseological Function, is among the main functions of language and implies adoption of historical and cultural experience of society. Penetration into the depth of the semantic structure of BA and its perception is connected with the acquisition of cognitive - intellectual and aesthetic information.

Different types of BA-s perform the above four functions in varying degrees.

Global Type BA manifests the Evaluation function intensified and activated up to the concept-showing status. This type BA has proved to be a powerful means of presenting the author's concept and that of the entire literary work in the most expressive form.

BA-Title has the advantage of realizing the expressive function from the very moment of reading it (being the title of the literary work), whereas other functions are realized only retrospectively in relation to the text. BA-title dynamically develops in the literary text and organizes the main idea of the literary work, which is then developed either implicitly (without the help of linguistic means), or is realized through the convergence of linguistic means.

Local type BA Proper manifests all the above four functions perhaps in the most obvious way. Local type mixed BA combining the effect of allusion and that of some other stylistic device can perform a wider scope of stylistic functions. In addition to the basic functions this type manifests also the functions of description, intensification and clarification.

For the manifestation of the above functions BA-s have a different scope of functional range. It depends upon the position of BA in the organization of text.

The Functional range of the Biblical Allusion of strong position: BA-Title, BA-Epigraph and BA-Exposition and BA-Ending, i.e. of the Global Type Biblical Allusion, embraces the entire text, the mega context whereas allusion having other positions in the organization of the text i.e. Local type BA, functions within the frames of micro and macro contexts.

Conclusions.

1. The process of realization of the BA in speech represents a process of simultaneous realization and interaction of two information flows, biblical and contextual, resulting in the creation of stylistic information, subtext, which is characterized with expressive, emotional and aesthetic features of varying intensity. These features i. e. various semantic-stylistic components of the subtext, are regarded as stylistic functions of allusion.

2. BA-s demonstrate four main stylistic functions in literary texts that correspond to the relevant aspects of the stylistic function as well as to the general functions of language at large, namely:

a) The Implication function or the function of subtext – the provision of new information, corresponds to the communication function of language.

b) The Expressive-emotional function, implying excitation of specific emotions and exertion strong impression on the reader corresponds to the Stylistic function of the language.

c) The Evaluation function, that implies transmission of the author's personal disposition toward personages and events to the reader, is closely related to the pragmatic function of language.

d) The Aesthetic-cognitive function, implying the exertion of intellectual and aesthetic impact over the reader is connected to the Aesthetic and cognitive functions of the language.

3. Along with the above basic functions

a) Global Type BA manifests the Evaluation function intensified up to the concept-showing status.

b) Local type mixed Biblical Allusion manifests wider scope of stylistic functions, as it combines the effect of allusion and that of some other SD-s.

4. The functional range of BA-s depends on the position of BA in the organization of text. BA of strong position – Global type BA: BA-Title, BA-Epigraph, BA-Exposition and BA-Ending, functions throughout the mega context, whereas the functional scope of BA of Local type embraces the frames of micro or macro context.

REFERENCES

1. Clark H. H. *Arenas of Language Use*. Chicago 1992.
2. Левин Ю. И. О Некоторых Чертах Плана Содержания в Поэтических Текстах. в. кн. Структурная Типология Языков. М. 1966.
3. Galperin I. R. *Stylistics*. Moscow "Higher School" 1977
4. Краткий словарь когнитивных терминов. сос: Кубрякова Е. С. Демянков В. З. Панкрац Ю. Г. Лузина Л. Г. М, 1996
5. *Biblical References, Parallels and Allusions in the Poetry and Prose of John Milton*. Samuel J. Rogal. 1994.
6. *Biblical Echo and Allusions in the Poetry of Yeats*. Dwight H. Purdy. Bucknell University Press. 1994
7. *Dictionary of Poetic Terms*, Jack Myers, Don C. Wucasch, ISBN-13: 978-1574411669.c
8. *Webster's New World Dictionary of the American Language, College Edition, World, (WP)*.
9. *Nave's Study Bible. Authorized King James Version with Alternate Marginal Translations from the American Revized Version and the English Revised Version*. USA, The Southwestern Company, 1978.

MEN IN GEORGIAN PROVERBS (LINGUA-CULTURAL ANALYSIS OF PROVERBS)

PhD Gitolendia T.

Georgia, Tbilisi, Sokhumi State University

Abstract. This article reviews those Georgian proverbs, that show views of Georgians on the subject of Masculinity. In analyzed material one can clearly see masculine characters that are typical to Georgian culture. Generally, in Georgian proverbs Men are symbols of wisdom, wit and bravery. It is easy to see that in Georgia Men always held privileged position. In some dialects (especially in mountainous ones) girls were never mentioned as offspring. In traditional Georgian family Son always held favored positions as they always were considered as family name inheritors. Things demanded from men by society were: Wisdom, Bravery and Perseverance through tough times.

Small part of Georgian proverbs shows men in satirical-humorous ways, were is mocked their inability to be what they are expected to.

The article is prepared on the basis of the Young Scientists grant of the Shota Rustaveli National Science Foundation (#YS15_2.6.2_25).

Keywords: Georgian Proverbs, Gender Stereotypes, Language and Culture Studies, Man.

Introduction. Views of Georgians about men are interesting and important. For analysis we picked proverbs and sentences that show us what Georgians think about masculinity. As a result of the research we can clearly see gender stereotypes, collective views about what are typical features of men, what features are valuable for Georgians and how does that affect their perception of life. Analyzed sentences demonstrate Georgian attitude towards men and lifestyle typical to Georgian culture.

Research results. The fact that men were always privileged over women is visible not only from Georgian proverbs, but almost from every aspect of the culture. The main reason for that was the fact that men were main power support for country. Of course, men were going to wars, where they showed their bravery and courage, the most courageous ones were praised and loved by everyone. Legends, songs and poems were written to memorize them, therefore not only men weren't afraid to go to war, it was the best way to prove everyone their fearlessness. The ones that were suspected cowardice became subject of mockery and criticism. Exactly for that case there was saying: "*Coward dies twice*".

In some dialects (especially from mountainous regions) girl was never considered as an offspring. Man, who had three children – one boy and two girls, to the question how many children he has, will always answer: "One child and two girls". Usually by "child" they always mean boy [2, page.284];

Georgian proverb "Boy is the support of the family, girl is the beauty" shows, that in traditional Georgian family, boy was a favorite child as he was considered to continue the family line, that's why everyone thought about him as a main core of the family. Girl was thought to be the "Guest in father's house", because she was meant to wed and to become part of another family. For that there was a saying "*Woman is the ash of someone else's hearth*". Boys were meant to stay with parents, create new family in their home and care about them.

Real man isn't supposed to speak and even more brag about his good deeds. It's even considered as a shame a bit. That's why man shows his courage and "how good of a man" he is only in need. Real man can be told only in dire trouble, based on how wise and brave he is in face of danger. For that case people say "*You can get to know a man in trouble and in Wine*". Wine is inseparable part of Georgian culture and feast. It's indivisible part of Georgian celebration and mourning. They say wine can make human talk truth, that's why it is believed that under the influence of Wine, anyone shows their real face. That's what means proverb written above.

The fact that the role of Father and Man in general is indefinite in Georgian family has already been shown in proverbs we've analyzed above. Now we want to touch upon the subject of the inheritance. By the belief of Georgian people not only children inherit father's property but his reputation and even sins. This is well depicted in next proverb "*Whatever sins Father did, offspring repaid*". Here we can clearly see psychology of Georgian people, for whom it is very important where we come from, as we are considered as representatives of our parents. That's why we equally responsible for all the deeds – good and evil they've done.

Despite the fact that in most Georgian proverbs men are symbol of wisdom, wit and courage, according to some proverbs some men are not that courageous or witty after all. As it appears, there are men who lack those superior features. Somewhat sarcastic and mocking attitude towards those men can be easily felt in next proverb: *“Headless man has a wife sitting on his shoulders instead of head”*. Here we can see, that some men have less abilities than “weak gender” does. This proverb touches upon similar subject: *“If man doesn’t have his manhood, even cat has whiskers”*. According to this proverb, real man should be noticeable by his masculine features: Courage, Wit and courtesy. Without this he’ll never be considered as a worthy one.

We can clearly see the attitude towards women in some of the Georgian proverbs and why they are seen as lesser beings compared to men. *“Husband was grabbed to the prison, Wife was asking him to bring her dress on the way home”*, *“Husband came back from war, Wife was telling him stories”*, *“Lucky man’s wife died, Unlucky one’s – bull”* [1,page.23] – Though in the last proverb we have to take into consideration the circumstance that it can be understood not only directly but in the light of “poverty” and see the “bull” as family’s bread winner.

Conclusions. Through the analysis of Georgian proverbs it is distinctly visible that in Georgia man was privileged. In some dialects (especially in mountainous regions) girl was never mentioned as an offspring. In Georgian families sons were always preferred, as they were considered as inheritor of family name. Wit, Bravery and perseverance through hard times was always demanded from men.

One part of Georgian proverbs show men in sarcastic, mocking way. Men who are not able to show their masculine features are depicted in those proverbs.

REFERENCES

1. Turdospireli D., Gabrichidze e., (1998). Georgian Proverbs. Tbilisi, publishing house “JCI”
2. Kurdadze R.,(2012). Social and Cultural aspects of modern Georgian language. Tbilisi
3. www.kids.ge

THE ART OF ASHOUGH OF ALEXANDRAPOL

Harutyunyan Hasmik Hayk

Republic of Armenia, Shirak's Center for Armenian Studies NAS

Abstract. *In the context of a dynamic urban culture of Alexandrapol, music played a special, vital role. In the life of the citizens thoroughly engaged not only the unique manifestations of folklore music, but also the variety of genres of oral art tradition i.e. works by sazandar ashoughs (bard). This favorable environment threw a ground for the flourishing of a creative composer. In an urban environment cross-cultural communication developed rapidly, which helped to create mutual wealth and, what is more important, it helped to flourish concert life of the city.*

Keywords: *Alexandrapol, Kars, music, art, ashoughs, manifestations, tradition*

Alexandrapol is a city of Western Armenia with the direct influence of cultural traditions and is rightly considered: their heir. In the 1930s, mainly in the Karin and those resettled here from Kars brought with them traditions, which would be unique in this new Armenian urban environment manifestations.

In the context of a dynamic urban culture of Alexandrapol, music played a special, vital role. In the life of the citizens thoroughly engaged not only the unique manifestations of folklore music, but also the variety of genres of oral art tradition i.e. works by sazandar ashoughs (bard). This favorable environment threw a ground for the flourishing of a creative composer. In an urban environment cross-cultural communication developed rapidly, which helped to create mutual wealth and, what is more important, it helped to flourish concert life of the city.

The choice of the town is not accidental as since the second half of the XIXth century it was the settlement of a unique complex in Eastern Armenia and bears numerous ethnocultural values of such towns as Karin, Kars, Bayazet and has presented and presents the synthesis- mixture of Eastern and Western Armenian cultures. The complex of the town, as the best successful example of mixture of both Armenian traditional and outside international urbanized values and elements, is observed in the series of the towns that have been adapted to the manifestations of early urbanization.

That is why at the end of the XIX and the beginning of the XX centuries new and the traditional were side by side in the town: old-traditional (in the environment of craftsmen) and new European (in the environment of rich tradesmen) were next to each other. In Alexandrapol numerous manifestations of local (Eastern- Armenian and Western-Armenian), Russian and Western European cultures were together that are presented in trade and art and more in sociocultural and liberal cultures of the town. Ethnocultural phenomena typical to Alexandrapol are unique in their own way and are the result of the activities of urbanization that occurred in the course of the XIX and the beginning of the XXth centuries. (Bazeyan, 110).

In historical and cultural context rather complex events touching upon the peculiarities of favourable atmosphere in Kars-Alexandrapol's urban culture are noticed, in this work we have tried to present the heritage of Turk ashoughs acting there in comparison with the Armenian ones. Historical and cultural interrelations of the Armenian two towns were significant especially in the second half of the XIXth century.

In Late Middle ages Kars became one of the centers of Turk- Persian conflicts. In future owing to its impregnable fortress the town was known as an important strategic castle in the form of the Ottoman Turkey.

In this sense an importance was attached to its role in the course of the wars of XIX Russian-Turkish wars (1828, 1855, 1877 Kars was occupied by the Russians) (Погосян, 1983). In this period, conditioned by historical events, Kars became close to Alexandrapol in the sense of populations' ethnic form and cultural development tendency. In the Armenian historiography it is mentioned that despite the Turk benefit policy carrying out in the province of Kars in the Middle ages, the great majority of Kars' urban population were Armenians.

After 1878 on the right bank of the river Kars, on the plane to the south, the new town districts of Kars were founded. Many Armenians from Karin, Alexandrapol, Akhaltsikhe take their refugees in Kars. In 1913 Kars had 12175 inhabitants, 10250 of them were Armenians, 921- Turks, the others were Greek and Russians (Kapc, 2013).

At the end of the XIXth century about sixty types of trades were in the peek of their development “the great majority of which is included in trade list of Karin and Alexandrapol, a circumstance which once more certifies the common features of trade traditions between Karin and Alexandrapol”(Bazeyan K. R., 2006).

The Armenian cultural element in Kars had to adapt to other cultural dominants. The ashough art enjoys great popularity in rural and urban environments, which has been appreciated and “sponsored” in handicraft midst in the sense of aesthetic values and entertaining content. At the same time it has served the ruling class. We want to mention the Armenian ashoughs of Kars according to chronology. G. Levonyan, as one of the most famous ashoughs in the region, mentions the name of ashough Tujari/1760-1840-s/. “He was born in Ghani village in Kars. He was a famous story-teller. He has invented exceptionally in Turkish. The songs are chiefly religious and complex” (Լևոնյան Գ. Ս., 1963).

It is common knowledge that this ashough with eastern accoutrements was known in the whole Anatolia as “Tujar Effendi”. It is noteworthy that in Turkish sources among the names of Kars ashoughs Tujari is mentioned who has lived earlier /1720-1805/ (Şahin S. A., 1983). In all likelihood the speech goes on the same person. At the beginning of the XIXth century Qyamali was a famous ashough in Kars/1803- 1832/ who despite his young age, was able to attract the audience with his mastery.

The facts certify that the ashough traditions in Kars have had deep roots and enjoyed great popularity in the first half of the XIXth century.

What was the language of Armenian ashoughs? Naturally, besides the Armenian language, they mastered in Turkish and Persian for achieving great auditoriums. It is also possible that in a close environment Armenian songs were heard with the local accent and colloquial language.

To sum up, at the beginning of XVIII–XIX centuries the ashough traditions in Kars were formed and in the region it was known with ashough competitions. In the second half of the XIXth century, conditioned by Russian-Turkish strategic conflicts, locomotives of the Armenian population from Kars and other Armenian residences is noticed mainly to the province of Alexandrapol. Alexandrapol becomes a unique shelter where the Western Armenians among them the dwellers of Kars continue to develop the traditions of urban culture in a new Armenian-speaking environment. According to G. Levonyan, Sari Oghlan (Turkish: fair-haired boy) was one of the most famous ashough of Kars migrated from Alexandrapol. He was fluent playing the saz. He died in Eganlar village in 1890. Malul was also known as a Kars’ prominent ashough. It should be noted that he was ashough Igit’s (Gegham Martirosyan) grandfather. Malul was born in Kars in 1823. Then he settled down and lived in the village Ghanlicha in Alexandrapol. His songs came out in 1884 entitled “Sion’s songs”. K. Durgaryan has included the poetic texts of ashough’s 12 songs in his work mentioning the fact that the Turkish songs of Malul and other Kars ashoughs were gradually forgotten and only the Armenian ones have been popularized.

As we notice, in the second half of the XIXth century Alexandrapol became the inheritor of Kars’ ashough traditions. Moreover, well-known coffee houses of Kars are transferred here; their names were ashoughic and those were the places where ashough competitions were taking place in. Among them we can mention Hovhannes and Talyans’ café where ashough

Jivani was creating his art. Jivani and Alexandrapolian ashoughs were permanently connected with Kars’ ashough life, have taken part in traditional ashough competitions aiming to develop the Armenian ashough traditions of the town. In ashough art, songs of love nature were dominant. But ashoughs have touched upon the issues concerning historical and cultural events as well. It is noted in some sources that issues dealing with freedom, patriotism are key themes in the songs of XIXth century ashoughs. Though in ashough song art there are texts addressed to nursery, lullabies are rare. Conditioned by specific cases, ashough lullaby texts can be found in the song list of ashough folk art. On the other hand, the lullaby text with its thematic content, gives the ashough an opportunity to create unique texts. In this context lullaby can be considered to be an open text. Ashough lullabies /despite their small amount/, are immediate and improvised texts.

Kars has always been the main center of the Armenian ashough song. The great majority of urban ashoughs have realized the development of local traditions. To sum up, Armenian ashough schools and centers have been established in such historical and cultural environment where the folk professional poet-musician’s art and creativity was in great demand. The multi-content essence of this art or trade gave the ashoughs the chance to arise interest in different social classes on such issues as modern cultural, political or of entertaining origin.

The ashough school in Alexandrapol emerged and developed under the direct influence of historical and cultural activities and with its social demand carried out its main mission the digestion

of new qualities of the Armenian national mentality in different spheres of ashough folk art-ideological, didactic, musico-poetic. The ashough union of Alexandrapol is the direct developer of Kars' ashough traditions.

If we try to approach the roots of that tradition, we should mention several stages of development in Armenian medieval art. The legacy of the traditions of Gusan's art that he had lived in. It's no coincidence that IX-XIII centuries. Among the craft trades in Armenia, which are not related to production, there is also a gusan, which is 15th. According to V. Tovmasyan's work, in the list The transition to the tradition of Ashugh is, in all likelihood to maintain the craft function and the internal regulations. The latter, is in line with the value of the Armenian subsidized structure, and, therefore, in the Middle Ages, with registrations. Unfortunately, they have not reached us, but they have helped us preservation and development of this unique craft.

In the Armenian ashough studies the ashough center of Alexandrapol is considered as a growing structure with gradual formation and inner system development. But the memories of the outstanding ashough Zahri's son ashough Khayat confirm that already in the beginning of the 1860-s completely established trade union has been in Alexandrapol. Taking into consideration the fact that even in case of difficult military and political conditions the rich traditions of art and trade in Kars has been developed in a new way, we can assure that since 1850-s Alexandrapol has had Armenian ashough trade union which for historical reasons has become a new school.

Thus, the organization of the ashugh campus and the rule has come to work in the city of the Ashuks, contributing to its development and nature rule in the process.

Naturally, the Western-Armenian Ashugh tradition is a new, came to the cultural context of Alexandrapol. A Brief Reflective respect the cultural landscape of the ashough and its activities. Ashugh could have another occupation and to be involved in another chain in the middle. In this case, his activities are mainly limited was inner-city speeches.

Ashough in the cafe or in the relevant urban area, contributed to competitions. The latter were obliged to participate in the municipal elections population.

Ashough had an important participation in the city celebrations, time. They are mainly the church holiday celebration or other events.

Ashough was a mandatory contributor to a wide range of family churches and events. Alexandrapol was also accepted family ashugh function.

Ashugh participated in the concert life of the city and more

REFERENCES

1. Bazeyan K. R., Aghanyan G. T., 2014, Alexandrapol: ethnographical sketches (historio-ethnographic study). "Arceological and historic-ethnographical studies in Shirak", Yerevan-Gyumri, "Gitutyun" Publishers NAS RA, P. 110.
2. Погосян А. М., 1983, Карсская область в составе России, Ереван, "Айастан", С. 42-46.
3. Kars. The Folklore Traditions of Armenians, 2013, Yerevan, "Gitutyun" Publishers NAS RA, P.8.
4. Bazeyan K. R., (2006), The craft of the pineteeneh century according to handwriiten work "When we inherited" by Atrpet. "Reasearch Papers" Shirak Centre of Armenian Dtudies NAS RA, Edition IX, Gyumri, "Gitutyun" Publishers NAS RA, P. 45-46.
5. ԼԷՆՈՅԱՆ Գ. Ս., 1963, Երկեր, Երևան, "Հայպետհրատ", էջ 487.
6. Şahın S. A., 1983, Ozanlık gelenekleri ve doğulu saz şairleri. Ankara, "Ozanlık" S. 115-116.

НАРОДНОПІСЕННА ТРАДИЦІЯ У ВИКОНАВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЕСТРАДНИХ СПІВАКІВ

кандидат мистецтвознавства, доцент Осипенко В. В.

Україна, Харків,
Харківська державна академія культури, кафедра естрадного та народного співу

Abstract. An important feature of the modern period is an active search and experiments in the field of authentic music usage, by means of principles and approaches, peculiar to various types of folklorism. Modern pop-vocal art involves creative experience and achievements of performing folklorism, which entails the usage of specific means of expressiveness inherent in traditional performing. They focus, above all, in the authentic manner of singing, with its distinctive regional musical-linguistic dialect and genre certainty. The article deals with the elaboration of the Ukrainian folk song tradition problematics and its performance representation in the practice of modern pop artists.

The creative and performing experience of Anichka, Hrystina Soloviy and Illaria is analyzed. On the basis of the contemporary Ukrainian pop singers creativity, whose performance develops the folk music traditions in a contemporary art space, the leading principles of folk-song performance reproduction in the practice of contemporary pop art of Ukraine are determined.

Extremely positive and fruitful in contemporary practice is the tendency of modern folklore understanding as self-sufficient and self-worth traditional culture, the disclosure of the stylistic diversity of its forms, and the desire to reproduce the folk song culture in its natural syncretism. The desire of the folk traditions revival back to people's life should be the most important stimulus and motivation for creativity in the field. One should be aware of the folk-song tradition as part of the spiritual culture of the nation and avoid the consumption of its unique patterns. In the lifes of our ancestors a song have always had an extremely important multifunctional meaning, so the entertaining narrowing with an attended essence, content and energy loss is inadmissible.

Keywords: performance representation of the folk song tradition, pop-vocal art, performing folklorism types, performance version.

Вступ. Історію українського естрадно-вокального мистецтва творили перш за все самобутні вітчизняні ансамблі та солісти, які спрямовували свою творчість на пошуки власного національно визначеного стилю на ґрунті художньо-образної та інтонаційної специфіки народнопісенної традиції. Саме ця мистецька орієнтація на етнічні засади є важливим чинником національної ідентичності та збереження самобутності культури. Поєднання фольклорного матеріалу з естрадною стилістикою завжди мало активний характер, часто сам фольклор ставав рушійною силою рок-музики та розвитку інших стилєвих тенденцій, на основі синтезу з рок-н-ролом, джазом, блюзом, репом. Таким чином, фольклор став однією з головних засад всіх синтезів в історії розвитку українського естрадно-вокального мистецтва.

Надзвичайної популярності в українському естрадно-вокальному мистецтві сьогодення набула ідея національної самоідентифікації, що призвело до великої зацікавленості різних вікових категорій і виконавців, і слухачів пісенним фольклором нашого народу. Музичний простір української естради збагатився великою кількістю інтерпретацій загальновідомих і забутих народних пісень. Багато співаків пропонують слухачам власні обробки, виконавські версії, які в більшій чи меншій мірі відтворюють автентичні ознаки шедеврів народної творчості та наближають до розуміння їх справжньої суті. Активізувалися спроби розкрити і представити давню пісню крізь призму проблем та переживань сучасності, світосприйняття людини XXI ст. Багато співаків і знаних, і молодих сміливо експериментують з традиційною українською піснею, широко і вільно залучаючи музичну стилістику сьогодення та сучасні технічні можливості акустичних систем. Однак, далеко не завжди ці експерименти виявляють глибинне знання, повагу та любов до народної культури, їх результати не завжди демонструють бажаний художній рівень. Безперечними є величезні можливості впливу саме естрадного мистецтва на музичні смаки і розвиток загальної культури молодого покоління, тому слід усвідомлювати рівень відповідальності. Адже, враховуючи невинну руйнацію «живої»

народнопісенної традиції в її цілісності, доля народної пісні великою мірою залежить від сучасних, у тому числі естрадних, виконавців.

Метою статті є виявити провідні принципи сценічного відтворення зразків народнопісенної традиції у практиці сучасного естрадно-вокального мистецтва України.

Основний зміст. На етапі становлення національних засад естрадно-вокального мистецтва України було характерним активне використання жанру обробки народної пісні, застосування поряд з електронними, народних інструментів для збагачення тембрової палітри естрадного ансамблю етно-колеритом, обрання стилізованих концертних костюмів. Творча робота таких ансамблів представлена синтезом елементів естрадної, академічної та народної музики, що вказує на провідну для цього етапу форму сценічної репрезентації народної пісні - її **виконавську адаптацію**, перш за все, через композиторську обробку.

Для наступного етапу ствердження фольклорних засад естрадно-вокального мистецтва та появи нового еклектичного напрямку World Music, що містив у собі елементи джазової, рок- і поп-музичної стилістики, поряд з обробкою народної пісні, характерним стало використання також принципу цитування музично-фольклорного матеріалу. У цей період практика сценічної репрезентації народнопісенної традиції збагачується - разом із розвитком фольклоризму типу адаптації, відбувається становлення нового підходу до сценічного втілення народної пісні - виконавського фольклоризму **етнографічного типу**.

У нових умовах актуалізувалися засоби театралізації, яка нерозривно пов'язана зі святковою та побутовою національною традицією, а також моделювання особливої атмосфери концерту з відчуттям нерозривної єдності виконавців і слухачів. Застосовуються тембри естрадних, академічних та народних інструментів, використовуються та пропагуються нові (наприклад, електробандура). Характерною рисою є використання власного експедиційного матеріалу - записів пісень свого регіону. Так, у музичному естрадному просторі України звучав колорит Тернопольщини («Медобори»), Буковини («Смерічка»), Івано-Франківщини («Беркут»), Дніпропетровщини («Водограй»), Прикарпаття («Заграва») та ін.

Для межі тисячоліть як періоду стилістичного різноманіття характерним стало збільшення інтересу до архаїчних пластів культури. Жанр обробки народної пісні продовжує активно розвиватися і збагачується новими стильовими впливами. Разом із цим у новітніх естрадних композиціях використовується цитування українського народнопісенного матеріалу, і створюються оригінальні твори на фольклорній основі. З'явилася нова течія - автентичний рок, естетичною платформою якого став синтез сучасних засобів виразності рок-музики зі стилістикою народнопісенної традиції, яка репрезентується з майже повним збереженням автентичності народного зразка, включаючи традиційну манеру вокального та інструментального виконання.

Важливою рисою сучасного періоду є активні пошуки та експерименти на ґрунті поєднання принципів та підходів до автентичного матеріалу, притаманних різним типам фольклоризму. У сучасне естрадно-вокальне мистецтво залучається творчий досвід та досягнення виконавського фольклоризму, який передбачає використання специфічних засобів виразності, притаманних традиційному виконавству. Вони фокусуються, перш за все, в автентичній манері співу, з її яскраво самобутнім регіональним музично-мовним діалектом та жанровою визначеністю.

Вагома частина репертуару української співачки Анички (Анни Чеберенчик) складають сучасні виконавські версії народних пісень, переважно лемківських. Однією з головних завдань своєї творчості співачка вважає популяризацію і підтримку української мови і пісні, особливо, серед молоді. Для Анички притаманним є глибоке знання народнопісенної традиції рідного краю та пріоритетне значення в репертуарі лемківських пісень. Засвоєння багатьох із них відбувалося ще у дитинстві, бо зростала майбутня співачка в середовищі мовного та музичного лемківського діалекту (народилася у мальовничому с. Свірж Львівської обл. у лемківській родині). Змалку вона чула безліч самобутніх красивих співанок, переймала співочу традицію та специфіку регіональної манери. Багато пісень безпосередньо передала талановитій онучці її рідна бабуся.

Любов Анички до рідної серцю лемківської пісні, мали вирішальний вплив на вибір творів до першої сольної програми та запису першого компакт-диску «Аничка». Його склали 12 лемківських співанок у сучасних стилях, а саме: «Аничка», «А там долом», «Моя мила», «Високий мостечок», «Сіла муха», «Я не піду за Яська», «Мамцю моя примилена», «Гей біда мене з хижі жене», «Гамерицький край», «Под облачком», «Мам фряра Яньця», «Заграйте мі гуслі». Аничка дуже тонко, з великою любов'ю опрацює зразки народнопісенної творчості,

відтворюючи в цілком сучасних композиціях його найголовніші стилістичні риси. За твердженнями Ольги Фабрики-Процької: «Показовими характерними ознаками лемківських мелодій є: свобода тактової будови (метрична змінність, відступи від тактових схем); дроблений ритм, що наближений до речитативу (у вокалізації складів); синкоповані ритмічні групи (під впливом угорських мелодій); мазуркові (тридольні) метри (споріднені з польськими); невеликий обсяг мелодичного звукоряду; рух мелодії пісні відбувається довкола тоніки, яка займає місце посеред мелодичного звукоряду» [3, с.9]. Традиції народнопісенного виконавства у творчості Анни Чеберенчик проявляється в органічних і щирих сучасних виконавських версіях давніх лемківських пісень, максимальна передача специфіки вокально-тембрового регіонального стилю, і це наближає творчість співачки до принципів виконавського фольклоризму етнографічного типу. А інструментальний супровід давніх пісень включає в себе іншостильові стандарти, не властиві усній українській народній творчості, що є рисами фольклоризму типу адаптації.

Молода українська естрадна співачка, фіналістка шоу-проекту «Голос країни» Христина Соловій довго плакала мрію надати улюбленим з дитинства лемківським пісням нового дихання, відродити їх в активній пам'яті і старшого, і молодшого покоління. Її вдалий дебют відбувся на сліпих прослуховуваннях, де Христина надзвичайно проникливо, виразно і щиро виконала старовинну лемківську пісню «Горе долом». На становлення музичних смаків, співочої манери, пісенних уподобань майбутньої співачки вплинули культура сімейного музикування: спів батьків – професійних хорових диригентів, бабусі, що співала галицькі пісні, пізніше – участь у народному ансамблі «Лемковина». І зараз співачка вважає народну пісню основним і найулюбленишим жанром у своїй творчості, а народну манеру співу – найбільш органічною для власного самовираження на сцені. Великою силою художньо-емоційного впливу на слухача відрізняються її виконавські версії таких давніх лемківських пісень, як «Гамерицький край» і «Горе долом».

Дебютний альбом Христини Соловій «Жива вода» складають два авторські твори самої співачки та десять народних пісень, що представлено в інструментальному аранжуванні Святослава Вакарчука. Творчості співачки, особливо її виступам із «живим» інструментальним супроводом та спів а capella, характерні збереження тембрового колориту і діалектних особливостей мовлення народного виконавства, узгодження духу народної пісні з її імпровізаційною свободою, відповідність образно-змістовному і художньо-естетичному контексту самотньої лемківської народнопісенної традиції, а також створення атмосфери природності й безпосередності співу в умовах сцени.

Українська народнопісенна традиція стала тим ґрунтом, на якому проросла оригінальна виконавська манера та яскрава індивідуальність молодого співачки Ілларії (Катерини Середи). Зараз вона індивідуально, самотньо і національно визначено проявляє себе в різних стилях, а саме: Фольк-рок, Етно-рок, Софт-рок, виявляючи та стверджуючи своєю творчістю необмежені можливості художніх експериментів на матеріалі українського фольклору.

Виконавиця, «яка несе світло» (саме так у перекладі з грецької звучить її сценічне ім'я - Ілларія), запропонувала слухачам диск «13 місяців», у якому представлено 13 треків ліричних та старовинних обрядових українських народних пісень, кожна з яких, за твердженням співачки, - давня, глибока і несе сакральну місію. Це спроба представити обрядовий календар українців, що містив колись 13 місяців, у суто сучасному звучанні. Електронні тембри та колорит звучання «живих» народних інструментів цікаво поєднано у цілісності композицій – оригінальних виконавських версій як загальновідомих українських пісень («Цвіте терен», «Ой, верше, мій верше», «Ой сивая та і зозуленька»), так і маловідомих старовинних обрядових пісень (веснянки-заклички «Ой, дай Боже, весну почати», «Ой, ти, жайворонку», «Вербовая дощечка», русальна «Проведу свою русалочку», троїцька «Й уберемо куста», петрівка «Петрівочка – мала нічка», купальська «На Івана, на Купайла», жнивна «Ой літає соколонуку», колядки «Ой там на горі церкву будують», «Ой неділя, неділя»). За висловом самої співачки, новий етно-поп-рок альбом «13 місяців» представляє собою своєрідну музичну подорож у часі. Трансформація народнопісенної виконавської традиції в композиціях співачки ґрунтується на творчому застосуванні специфіки вокально-тембрового стилю Полісся, з притаманними йому йодлюванням, редукуванням голосних, глісандуванням, вигукам, особливостями інтонаційного строю давніх ладів, мелізматикою, та імпровізаційністю. Ілларія використовує поєднання електронних тембрів та колорит «живих» народних інструментів, які імпровізаційним, часто ритмічно-самостійним звучанням заповнюють простір.

Специфіка репрезентації українського народнопісенного фольклору в творчій діяльності Катерини Середи (Ілларії) виявляє себе через провідні художні принципи, що складають професійний та естетичний фундамент її творчої діяльності, а саме :

- глибоке вивчення традицій та народнопісенного фольклору;
- поєднання етнічної музики з сучасною та ствердження необмежених можливостей для творчих експериментів на матеріалі українського фольклору;
- регіональні особливості традиційних співочих манер відтворюються в кожному конкретному випадку з різним ступенем наближення до автентичності, художнього узагальнення чи у якості яскравого колориту;
- майстерне володіння голосом у різних вокальних манерах (вдало поєднує колорит народної манери з елементами естрадної естетики та прийомами академічної вокальної школи).

На думку Ілларії, саме архаїчний фольклор найбільш яскраво виявляє душу і світогляд українців. У своїй творчості співачка виявляє та підкреслює езотеричну природу пісенного фольклору, його містичність та гармонію з природою і космосом. Проголошуючи вільну від шаблонів, кліше, вимог формату та кон'юнктури творчість, важливим завданням своєї мистецької діяльності Ілларія вважає – пропагування українського музичного фольклору.

Кожен з трьох типів фольклоризму, які яскраво проявляються у сучасному естрадно-вокальному мистецтві, а саме, етнографічний, адаптований та творчо вільний (за Л. Івановою) [2], відрізняється своєю художньою метою, а тому і їх основні принципи відповідно мають суттєві відмінності. На ґрунті вивчення наукових досліджень з проблем сценічного відтворення народної пісні та узагальнення власного виконавського і педагогічного досвіду, автором статті визначено провідні принципи творчої діяльності вокального ансамблю у напрямку етнографічного фольклоризму [3]. У контексті сучасного естрадно-вокального мистецтва практика опрацювання народної пісні з максимальною наближеністю до фольклорного першоджерела передбачає такі принципові позиції, як : глибоке пізнання народнопісенної традиції та формування репертуару на основі власних польових записів; вияв творчої індивідуальності співака традиційною мовою регіону пісні; збереження характерної для певної місцевої традиції ладоінтонаційної природи, тембрового колориту, діалектних особливостей мовлення (унікаючи механічного копіювання); відтворення імпровізаційної природи народного музикування, глибокої емоційності співу та істинного духу народної пісні.

Для адаптованого фольклоризму, метою якого є популяризація народної пісні, провідним стає жанр фольклорної обробки та такі принципи творчості:

- 1) виконання найбільш самобутніх та яскравих народних наспівів з різних регіонів України у сучасних обробках;
- 2) посилення музично-драматичних акцентів та закінченості художньої форми у сценічному трактуванні народної пісні;
- 3) використання стилізованих костюмів;
- 4) включення народної пісні в сучасний інтонаційно-ритмічний та гармонічний контекст, більш доступний для сприйняття молодого та середнього покоління слухачів;
- 5) активний пошук підходів до репрезентації народної пісні в практиці естрадно-вокального мистецтва, у відповідності до його найголовніших художньо-естетичних ознак, а саме: відкритість, імпровізаційність, лаконізм, соціальна мобільність, святковість, доступність сприйняття та жанрове розмаїття.

Третій тип – творчо вільний фольклоризм – передбачає за мистецьку мету створення національного образу та вираз на його тлі власної концепції. Якщо в перших двох типах (етнографічного та адаптованого фольклоризму діють закони канону, то для третього типу характерним є індивідуально-авторська інтерпретація фольклорного зразка. Це найскладніший тип високого професійного рівня, що передбачає глибокі знання законів народнопісенного традиційного мислення та вільної творчості на їх ґрунті із залученням сучасних технічних засобів.

Характерні риси традиційного народнопісенного виконавства, що мають відбиватися у художньому напрямі сучасного естрадно-вокального мистецтва України – виконавського фольклоризму творчо-вільного типу є :

- щирість та сердечність виспівування, повне підкорення голосового втілення змісту вербального тексту та емоційної складової образу;
- органічність співу та його відповідність функціональному призначенню в традиції цього пісенного зразка;
- регіональна визначеність та однорідність вокально-тембрової традиції і пісенного стилю;

- вільна імпровізаційність виконання та багата орнаментика співу;
- особливе трактування ритмічної основи пісні, відповідно до її функції.

На ґрунті вивчення творчості сучасних українських естрадних співачок-виконавиць народної пісні можна визначити провідні принципи сценічної репрезентації народнопісенної традиції в естетиці сучасного естрадно-вокального мистецтва, а саме:

- одним із головних завдань творчої діяльності вони визнають глибоке вивчення і розвиток української народнопісенної культури;
- концертна діяльність та сценічний образ співачок розкривають і стверджують найкращі риси української ментальності (кордоцентризм, щирість, лірична пісенність, естетизм);
- пісенна поезія фольклорних зразків, що вводяться до репертуару містять провідні архетипічні образи-символи української культурної традиції;
- сучасна композиція виявляє правдивий звуковий образ пісні та української традиції загалом;
- репертуар складають найкращі зразки народнопісенної традиції України в їх відповідному до регіонального стилю відтворенні.

Висновки. Таким чином, на ґрунті вивчення творчої діяльності провідних співачок, що розвивають традиції народнопісенного виконавства в сучасному мистецькому просторі, ми можемо стверджувати, що характерним для виконавської практики сьогодення є активна творча взаємодія різних типів виконавського фольклоризму. У процесі створення сучасної виконавської версії народної пісні вільно використовуються прийоми трансляції та адаптації, а також значно розширюються їх можливості у бік часткового використання елементів авторської інтерпретації. Надзвичайно позитивною та плідною у концертній практиці сьогодення є така тенденція сучасного виконавського фольклоризму як усвідомлення духовної цінності та художньої самодостатності традиційної народної культури, відкриття стилістичного розмаїття його форм, прагнення до відтворення на сцені синкретизму народної пісенної культури. Важливим, найсуттєвішим стимулом і мотивацією до творчості на ґрунті народнопісенної традиції має бути прагнення до її відродження, повернення у життя і побут народу. Слід усвідомлювати народнопісенну традицію як частину духовної культури нашого народу та уникати споживацького використання її унікальних зразків. Пісня в житті українців завжди мала надзвичайно важливе поліфункціональне значення, тому не можна його звужувати до однієї розважальної, втрачаючи сутність, зміст та енергію творчості багатьох поколінь наших предків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фабрика-Процька О. Пісенна культура лемків ХХ століття : збереження традиції та новотворчість [Текст] : дис. ... канд. : 17.00.01 / О. Фабрика-Процька. – Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2008. – 290 с.
2. Иванова Л. П. Типология фольклоризма в русской музыке XX века: автореф. дис... док. искусствоведения: спец. 17.00.02 – «музыкальное искусство» / Л. П. Иванова. – С-Пб., 2005. – 23 с.
3. Осипенко В. В., Шишкіна О. А. Герменевтичний підхід у навчальній роботі зі студентським фольклористичним гуртом / В. В. Осипенко, О. А. Шишкіна // Культура України. Серія : Мистецтвознавство : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури : за аг. ред. В. М. Шейка. – Харків : ХДАК, 2017. – Вип 57. - С. 109-118.

КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЇ, ТРЕНІНГИ ТА МАЙСТЕР-КЛАСИ ЯК СКЛАДОВІ МУЗИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

канд. мист-ва Обух Л. В.

Україна, Івано-Франківськ, Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Abstract. The article grounds the expediency of socio-cultural variety of organization of musical activity in the way of coaching, training and master class for Ukrainian musical management. The research raises the sharp issues of the quality of musical education, which allows the involvement of diverse management technologies. Couch-technological varieties, types and principles of trainings, methods and techniques of master classes contribute to the achievement of the goal, motivate creative personal development, allow us to bring Ukrainian music culture and education to a new high-quality level. The effectiveness of the model of leadership enables socio-psychological methods of organizing musical activities which are the part of the technology of the management system. Particularly the success of the functioning of cultural and artistic institutions, professional institutions, and artistic projects shapes spiritual values, influences the socio-cultural space of Ukraine and contributes to the improvement of social standards.

Keywords: training courses, master classes, coaching, coach technology, musical and pedagogical coaching, art management, cultural and educational process.

Вступ. Музичний менеджмент – це соціокультурний різновид організації музичної діяльності. Загальнотеоретичні засади такого менеджменту, за російським вченим-мистецтвознавцем М. Вороним, включають технології системи управління та класифікацію їх методів: організаційні (в тому числі адміністративні), економічні та соціально-психологічні [1, с. 61].

Для успішного функціонування культурно-мистецьких інституцій, закладів, проєктів соціально-психологічні методи організації музичної діяльності стають надважливим фактором ефективною моделі керівництва. Коуч-технології, як різновид тренінгів, та майстер-класи варто розглядати саме з такої позиції соціально-психологічних методів як такі, що сприяють налагодженню позитивної атмосфери в колективі, підвищенню рівня кваліфікації та мотивації.

Результати дослідження. Вже ні для кого не секрет, що якість виконання залежить від самопочуття виконавця. Інертна чи пасивна робота, на думку провідних спеціалістів, негативно впливає не тільки на якість виконуваної роботи зокрема, а й на психофізіологічний стан того, хто її виконує загалом. Тому запорукою успіху в сучасному гіперстресовому світі буде вміння звільняти тіло й душу від певних психофізіологічних перевантажень (завдяки відповідним заняттям – вправам, тренінгам, майстер-класам тощо). Коуч-технологічні прийоми та методи роботи на таких заняттях, запозичені з категорій менеджменту, дозволять найбільш ефективно досягнути поставленої навчальної мети.

В Україні коучинговий рух почав поширюватися з 2006-го року під егідою Міжнародного Еріксонівського університету коучингу в Україні (International Erickson University of Coaching in Ukraine), офіційним представником якого змогла стати компанія WPG, наступницею якої є Європейська академія коучингової майстерності (European Academy of Coaching Excellence) [7]. Сучасна модель коучингу в Україні формується на засадах дослідження еволюції менеджменту як науки (Б. Андрушків, Б. Будзан, О. Кузьмін, О. Мельник, Ф. Хміль, Р. Гріфін, В. Яцура та багато ін.) та узагальнення досвіду інших провідних країн світу (Ч. Гіл, К. Ісікава, І. Коркуна, І. Коропецький, О. Кузьмін, О. Мельник, Р. Моторин, В. Родченко, В. Терещенко). Розвиток національних коуч-технологій відбувається в руслі державних глобалізаційних, трансформаційних та реформаційних процесів (Л. Антошкіна, Л. Ванюга, Г. Гаврилець, В. Гальперіна, Б. Гурней, М. Євтух), в тому числі й соціокультурних (Л. Горенко, Н. Кочубей, Т. Петренко) та освітніх (Н. Крилова, С. Кузьміна, В. Луговий, Г. Філіпчук, А. Флієр та ін.). Методологічні засади розвитку українського коучингу чітко визначає дослідження В. Брич [9]. Останнім часом методи коучу набули широкого застосування в шкільній педагогіці (І. Гондюл, І. Гордуз, А. Ківшик та ін.). Не минули питання менеджменту і його різновидів в галузі музичної культури та мистецтва дослідники Т. Григорчук, Г. Карась, Є. Кияниця, М. Копиця, Г. Ліфінцева, О. Литовка, Л. Обух, М. Поплавський,

М. Проскуріна, Н. Цимбалюк, К. Стеценко та ін. Про популярність в мистецьких наукових колах питань використання технологій менеджменту свідчать і матеріали двох Міжнародних науково-практичних конференцій (м. Київ) [3; 4], проте складові музично-педагогічної коуч-технології, як і саме поняття, а також його місце разом із тренінгами та майстер-класами в системі музичного менеджменту ще потребують детального вивчення та обґрунтування.

Коучинг (від англ. *coaching* – навчати, надихати, тренувати для спеціальних цілей, готувати до вирішення певних завдань) – це система принципів та прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості, а також забезпечують максимальне розкриття і ефективну реалізацію цього потенціалу. Основне завдання коучингу – сприяння прийняттю і реалізації людиною усвідомлених і відповідальних рішень з проблемних питань [7].

Коучинг побудований на відкриттях, запозичених з інших галузей, тому він умовно вважається інтегрованим збором ефективних принципів, технологій, прийомів і методів навчання щодо вирішення певних завдань. Погоджуючись з А. Ківшиком щодо трансформаційних процесів на ринку праці [6], вбачаємо пояснення появи величезного попиту на коучинг-тренінги та семінари як допомогу людині швидко «переналаштуватись» і діяти ефективно в новій ситуації. Таким чином, основною метою коучингу як креативного методу є допомога слухачу в тому, щоб він самостійно знайшов рішення до поставленої проблеми. Відмінною особливістю коучингу є те, що викладач-коуч допомагає слухачу знайти власне рішення, а не вирішує проблему за нього. Тому коучер повинен бути експертом в тому, як допомогти студентам у розкритті їхніх власних можливостей.

Оскільки коуч-технології спрямовані не на розбір проблем і труднощів, а на пошук рішень та поліпшення результатів будь-якої професійної діяльності, маємо сміливість припустити ефективність таких технологій і для мистецьких професій (так званий оперативний вид арт-менеджменту [1, с. 25], методи управління якого визначаються як соціально-психологічні [1, с. 60–63]), зокрема коучинг в галузі музики.

Музично-педагогічний коучинг є новим поняттям не тільки у музичній освіті, а й у музичній культурі також, і визначається нами як система принципів та прийомів, що дають можливість розкрити творчий потенціал, а також допомагають і мотивують у пошуку ефективних шляхів подолання психофізіологічних перепон та комплексів на етапах професійного становлення музиканта.

Звідси, взявши за основу методико-педагогічні напрацювання І. Гондюл та А. Ківшика [2; 6], виділяємо наступні характерні різновиди коучингу як музично-педагогічної технології: *систематичний коучинг*, де використовується сувора послідовність етапів, система підходів і педагогічних технік, всі правила якого можна пояснити і зрозуміти; *цілеспрямований коучинг*, під час якого коучером пропонується слухачу щось досліджувати або робити; *безсторонній коучинг*, під час якого слухачу надається безпечний простір, у якому він може вільно висловити свої думки, а також можливість усвідомити дещо нове самостійно.

Музично-педагогічний коучинг стає можливим від того моменту, коли залишається у студента хоч якийсь поле для творчості, для особистих і неоднозначних рішень. Ну і, звичайно, коучинг просто необхідний у процесі здійснення будь-яких змін у музичній освіті. Крім того, саме безпосередні виконавці можуть знайти краще рішення для оптимізації та якісної перебудови роботи.

Оскільки коучинг американські дослідники П. Чакреверсі та Дж. Рентон визначають як метод консалтінга і тренінга (фрагмент тренінга), стверджуючи його сфокусованість на чітко визначених цілях [14; 16], логічно буде розібратись у самому понятті тренінга, як співдопомоги системі менеджменту в досягненні поставленої мети.

Тренінг (англ. *training*), згідно вікіпедійних матеріалів, – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі. Тренування (від англ. *to train* – виховувати, навчати) – комплекс вправ для тренування в чому-небудь. Тренування – це система підготовки організму людини з метою пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи й життя [12].

Єдиної та загальноприйнятої класифікації тренінгів поки не існує, тому розподіл можна проводити згідно різноманітних підстав. Проте спеціалісти (І. Вачков, М. Кларін, Д. Лі, Н. Мельник, М. Форверг, Н. Хрящов) виділяють основні типи тренінгів за критеріями спрямованості впливу і змін, серед яких чітко окреслюється психотерапевтичний та соціально-психологічний. Перший – цілеспрямований на зміни в свідомості: заміна поняття, яким людина сприймає що реально, а що ні, зміна стереотипної поведінки; ці групи співвідносяться з

існуючими напрямками психотерапії (психодраматичні, гештальт-групи, групи тілесно-орієнтованої, танцювально-рухової терапії та ін.). Другий – переважно орієнтований на зміну соціальних понять, розвиток вмінь та досвіду у сфері міжособистісного спілкування. Соціально-психологічний тренінг займає проміжне розташування, він спрямований на зміни і в свідомості, і в формуванні навичок. [11].

Доречним прикладом такого тренінгу є поради відомих американських психологів (описаних нами раніше [15]) Альберта Еліса та Давида Бернса щодо доцільних і недоцільних хвилювань, раціональних і нераціональних, нелогічних думок, чітко координують конкретні дії: відкинути всі надто ідеальні мрії і плани, братися тільки за здійснення реальних, доступних на сьогодні задач, що дозволить уникнути розчарувань та пригніченого емоційного стану. Подібні аутотренінги для керування своїми думками, поведінкою та емоціями пропагує у своїй книзі «13 Things Mentally Strong People Do not Do» Емі Морін [13].

Принципи таких тренінгів нашоують на те, що ірраціональне, панічне або ілюзорне мислення є головною причиною емоційних зривів та власних негативних проєкцій майбутнього. Звідси, доцільним слід вважати покрокове здійснення професійних планів, що дозволить музиканту поступово нарощувати свій виконавський потенціал та уникнути непотрібних стресових ситуацій через власні амбіції, виховуючи так звану «цілеспрямовану професійну терплячість» [15, с. 28].

Деяко іншу спрямованість мають майстер-класи. Майстер-клас (англ. *Master class*) – це метод навчання та конкретне заняття із вдосконалення практичної майстерності, що проводиться фахівцем в певній галузі творчої діяльності (зокрема музики) для осіб, які, зазвичай, вже досягли достатнього рівня професіоналізму в цій сфері діяльності [10].

Щодо структури і специфіки майстер-класу, то класичний майстер-клас (за О. Бобряшовою) включає: 1) демонстрацію спеціалістом своєї майстерності чи свого розуміння проблеми в практичній формі. Роль майстра тут – консультативна, що допомагає організувати учбову роботу, усвідомити на новому, більш високому, рівні творчу діяльність. На відміну від тренінга майстер-клас зазвичай проводиться для тих, хто вже відбувся як професіонал, проте не надто задоволений рівнем, якого досягнув. У майстер-класі відсутня рівність сторін процесу навчання; 2) втягнення учня в активну діяльність з освоєння майстерності під контролем спеціаліста; 3) публічність, тобто наявність широкої аудиторії, яка сприймає процес спілкування майстра та його учнів, і яка може вмішуватися в цей процес, ставлячи запитання і вимагаючи пояснень [8].

Як приклад, цікавим та ефективним у плані вокальної методики є сценічний досвід відомого британського співака українського походження Павла Гуньки (описаний Г. Карась у журналі «Музика» [5]). На своїх майстер-класах маєстро наголошує на максимальній увазі до слова, художнього образу, звільненні голосового апарату. Інтелектуальною роботою він переключає увагу співака із технічної зосередженості на створення художнього образу, що не можливо без чіткої дикції, фразування, акторської гри та сценічної майстерності. Максимальне поєднання музики і слова допомагає співаку досягнути колосального ефекту, здатного викликати публічне захоплення присутньої аудиторії [5, с. 42].

Методи та прийоми П. Гуньки перегукуються із педагогічною практикою ще одного відомого британця – Річарда Берклі. Майстер-класи та поради цього професора вокалу, професійного тенора та актора – це своєрідне «ноу-хау» в сучасній вокальній практиці, що не поступаються місцем методі «парадоксального дихання» за О. Стрельніковою та «співу на мовному рівні» американського гурма вокального шоу-бізу Сета Рігса. Саме майстер-класи Р. Берклі перегукуються з вищеназваними тренінгами А. Еліса, Д. Бернса, Е. Морін і так само спрямовані на звільнення психофізіологічних відчуттів виконавця, розширення його професійних можливостей [15, с. 29].

Висновки. Таким чином, оскільки сучасний соціокультурний простір України вщент наповнений інформаційним контентом, а доступ до інтернет-ресурсів практично нівелює роль викладача як просто носія потрібного матеріалу, залучення в культурно-освітню практику інноваційних методів та технологій, що спонукають до саморозвитку, дозволить вивести українську музичну культуру та освіту на новий якісний рівень, здатний підняти соціум на вищий духовний щабель.

Підвищенню соціокультурних стандартів сприяє також і один із різновидів соціокультурної діяльності – музичний менеджмент, з усім арсеналом його методів та технологій. З огляду на це, стає чітко зрозуміла необхідність використання коуч-тренінгів та майстер-класів.

Спираючись на опрацьовані дослідження, була здійснена спроба сформулювати найбільш нове культурологічне поняття – *музично-педагогічний коучинг* – як систему принципів та прийомів, що дають можливість розкриття творчого потенціалу, а також допомагають і мотивують у пошуку ефективних шляхів подолання психофізіологічних перепон та комплексів на етапах професійного становлення музиканта.

Музично-педагогічний коучинг тут слід віднести до соціально-педагогічного різнотипу тренінгу в системі музичного менеджменту, що має відповідні характерні різновиди (систематичний коучинг, цілеспрямований та безсторонній), які фокусуються на досягненні чітко визначених цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воротной М. В. Менеджмент музыкального искусства: Учебное пособие. – СПб.: Издательство «Лань»; Издательство «ПЛАНЕТА МУЗЫКИ», 2013. – 256 с. – (Учебники для вузов. Специальная литература).
2. Гондюл Ірина Леонідівна. Упровадження коучинга як засобу вдосконалення шкільної корпоративної культури / Ірина Леонідівна Гондюл // Форум «Урок». Методика та технологія. – Освіта.ua. – Вівторок, 19 квітня [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу : osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/22468/
3. Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: традиції, концепції, перспективи: Збірник наукових праць (за матеріалами Міжн. наук.-прак. конф., Київ, 20-21 грудня 2012 року) / Відп. за випуск С. М. Садовенко. – К. : НАКККіМ, 2013. – 252 с.
4. Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: формування громадянського суспільства: Збірник наукових праць / Відп. за випуск С. М. Садовенко. – К. : НАКККіМ, 2016. – 428 с.
5. Карась Г. У полоні мистецької пісні / Ганна Карась // Музика. – Ч. 5–6. – К., 2016. – С. 39–42.
6. Ківшик А. І. Використання коуч-технологій під час викладання біології / А. І. Ківшик // Методичний портал [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу : metodportal.com/node/37618
7. [Б. а.]. Коучинг – технологія ефективного вирішення проблем [Електронний ресурс]. – Режим доступу : studme.com.ua/.../kouching_tehnologiya_effektivnogo_resheniya_problem.htm
8. Бобряшова О. В. Мастер класс и творческая мастерская как педагогические технологии обучения будущих дизайнеров // Вестник ОГУ, 2011. – Ноябрь. – № 11 (130). – С. 169–175.
9. Брич В. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні / В. Брич, М. Нагара // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 6. – С. 18–23.
10. Мастер-класс // Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Мастер-класс>
11. Мельник С. Н. Теоретические и методические основы социально-психологического тренинга / С. Н. Мельник. – Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2004. – 74 с.
12. Тренінг // Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Тренінг>
13. 13 речей, яких морально сильні люди не роблять // Мізки.com. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: facebook
14. Chakravarthy Pradeep. The Difference Between Coaching And Mentoring. Forbes (20 December 2011).
15. Obukh Lyudmila. The role of training courses and master classes in the development of student musicians psychophysiological freedom // Web of Scholar International academy journal. – 1(19), Vol. 5, January 2018. – P. 27–29.
16. Renton Jane. Coaching and Mentoring: What They Are and How to Make the Most of Them. – New York: Bloomberg Press, 2009.

THE IMPORTANCE OF “MUNTAKHAB AL-KHUSAMI” IN FIQH

Dildora Eraliyeva

*Republic of Uzbekistan, Academy of Sciences,
Institute of Oriental Studies named after Abu Rayhan Beruni under, head specialist*

Abstract. *Maverannahr Fiqh (Muslim law) school was established in the cities of Bukhara, Samarkand and Ferghana valley based on the teaching of the Hanafi School. Khusamuddin al-Akhsikati is considered as a distinguished scholar of Fiqh who lived in Fergana valley. His work “Muntakhab al-Khusami” has an important place in the science of Fiqh. This book is also called as “al-Muntakhab fi Usul al-Hanafiya” or “Muntakhab al-Akhsikati”. Khusamuddin Akhsikati was a scholar, who had a comprehensive knowledge on the different sciences of his time. This work was devoted to the rules of the science of fiqh subjects. Sources of Ijtihad and their rules were widely explained in this work.*

Keywords: *Akhsikat, Khusamuddin Akhsikati, a work “Muntakhab al-Khusami”, faqihs, representatives of the science of usul, owners of the obvious things, scholars who extracted furu' from usul in the Hanafi School.*

At the end of 8th and at the beginning of 9th centuries the Hanafi School of Islam started to be spread in Maverannahr (a large part of the modern Central Asia). Maverannahr Fiqh (Muslim law) school was established in the cities of Bukhara, Samarkand and Ferghana valley based on the teaching of the Hanafi School. Having its own traditions, this school was especially developed in the period of the Karakhanide state (999-1211). Faqihs of Maverannahr have been famous in Muslim world for their intelligence and glorious books¹. One of them is the work “Muntakhab al-Khusami” written by Khusamuddin al-Akhsikati who was born in Ferghana valley. This book is also called as “al-Muntakhab fi Usul al-Hanafiya” or “Muntakhab al-Akhsikati”. Khusamuddin Akhsikati was a scholar, who had a comprehensive knowledge on the different sciences of his time, an expert Usul al-Fiqh, Faqih and Mutakallim. Moreover, his work “Muntakhab al-Khusami” was devoted to the analysis of the foundations of Muslim law such as Qur'an, Sunna of the Prophet (PBUH), Ijma' and Qiyas. This book is considered as unique source of Muslim law. The book has a specific writing style as follows:

- Sources for the extraction of decisions of Shari'a were explained;
- Hidden meaning of some phrases, which were difficult to understand was interpreted;
- Chapters of the book were given in form of subjects order;
- Sentences were made up simply. Although there were difficult phrases in some places, the book was written in a simple writing style;
- Rules of Usul were given in a beautiful style in the explanation of a certain statement or issue, and it provided the harmony of the sentences from the beginning of the book till its end;
- An independent chapter was dedicated to the meaning of letters at the end of the book. It was not observed in the books of other scholars written on the science of Usul. Because letters are studied in the science of Nakhw, not in the science of Fiqh. The author has explained some decisions of Shari'a connecting them with letters, and has given them at the end of his book as an addition to it for using them in Fiqh².

Furthermore, narrators of Hadith were explained differently in the book. The author used the phrase “Our companions have said so or our companions have said” in his book. The purpose of “our companions” here is Abu Hanifa and his pupils. Besides, the phrase “as all our companions have said,” means the most famous scholars' Ijtihad and Ra'y in the Hanafi School. The phrase “as a group of the scholars has said,” means the statements of the scholars of the Hanafi and other Schools. The phrase “Our Sheikhs or the sheikhs of our country,” means the scholars of Maverannahr such as Abu

¹Muminov A. *MovarounnahrFiqh MaktabiTarikhigaoidManba//”Sharqshunoslik”*. – Tashkent: Fan, 1992. III. p. 52.

²Dr. Walliuddeen Muhammad Saaleh al-Farfoor. *The gilded of the origin of idealism on the selected by sultan of Juriprudence and the evidence of the truthfulness*. – Damascus, 1999. pp. 18-20.

Mansur Muhammad ibn Muhammad al-Maturidi (d. 945)¹, Abu Zaid Dabbusi (d. 1039). The phrase “Sheikhs of Iraq have said,” means the scholars of Iraq such as Abu al-Hasan Ubaydullah ibn al-Hasan al-Karkhi (d. 952). The phrase “as our Faqihs have said,” means the Hanafi scholars who had extracted Usul from Furu’, and the phrase “as all Mutakallim scholars have said,” means the famous scholars in the science of Kalam such as Imam al-Haramain al-Juwayni (1027-1086)², Imam al-Ghazzali (1058-1111)³, Imam al-Maturidi (d. 945)⁴. The phrase “as Faqihs say or have said,” means the scholars, who had developed Furu’ form Usul in the Hanafi School, and the phrase “a mass of the scholars of Usul have said or say,” means the scholars of Usul of Hanafi and other schools. The phrase “Owners of open things have said” – “Ashab al-Zahir” means the scholars, who had accepted the open meaning of nass (text) and their pupils.

Today the manuscripts of the work “Mukhtasar al-Khusami” are being kept in the following libraries:

- There are four copies of this book numbered 1089 (151 pages), 1161 (122 pages), 1162 (80 pages) and 1163 (72 pages) in the Center of the Cultural Heritage “Jum’a al-Majid” in the city of Dubai, in United Arab Emirates;

- A copy is kept in the Fund of Manuscripts of the National Library of Egypt, and another copy is kept in Berlin State Library of Germany⁵.

Besides, many manuscripts of commentaries and remarks in the margins devoted to “Mukhtasar al-Khusami” are also kept in the different Funds of Manuscripts of the world. For example, several copies of the interpretation named as “al-Tahqiq” written by ‘Abd al-‘Aziz al-Bukhari to this work are kept in the library “al-Zahiriya” in Damascus, in Syria under the numbers of 2868 (351 pages), 5619 (229 pages), 7738 (240 pages).

Copies of the same commentary are kept in the Center of the Cultural Heritage “Jum’a al-Majid” in the city of Dubai under the numbers of 3466 (286 pages), 399 (222 pages). Furthermore, Imam Qawamuddin Amir Katib ibn Amir Umar Itqani also has written a commentary named as “al-Tabyin” to this work. Manuscripts of this interpretation are kept in the National Library of Egypt under the number of 142, in the library of Iskandariya under the number of 3634, in Berlin State Library under the number of 4588.

A manuscript of the commentary named as “al-Wafi” written by Imam Khusamuddin Husain ibn Ali ibn Hajjaj al-Sighnaqi is kept in the famous Center of Cultural Heritage “Jum’a al-Majid” under the number of 43⁶.

Besides, a commentary written by Abu Muhammad ‘Abdulhaq ibn Muhammad Amin is called as “al-Nami”. Its manuscript is also kept in the Center of the Cultural Heritage “Jum’a al-Majid” under the number of 374.

Besides the commentaries mentioned above, some scholars such as Hafizuddin ‘Abdullah ibn Ahmad al-Nasafi, Muhammad ibn Muhammad ibn Mubin al-Nawawi Abulfazl and Yusuf ibn Shahin Sabt ibn Hajar al-Asqalani have also written commentaries to this work⁷.

Haji Khalifa⁸ stated in his work “Kashf al-Zunun” (“Illuminating of the thoughts”)¹ that the work was relating to Usul of Madhhab, it was very famous in the science of Fiqh because unnecessary

¹He was born in the village Maturid near Samarkand. His teacher on the science of Fiqh was Abu Bakr Ahmad Jurjani. Nevertheless, he is considered as a scholar of the science of Kalam, he has written books on Usul al-Fiqh such as “Kitab al-Jadal” (Books on Dialectics) and “Kitab Ma’khazi al-Shari’a” (Book on the selected Foundations of Shari’a).

²He is a famous scholar and Faqih from Nishapur. His full name is Abu al-Ma’ali Ziyawuddin ‘Abdulmalik ibn ‘Abdullah Juwayni. He has firstly took knowledge in Mecca, then in Medina, and has been a Mufti there. That is why he has deserved the title “Imam al-Haramain” (Imam of two Harams).

³His full name is Abu Hamid Muhammad al-Ghazzali. He was born and grown in the city of Tus.

⁴He was born in the village Maturid near Samarkand. His teacher on the science of Fiqh was Abu Bakr Ahmad Jurjani. Nevertheless, he is considered as a scholar of the science of Kalam, he has written books on Usul al-Fiqh such as “Kitab al-Jadal” (Books on Dialectics) and “Kitab Ma’khazi al-Shari’a” (Book on the selected Foundations of Shari’a).

⁵It is kept in the National Library of Egypt under the number of 190, and in Berlin State Library under the number of 4858.

⁶Dr. Walliuddeen Muhammad Saaleh al-Farfoor. The gilded of the origin of idealism on the selected by sultan of Juriprudence and the evidence of the truthfulness. – Damascus, 1999. pp. 18-19.

⁷Dr. Walliuddeen Muhammad Saaleh al-Farfoor. The gilded of the origin of idealism on the selected by sultan of Juriprudence and the evidence of the truthfulness. – Damascus, 1999. p. 20.

⁸Haji Khalifa was a scholar of the 17th century. His real name was Mustafa ibn ‘Abdullah, but he was famous as Haji Khalifa and Katib Chalabi.

things were excluded and different examples were given in the explanation of its chapters in it. People have competed with others in the study, research, teaching and propagating of this work. 'Abdulaziz Bukhari explained this book as follows: "The book "Al-Muntakhab" was a brief work, it was more excellent than other brief books for the beauty and punctuality of its sentences"².

Manuscripts of this book also are kept in Institute of Oriental Studies named after Abu Rayhan Beruni under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan under the numbers of №2674³, №4944/I⁴, №8396⁵, №8857⁶, №10718/I⁷. The manuscripts were very beautiful. Especially, the source under the name of 10718 can be considered as a rare manuscript. We can consider it as an example of art because its copyist has decorated its letters with red color. In another manuscript under the number of 2674, the letters were written differently, in the form of Suls (location of the words is opposed to each other).

A modern publication of this work was done out by Dr. Walliuddeen Muhammad Saaleh al-Farfooren titled as "Al-Madhhab fi Usul al-Madhhab 'ala al-Muntakhab" ("The gilded of the origin of idealism on the selected by sultan of Juriprudence and the evidence of the truthfulness"). It is a published form of "Muntakhab al-Khusami". The book consists of two volumes. The first chapter includes a content of the subjects relating to the first chapter. The second chapter includes a wide and detailed content in the alphabetical order, and it contains of five parts, first of all is a content of the verses of Qur'an. It indicates the page in which a certain verse used in the book is mentioned. In this content, besides verses, Sura of these verses is given as well. The verses used in the first chapter are also given in the content of the second chapter; the second is content of Hadiths. It was assigned on the themes of the Prophet's Hadiths. A content of Hadiths used in the first chapter was given in the second chapter; third is a content of the statements. This content contains of the statements narrated from the scholars of Fiqh and Kalam such as Abu Hanifa⁸, Abu Yusuf⁹, Abu Bakr al-Jassas¹⁰, Abu Bakr Siddiq¹¹, Abu Musa al-Ash'ari¹², Abu Huraira¹³, Anas ibn Malik¹⁴, Abu al-Hasan al-Karkhi¹⁵; four's is a content of the referred books. It contains of list of books used and recommended in this work and five's is a content of the themes. It does not include the themes of the first chapter. As I have mentioned above, a content of the themes was given in the last page of each chapter.

The first chapter of the book includes an introduction, some information about Imam al-Akhsikati, circumstances of his time, his book, description of the book, its copies, commentaries written on it, reason of naming it as "al-Muntakhab", description to Fiqh as Usul al-Fiqh, difference between Faqihs and Mutakallims, issues of Usul al-Fiqh, Ijtihad and description of it, types of Ijtihad, difference between Tafsir and Ta'wil, Zahir and description of it. The second chapter of the book was

¹The full name of this work was given as "Kashf al-Zunun 'an Asami al-Kutub wa al-Funun" – "Illuminating of the Thoughts about the Names of Books and Sciences" in many scientific books.

²Dr. Walliuddeen Muhammad Saaleh al-Farfoor. The gilded of the origin of idealism on the selected by sultan of Juriprudence and the evidence of the truthfulness. – Damascus, 1999. p. 19.

³"Muntakhab fi Usul al-Madhhab". Author: Muhammad ibn Muhammad ibn Umar Khusamuddin al-Akhsikati. Pages: 312, lines: 5, dimensions: 19,5x12,5, script: Suls, language: Arabic.

⁴The same source. Rewriting date: 923, pages: 49, lines: 13, dimensions: 17,5x14, script: semi Naskh, defect: the beginning of the source was defected.

⁵The same source. Pages: 110, lines: 9, dimensions: 24x15, script: Naskh, language: Arabic.

⁶The same source. Pages: 143, lines: 7, dimensions: 19,5x12,5, script: Nasta'liq, language: Arabic, defect: the end of the source is absent.

⁷The same source. Pages: 76 (1a-76a), lines: 13, dimensions: 25x14, script: Nasta'liq, language: Arabic, Copyist: Mawlana 'Abd al-Shukur Muhammad Sharif al-Bukhari.

⁸A founder of the Hanafi School, Abu Hanifa al-Nu'man ibn Sabit al-Kufi (d. 767), his works are "Fiqh al-Akbar", "Musnad Abu Hanifa" and others.

⁹Imam Abu Yusuf Ya'qub ibn Ibrahim al-Ansari al-Kufi (d. 798), his works are "Kitab al-Khiraj" ("The Book of Khiraj"), "Al-Raddu 'ala Siyar al-Awza'i" ("The Denial to the Book "Al-Siyar" of Awza'i"), "Al-Ikhtilaf bayna Abu Hanifa wa ibn Abu Layla" ("Disagreements between Abu Hanifa and Abu Layla") and others.

¹⁰Abu Bakr al-Razi "Jassas" (917-980) was a famous scholar of the Hanafi School, and he has written the book "Ahkam al-Qur'an".

¹¹Al-Siddiq Abu Bakr 'Abdullah ibn Usman al-Quraishi (d. 634), he was a famous companion as Abu Bakr Siddiq. He was the Prophet's devoted friend, father-in-law and the first Caliph.

¹²He was a founder of Ash'ariya School of Kalam, Abu Musa 'Abdullah ibn Qays al-Ash'ari (d. 666).

¹³'Abdurahman ibn Sakhr al-Dawsi al-Yamani was a companion who has narrated the most Hadith from the Prophet, and he was famous for his name Abu Huraira (d. 681).

¹⁴A founder of the Maliki School, Abu 'Abdullah Malik ibn Anas al-Ashabi (d. 795), he was famous for his book "Al-Muwatta".

¹⁵Abu al-Hasan 'Ubaydullah ibn al-Hasan al-Karkhi (260/874-340/952).

devoted to the issues of Ijma' and Qiyas. This modern publishing version of the book was given by Iranian Embassy, and it is kept in the Fund of Manuscript and lithographies books of Institute of Oriental Studies named after Abu Rayhan Beruni under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan under the numbers of №23036 and №23037. The modern publishing copy of this book consists of 2 parts. "Muntakhab al-Akhsikati" is considered as an important source of Muslim Law because it includes a wide explanation of the issues of Fiqh. The author has used the following sources in writing the book: Qur'an; Sunna; "Taqwim al-Adilla fi Usul al-Fiqh" written by Abu Zaid al-Dabbusi; "Ta'sis al-Nazar fi 'Ilm al-Khilaf bayn al-Hanafiya" written by Abu Zaid al-Dabbusi; "Al-Jadal fi Usul al-Fiqh" written by Imam Abu Mansur Maturidi; "Ma'akhiz al-Shara'i fi Usul al-Fiqh" written by Imam Abu Mansur Maturidi; "Al-Mu'tamad fi Usul al-Fiqh" written by Abu Husain Basri; "Usul al-Karkhi" written by Abulhasan Karkhi.

Ibn Khaldun has stated in his work "al-Muqaddima" that the above-mentioned books of Abu Zaid Dabbusi were one of the most important sources written on Usul al-Fiqh¹.

The Central Asia is a region in which the Hanafi School was developed. It is worthy saying that the scholars here have significantly contributed a great contribution to the development of Fiqh for centuries. Books written by these scholars have been sources that passed from a generation to the next one for centuries. Khusamuddin Akhsikati has based on the statements of mujtahid imams such as Imam Abu Hanifa, Imam Abu Yusuf, Imam Muhammad ibn Hasan Shaybani, Imam Shafi'i, Imam al-Maturidi in his work "al-Muntakhab". The study of this work is very important in Muslim law. Because, in our days, the ideological threats are increasing due to the formation of different sects in globalizing world. The best protection against these threats is to study the essence of our religion as well as its pillars, directions and prohibitions. As our first President has said, "it is necessary to fight against idea by means of idea, against thought by means of thought, and against ignorance by means of education". Today many people are mistaken because of their misunderstanding the sources of Islam. Such kind of people bring disgrace on their religion since they join the different religious extremist and terrorist groups. As a result of it, Islamophobia has been increased. The study and translation of the sources of Madhhabs in Islam prevents the above-mentioned bad things. The sources of Fiqh help people to have a right thought, path and ideology. One of such sources is "al-Muntakhab al-Khusami" of Khusamuddin Akhsikati. The book has an important place in the Hanafi School. The study of this work helps us to enlarge our spiritual knowledge.

REFERENCES

1. Ibn Khaldun. Al-Muqaddima. – Egypt-Iskandariya: Dar ibn Khaldun.
2. Muminov A. Movarounnahr Fiqh Maktabi Tarikhiga oid Manba// "Sharqshunoslik". – Tashkent: Fan, 1992. III.
3. "Muntakhab fi Usul al-Madhhab". Muhammad ibn Muhammad ibn Umar Khusamuddin al-Akhsikati, Manuscript Institute of Oriental Studies named after Abu Rayhan Beruni under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan under the number of №2674.
4. "Muntakhab fi Usul al-Madhhab". Muhammad ibn Muhammad ibn Umar Khusamuddin al-Akhsikati, Manuscript Institute of Oriental Studies named after Abu Rayhan Beruni under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan under the number of №4944/I
5. "Muntakhab fi Usul al-Madhhab". Muhammad ibn Muhammad ibn Umar Khusamuddin al-Akhsikati, Manuscript Institute of Oriental Studies named after Abu Rayhan Beruni under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan under the number of №8396
6. "Muntakhab fi Usul al-Madhhab". Muhammad ibn Muhammad ibn Umar Khusamuddin al-Akhsikati, Manuscript Institute of Oriental Studies named after Abu Rayhan Beruni under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan under the number of №8857
7. "Muntakhab fi Usul al-Madhhab". Muhammad ibn Muhammad ibn Umar Khusamuddin al-Akhsikati, Manuscript Institute of Oriental Studies named after Abu Rayhan Beruni under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan under the number of №10718/I
8. Dr. Walliuddeen Muhammad Saaleh al-Farfoor. The gilded of the origin of idealism on the selected by sultan of Juriprudence and the evidence of the truthfulness. – Damascus, 1999.

¹See: Ibn Khaldun. Al-Muqaddima. – Egypt-Iskandariya: Dar ibn Khaldun. p. 320.

THE DIPLOMATIC ACTIVITY OF ABILMAMBET KHAN

Maimanova Nurshat Nurkanovna

*Kazakhstan, Uralsk, WKSU named after M. Utemisov,
teacher, master of historical sciences*

Abstract. *One of the main problems of a modern historical science is the research of a history of Kazakh khans and sultans, political elite aspiring to keep the Kazakh statehood during colonization of Kazakhstan by imperial Russia in XVIII – XIX centuries. But during an epoch of a totalitarian mode it wasn't possible to research their activity. Therefore many outstanding Kazakh personalities not having received due illumination and an objective estimation became «white stain» of history. To the number of such individuals concern outstanding figure of XVIII – XIX centuries Bolatuly Abilmambet khan who left a scar in the history of a southern part of Kazakhstan.*

Till now political activity of Bolatuly Abilmambet khan and his dynasty was not the object of special complex and system research, the study of which will allow to define his role and a place in public life of Kazakhstan in the XVIII – XIX centuries.

Keywords: *Abilmambet; khan; diplomatic; sultan; kazakh; Turkistan, zunghars.*

Тарихшы М. П. Вяткиннің басшылығымен дайындалған 1940 жылғы «Қазақ КСР тарихының материалдарында» ХУІІІ ғасырда патша өкіметінің назарында екі феодалдық топ ерекше орын алғандығын жазады. «Олар: Өсеке және Жәдік ұрпақтары» [1,3 б.] делінеді. Оның ішінде Жәдік ұрпақтарынан көптеген хан тұқымы тараған. Бұған губернатор Неплюевтің кезіндегі Батыр сұлтанда жатады, ол Орта жүз сұлтандары Барақ және Абылайлармен тығыз қарым қатынаста болған. Ал Әбілқайыр хан Өсекеден тараған Кіші жүздің алғашқы ханы болатын. Сондықтан бұл екі топтың арасында қақтығыстар мен шиеленістер көп кездеседі. ХУІІІ ғасырдың 40-шы жылдарына дейін Әбілқайыр жақтастары Жәдік ұрпақтарын шектеп, оларды Түркістан қаласы мен Жоңғарияға қарай ығыстырады. Жағдай 1744 жылы Абылай сұлтанның жоңғар тұтқындығынан қайтып келуінен кейінде түзелмеді. Ресейдің патшалық өкіметі Әбілқайыр ханның жақтастары мен мұрагерлерін қолдап отыру тиімді деп тапты. Осы кезеңде Кіші жүз ханы Өсеке ұрпағы Әбілқайырмен қатар Орта жүзде Жәдік тұқымынан Әбілмәмбет хан билік жүргізді. Ендеше осы Жәдік тұқымы деп есептелінген Әбілмәмбет хан мен оның әулетінің шежіресінің қалайша өрбитінін тарқатып көрейік.

Сол заманның басты куәгерлерінің бірі, қазақ даласында болған атақты елші-мәмлегер А. Тевкелев 1748 жылы 24 қыркүйекте Сыртқы істер коллегиясына арнайы тапсырмамен дайындалған Кіші және Орта жүздегі хандар шежіресін тапсырған. А.Тевкелев Орта жүздің ханы болған Қайыптан әрі Жәдік сұлтанға дейінгі аралықты толықтарады. Ол бойынша Қайып –Батырдан, Батыр-Қайып ханнан, Қайып –Хұсрау сұлтанның, Хұсрау-Сырдақ сұлтанның, Сырдақ-Есім ханнан, ал Есім-Сығай (Шығай) ханнан, Сығай хан-Жәдік сұлтанның өрбиді.

Жәдік сұлтанның және оның аталары туралы толығырақ мағлұмат 1602 жылы жазылған Қадырғали Қосымұлының «Жылнамалар жинағы» мен ХУІІІ ғасырдың 20-шы жылдары түркімен арасында, қазақ хандары Есім, Тұрсын қарамағында өмір сүрген Әбілғазының «Шежіре-и түрк» еңбектерінде кездеседі. Қ.Қосымұлының жазуынша, Жәдіктің Абайхан атты әйелінен Шығай дүниеге келген. Шығай хан өзінің батылығымен көзге түседі. Оның Жаксы бегім атты әйелінен Тәуекел хан, Есім сұлтандар туған. Сонымен бірге Қ. Қосымұлы Жәдік Үргеніште Бақырғани ата қорымында, ал Шығай хан Орта Азиядағы Әлі әулие күмбездінде жерленген деп есептейді.

Әбілғазы еңбегінде Қ. Қосымұлы көрсеткен шежіреге айтарлықтай өзгеріс енгізбейді. Ол қазақ хандары шежіресін «Шыңғыс хан - Жошы хан - Тоқа Темір - Өз Темір - Хожа Бадақұл-ұғлан – Орыс хан – Құйыршық хан – Барақ хан - Әбусағит (лақап аты Жәнібек хан). Жәнібек ханның тоғыз ұлы бар еді: Ираншы, Махмұт, Қасымке, Мұхаммедхан, Етік, Жаныш, Қанбар, Таныш, Өсік, Жәуік (Жәдік)» деген кестемен береді. Сонымен қазақ хандары тарихына тереңдемей, қазақ хандығының негізін қалаушылардың бірі Жәнібек ханға келіп тіреледі. Біз үшін бұл арада болашақ Әбілмәмбет ханның арғы атасы –Жәдік сұлтанның Жәнібектен тарайтындығын дәлелдейді. Қазақ хандығының қалыптасып нығаюына, көршілес халықтарға мойындатуына, мемлекет ретінде өмір сүруіне жол ашқан арпалысты кезең - ХУ – ХУІІІ ғасырларда Жәнібек ұрпақтары бас ханға бағынды. Бұл кезеңде қазақ хандары негізінен

Жәдік сұлтан ұрпақтарынан сайланды [2, 22-23 б.]. Бұл туралы жоғарыда айтылғандай тарихшы Н. П. Вяткиннің ойына сәйкес Құрбанғали Халидтің де пікірі сәйкес келеді. Оның 1910 жылы Қазан қаласында жарық көрген «Тауарих Хамса» (Бес елдің тарихы) еңбегінде «...ұлы Жәдік хан, ұлы Сығай хан, ұлы Есім хан- бір әйелден. Есім хан ұзын бойлы, денелі кісі болған соң «Еңсегей бойлы ер Есім» деп дәріптеледі екен. Орыс ханның қызыл туы осының қолында қалған. Сығай ханның екінші әйелінен екі ұлы бар: Сейітқұл және Оннан хан. Бұл Оннан батыр болып, қызыл ту астынан шығып, өзінше дербес ақ ту көтерген. Есім хан ұлы Жәңгір хан, ұлы Тәуке хан бір әйелден жеке. Мұның ұлы Полад хан, ұлы Әбілмәмбет хан, ұлы Әбілфайыз хан қызыл тулы төрелердің бабасы» -деп жазады. [3, 103 б.].

Жәңгір ханның екінші әйелінен Аула, Бақи деген екі ұлы болған. Ауладан Абылай хан туады. Полад ханның кезінде Әбілмәмбетке қызыл ту беріп, өз орынына қойып, Абылайға жасыл ту беріп, кейбір тайпаларға уәли етіп қойған.

Талай ғасырдың аумалы-төкпелі оқиғаларын басынан кешірген қазақ халқының тарихында өзіндік орны бар хан-сұлтандар әулетінің шежіресін зерттеу үшін алдымен қазақ рулары мен тайпаларының тарихын білу керек. Ал отар елдің тарихын отарлаушы халық жазады демекші, кешегі кеңестік дәуірде тарихымызды басқа елдің тарихшылары, саяхатшылары, шенеуніктері жазған болатын. Қазақ халқының рулық-шежірелік үрдістері туралы алғаш қалам тартқанда солар болатын.

Қазақтың рулық жүйесі мен төрелер шежіресі туралы ХҮІІІ ғасырдағы танымал тұлға саясаткер, елші М. Тевкелевтің жазбаларында алғаш беріледі.

«Орта жүздегі Уақ, Керей сияқты рулар Тәуке ханның кезінде Кіші жүздегі Жетіру сияқты біріккен. Орта жүздің басқа руларына қарағанда әлсіз болғанымен, барлығынан да байлығы асқан» дейді М. Тевкелев [4, 407 б.]. Атап айтсақ бай рулардың қатарына Уақ, Керей, Тарақты жатады. Бұл рулардың әміршісі қатарына елші Әбілқайыр ханның ұлы Ералы сұлтанды қосады. Осы аталған рулардың құрамына тағы да бір ел қосылады ол Төлеңгіт деп атап көрсетеді М. Тевкелев. 1730-1740 ж. Ресей деректері Орта жүз бойынша жасалған қазақ шежірелері тарапынан да қолдау табады.

Кейін қазақ тарихына, мәдениетіне, оның ішінде шежіреге қатысты еңбектер жазған қазақ зиялыларынан Ш. Уәлиханов, Ш. Құдайбердиев, М. Тынышпаев, Ә. Бөкейханов, М. Ж. Көпеев, М. Шоқай сынды оқымыстылар.

Әсіресе Ш. Уәлиханов пен М. Шоқайдың еңбектері қазақ шежіресіне, оның ішінде Орта жүздің ру-тайпаларына қатысты материалдар көптігімен және Орта жүз тайпаларының арнайы жазылымдарымен ерекшеленеді. Қашқарияға сапар жасап, көптеген зерттеулер жүргізген Ш. Уәлиханов ортағасырлық деректерді пайдалана отырып, қазақ ру-тайпаларының шежіресін, ежелгі тарихын, жүздерге бөлінуін жазады: «Орта жүздің басты руларын құрайтындар: арғын, қыпшақ, қоңырат, найман» -деп жазады. Ш. Уәлиханов орта жүзге кіретін тайпаларды дұрыс атап көрсете отырып, оларды негізгі және қосымша етіп бөліп жазған [5, 17 б.].

Орта жүз руларының иерархиялық жүйесін Саққұлақ шежіресі қызық түсіндіреді. Оның айтуынша «Қыпшақ пен қоңырат кәртәйған қара нар, ердің алтын қасы – арғын, күміс қасы – найман, екі қапталы – керей мен уақ рулары» [5, 155 б.]. Қалай дегенмен қазақ шежіресінде қазақтың ел болып қалыптасу процесі таза генеалогиялық туысу ретімен көрсетілген. Этникалық бірлестікке ертелі-кеш қосылу рулардың иерархиялық жүйедегі орнын анықтаған.

Орта жүздегі белгілі рудың бірі – қоңырат. П. Рычков тізімінде бұл ру аталмайды. А. Левшин болса Тевкелевтің жазғанынан аса алмағаны белгілі. Тек ғасырдың екінші жартысында зерттеу жүргізген капитан Андреев «қоңырат елі Түркістан маңын қоныстанады, жазда Торғай мен Телікөлге көшеді» деп анық жазады. «Үйсін болысымен» көрші қоңырат елін Болат хан мен Әбушай сұлтан басқарады, саны 3500 шаңырақ [6, 256 б.].

Тевкелев қоңыратты Орта жүзден шыққан ел, бірақ Ұлы жүздің өте күшті руы деп атайды. Осыған қарағанда қоңырат руы Орта жүздің басқа руларына қарағанда күнгеі өлкемен көбірек және ертерек байланысты болса керек. ХVІІІ ғ. тарихында қоңыраттардың Сәмеке, Әбілмәмбет хандардың қарамағында болғаны, Түркістан маңында хан билігін жүргізуге тікелей ықпал еткені анық. ХVІІІ ғ. соңында қоңыраттар Әбілмәмбетұлы Болат пен Сәмекеұлы Есім хандардың маңынан табылады. Қ. Тевкелевтің жазуы бойынша Ұлы жүзде «он ірі ру бар, барлығы қосылып үйсін аталады. Осы ортақ атауға ие бола отырып әрі қарай былай жіктеледі, нақтылы көрсетсек: Ботпай үйсін, шымыр үйсін, жаныс үйсін сикым үйсін, албан-суан үйсін, сары үйсін, шанышқылы үйсін, қаңлы үйсін, жалайыр. Бұлардың бәрінің де билігі Ташкентте отырған ханда» [4, 407-408 бб.]. Елші Ұлы жүздің жалпы рулық жүйесінің жобасын дұрыс

жасап бергенімен арасында жетіспей жатқан жақтары да баршылық. Мәселен – жоғарыда баяндалған қоңырат руына қатысты мәліметтер.

Қазақ халқының сан ғасырлық тарихындағы айтулы тұлғаларды оймен шолып шығудың өзі қазіргі ұрпақтың көкірегіне мақтаныш сезімін ұялатады. Осындай саяси-идеологиялық талқыға түскен ұлы тұлғалардың бірі - Әбілмәмбет хан. Алдымен Әбілмәмбет ханның дүниеге келуі, тәрбиеленген ортасы, ата-бабасы тарихына назар аударсақ.

Тарихтан белгілі Әбілмәмбеттің әкесі – Орта жүз ханы Болат Тәукеұлы. Болаттың өзінің ата шежіресі қазақ хандығын құрушылардың бірі Жәнібек ханнан бастау алып, сол замандағы дәстүр бойынша ел билеуге толық құқылы болды. Жәнібек хан 1480 жылға дейін тұтастай Қазақ хандығын басқарды. Барақтан тараған Жәнібек Көк Орда ханы Ұрыстың (Орыстың) шөпшегі. Жәнібек хан жөнінде құнды деректер ХҮ-ХҮІІ ғасырлар тарихшылары Мұхаммед Хайдар Дулати, Қадырғали Жалайри еңбектерінде ұшырасады. Мұхаммед Хайдар Жәнібекті Керей ханмен бірге Моғолстан хандығына келуін, олардың өзбек тайпаларымен соғысын жазса, Қадырғали Жалайри Ораз-Мұхаммед шежіресін тарата отырып, «оның әкесі Оңдан сұлтан, оның әкесі Шығай хан, оның әкесі Жәдік хан, оның әкесі Жәнібек хан, оның әкесі Барақ хан, оның әкесі Құйыршық хан, оның әкесі Орыс (Ұрыс) хан»- деп анықтайды [7, 140 б.].

Жәнібек ханның Орыс ханға дейінгі аталары: Барақ пен Қойыршақ хан Ақ Ордада хан болған адамдар. Әкесі Барақ хан ХҮ ғасырдың 20-жылдарында Ақ Орда мен Алтын Ордада билік еткен.

Атасы Орыс ханнан Шыңғыс ханға дейінгі хандар шежіресі деректер мен оларға негізделген зерттеулерде екі түрлі түсіндіріледі.

«Тауарихи гузида-ий нусрат нама» мен Әбілғазының «Түрік шежіресінде», «Шыңғыс хан – Жошы хан – Тоқайтемір - Өзтемір – Ходжа-Бадық (Бадақұл) – Орыс хан» делінсе, Натанзидың «Ескендір Анонимі» бойынша «Орыс хан – Шымтай – Ерзен хан – Сасы Бұқа» - деп өрбітіледі. Рашид ад-Диннің «Жами ат-тауарихында», «Сасы Бұқа – баян – Қоныша-Сартақтай-Орда Ежен және Шыңғыс хан» деп баяндалады. Бірінші деректе Жәнібек хан Шыңғыс ханның ең кенже ұлы Тоқай Темірден таратылса, екіншісінде, ең үлкен ұлы Орда ежен ұрпағы деп көрсетілген. Келтірілген шежіреден ата-баба жолын жалғастырған Жәнібек хан да ХҮ ғасырдың ортасынан бастап дешті Қыпшақтағы жаңа мемлекеттің, қазақ мемлекетінің негізін қалап, оны билеушілердің бірі болды. Кейінгі ХІХ ғасырдың бірінші ширегіне дейін өмір сүрген қазақ хандығының хандарының бәрі Жәнібек ханның ұрпақтары болып саналады [8, 140 б.].

Жәдік сұлтан – ХҮ ғасырдың екінші жартысы мен ХҮІ ғасырдың бас кезінде өмір сүрген қазақ сұлтаны, Қазақ хандығының негізін салушы Жәнібек ханның ұлы. Мұхаммед Хайдар «Тарих-и-Рашиди» атты еңбегінде Жәдіктің қазақ сұлтандары ішінде ықпалды сұлтан болғанын, Қасым хан ағасы Жәдік сұлтанды өлгеннен кейін ғана күшейгенін баяндайды. Бізге белгілі шығармаларда Жәдік сұлтанның өмірі жайлы дерек жоқтың қасы. Тек қана оның Моғолстан ханы Жүніс сұлтанның төртінші қызы Нигар ханымға үйленгені белгілі [9, 348 б.].

Шығай – қазақ ханы. Жәдік сұлтанның Абайқан бикемнен туған баласы. Ол қазақ сұлтандарымен бірге Ақназар бастаған жорыққа қатысып, Баба сұлтанға қарсы аттанады [10, 302 б.].

Есім хан – Орта жүз ханы (1598-1645). Шығай сұлтанның баласы, Орта жүздегі қазақ хандары әулетінің басы. Есім хан Түркістан қаласындағы қазақ хандарының ордасында тұрды.

Жәңгір хан – қазақ ханы. Есім ханның ұлы. Ол жоңғар феодалдары қазақ жеріне тынымсыз шабуыл жасап тұрған аса қиын кезеңде билік жүргізді.

Қазақ хандығының билігі 1680 жылы Жәңгірдің ұлы Тәукеге көшті. Тәуке хан 1718 жылға дейін тұтас Қазақ хандығын басқарды.

Осы орайда әбілмәмбеттану саласы бойынша фольклорлық мағлұматтарды өмір бойы жинастырған Қ. Халид, Ш. Құдайбердіұлы, Ш. Уәлиханов шежірелерін негізге ала отырып Әбілмәмбет хан өмірбаянын баяндаған ғалым М. Ж. Көпеевтің есімін ерекше атаған жөн. Мәшһүр жазбаларындағы деректердің бір тобын Әбілмәмбет ханның шығу тегі мәселесі бойынша жеке бөліп алып қарастыруға болады.

Жалпы, Мәшһүр Жүсіп жазбаларын жинақтай қарастырсақ - Барақ хан - Бадақұл - Жәдік – Сығай (Шығай) – Есім - Жәңгір - Тәуке - Болат - Әбілмәмбет хан деп таратады.

ХҮІ-ХҮІІІ ғасырларда Қазақ хандығында негізгі орталық билік Жәдік сұлтан ұрпақтарының қолында болып, қазақ хандары осы әулеттен сайланып отырды. Оның үстіне Қазақстан территориясындағы Жәнібек хан ұрпағынан тараған қазақтың билеуші әулетінің басым көпшілігін Жәдік сұлтанның көптеген ұрпақтары құрады. Ол туралы 1910 жылы Қазан

қаласында жарық көрген Құрбанғали Халидтың «Тауарих хамса» (бес тарих) еңбегінде Әбілмәмбет шежіресі екі генеологиялық циклдан құралатындығы айқын аңғарылады. Біріншісінде «Орыс хан ұлы Жыңхан, ұлы Бадақұл, Барақ хан, ұлы Жынтекей хан, ұлы Жәдік хан, ұлы Сығай хан, ұлы Есім хан-бір әйелден. Есім хан ұзын бойлы, денелі кісі болған соң «Еңсегей бойлы ер Есім» деп дәріптеледі екен. Сығай ханның екінші әйелінен екі ұлы бар: Сейітқұл және Оннан хан. Бұл Оннан батыр болды, қызыл ту астынан шығып, өзінше дербес ақ ту көтерген. Есім хан ұлы Жәңгір хан, ұлы Тәуке хан бір әйелден жеке. Мұның ұлы Болат хан, ұлы Әбілмәмбет хан, ұлы Әбілпейіз хан қызыл тулы төрелердің бабасы. Болат баласы Әбілмәмбетті қызыл ту беріп, өз орнына қойып, Абылайға жасыл ту беріп, кейбір тайпаларға уәли (басшы) қойған.

Екінші бір нақылда: Барақ хан, ұлы Бадақұл, ұлы Жәдік хан, ұлы Сығай, ұлы Есім, ұлы Жәңгір, ұлы Тәуке, ұлы Болат, ұлы Әбілмәмбет, ұлы Әбілпейіз хан» [3, 103-104 бб.] делінсе, 1911 жылы Орынбор қаласында басылып шыққан «Түрік, қырғыз-қазақ хәм хандар шежіресінде» Шәкәрім Құдайбердіұлы Әбілмәмбетті Қасым ханның баласы Жәдіктен таратып, қазақ хандығының соңғы ханы – Болаттың үлкен ұлы, Тәуке ханның немересі деп тұжырымдайды [11, 52-53 бб.].

Ерофеева И. В. «Родословные казахских ханов и кожа XVIII – XIX вв.» еңбегінде «Сығай хан, ұлы Есім, ұлы Жәңгір, ұлы Тәуке, ұлы Болат, ұлы Әбілмәмбет, ұлдары - Әбілпейіз, Жошы, Сарт» деп баяндалады [8, 164-165 бб.].

Сонымен, ХҮІІІ ғасырда басынан бағы ұшып, мемлекет ретінде, тіпті этнос ретінде жер бетінде сақталып қалу-қалмауы тарих таразысына түскен «ұрпақ үшін, ел үшін, құтты мекен жер үшін» қан төгіп, жан беріскен кезеңде қазақтың бағына суырылып шығып, қол бастаған Әбілмәмбет сұлтанның зор азаматтық тұлғасы қалыптасты. Қазақтың ханы Әбілмәмбеттің өмірі мен қызметіне байланысты қисса-дастандардан бастап, замандастары айтып кеткен, кейінгі ұрпақтарының жазып қалдырған жәдігерлері аз емес. Тіпті еліміз тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңде жазылған еңбектердің өзі бірталай. Оларда Әбілмәмбет ханның ел билеп, саликалы-салмақты ішкі-сыртқы саясат жүргізгені көптеген еңбектерге арқау болды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Вяткин А. Материалы по истории Казахской ССР (1785-1828) Т-4. М-Л., 1940. -543 с.
2. Ахметова Ұ. Арынғазы хан (1786-1833). Ақтөбе, 2004. -168 б.
3. Халид Құрбанғали. Тауарих хамса (Бес тарих) / Ауд. Б. Төтенаев, А. Жолдасов. – Алматы: Қазақстан, 1992.–304 б.
4. История Казахстана в русских источниках. Т.І-VІІІ. – Алматы: «Дайк-Пресс», 2005-2006.
5. Уәлиханов Ш. Көп томдық шығармалар жинағы. Т.ІІ. – Алматы: Толағай групп, 2010. – 464 б.
6. Левшин А. И. Описание киргиз-казачьих, или киргиз-кайсацких орд и степей. Спб 1832. Под общей редакцией акад. М. Козыбаева, -Алматы, “Санат”, 1996,-656 стр.
7. Ахмет А. Қаратай хан. – Алматы: «Арыс», 2007. – 176 б.
8. Ерофеева И. В. Родословные казахских ханов и кожа XVIII – XIX вв.(история, историография, источники). – Алматы: ТОО «Print-S», 2003. – 178 с.
9. Қазақ совет энциклопедиясы 4 том, 348 б.
10. Қазақ совет энциклопедиясы 12 том, 302 б.
11. Құдайбердіұлы Ш. Түрік, қырғыз-қазақ хәм хандар шежіресі.–Алматы: Қазақстан-Сана, 1991.–80 б.

THE POLITICAL AND ECONOMIC ASPECT OF ARMENIA'S INTERESTS WITH BLACK SEA COAST OF GEORGIA IN 1919-1920

¹Professor Nugzar Zosidze,
¹Professor Nadim Varshanidze,
²Professor Jumber Vardmanidze

¹Georgia, Batumi Shota Rustaveli State University;
²Georgia, Batumi State Maritime Academy

Abstract. *At the final stage of the World War I, the political situation in the Transcaucasia was quite tense. First of all, it was caused by the collapse of the Russian Empire. The fact of handing over Batumi, Kars and Ardagani, the historical lands for Armenia and Georgia to Ottoman Empire according to the Brest-Litovsk Treaty, was particularly painful. An attempt by the Transcaucasian delegation at the Trabzon Peace Conference - to reach a negotiated settlement with the Ottoman side, on the compromise offer of territorial concessions ended without results.*

After the declaration of independence of the Democratic Republic of Georgia, the Democratic Republic of Armenia had territorial claims with Georgia. The reason for the claim was the views of political leaders of the ultra-nationalist party Dashnaksutyun. The most important for Armenia was to fight for the exit to the sea. Following the defeat of the German war, independent Transcaucasian states (Georgia, Armenia and Azerbaijan) paid their full attention to the Paris Peace Conference. In the course of the conference, the issue of discussing Batumi and its sea port remained a pressing issue. Here again, Armenia's demands for the purpose of obtaining and legalizing the exit to the sea moved to the foreground again. The present article deals with discussing the Georgian-Armenian relations and the outcome of the Paris Peace Conference.

Keywords: *Batumi Sea Port, Armenia, Georgia, Paris Peace Conference, Treaty of Sevres*

Introduction. On 30th October, 1918, in the Moudros Port a temporary truce was signed between the Entente powers and the Ottoman Empire on the English military ship "Agamemnon". The articles 11 and 15 were directly related to the Transcaucasus.

Under the article 15, the occupation of large cities of the Transcaucasus, including Batumi and Baku, were the prerogative of the English [1].

In the aftermath of the First World War, among the political issues of elaborating new rearrangement principles of the Caucasus took a special place. The winner states were treated differently. In the political circles of Great Britain there were two positions. First: sharing the spheres of influence with Russia, with which Transcaucasia would be deemed to be the part of Russia, and secondly, to establish the protectorate of England in this region. American position was peculiar as well on which the bet was made mostly by Armenians [2].

The Allies' intention was to create different big and small states on the ruins of the Turkish Empire. With the support of the Americans, the big Armenian project was drafted; the oil-rich Mosul region subordinated the influence of the English, Samson and Trabzon was under their control, whose territory was intended for creating the Pontus State. With the support and guidance of the British agency, the preparations for rebellion began to create an independent state in Kurdistan. It can be said that the issue of the existence or non-existence of Ottoman State was sharply raised [3].

On 18th January, 1919, a peace conference was started in Paris. Among the various issues that were the main components of the New World Order, the important place belonged to the distribution of the Heritage of the Ottoman Empire and the problems of the Transcaucasian republics.

The delegation of all three Transcaucasian countries left for to present their interests at the conference. Their interests coincided with each other in only one issue - to achieve the De Jure recognition of their independence by the leading European states. This, in some cases, provided the avoidance of the military escalation in order to infringe state sovereignty by foreign states, including Soviet Russia.

The Government of Georgia has developed a mechanism for the Georgian delegation, in which the requirements for the settlement of the Armenian relations were presented. The great part of Georgian politicians thought the territorial expansion in the formation of the future Armenian state at the expense of the Ottoman Empire was right. If only this would stop the unmatched claims of Armenia towards individual territories of Georgia. Different positions in territorial issues in Armenia-Georgia relations took place in March 1918 at the Trabzon Peace Conference. However, it did not grow into any kind of complications; Georgia and Armenia were not even subject to state-level entities. Moreover, these contradictions contribute to the confrontation and crossing of interests

between Russia and Germany and its ally Turkey. That's why, taking into account more or less difficulties of the past period it was written in the action program of the Georgian delegation in Paris that "our goal should be to join the two Armenians - Ottoman and Russian. We should try to make the political center support Ottoman Armenia as much as possible. We must help Armenians to find their way through the Black Sea. If that's the case, then Armenia will no longer be able to push Georgia and Armenian-Georgian relations will be easily solved" [4]. As we can see the Georgian government really saw two main problems of Armenia - unification of the lost and disintegrated Armenian territories and getting the exit space of the sea at the expense of Ottoman heritage.

The Armenian delegation (A. Agaronyan, M. Papajanyan, A. Oganjanyan), arriving in Paris, met with a national delegation sent by Catholicos of Echmiadzin in 1912 to achieve Armenia's autonomy in the Ottoman Empire [5]. It should also be noted that there are certain contradictions in the attitude of these two delegates to one common goal. The Prime Minister of Armenia, O. Kachaznun, rightly noted that both the Republican and National delegations of Armenia, who were fighting for the same purpose at the same place, failed to reach an agreement and fought for power between them [4]. It is not worthwhile to get acquainted with the memorandum presented to the Allies in Paris in the spring of 1919, where along with the main issue (the recognition of the independence of Armenia obtained by the war – N. Z.) it is underlined: "The Armenian state needs to have its exit to the sea. Without which our nation is completely surrounded by the hostile elements of European culture, cannot guarantee peace and the cultural and economic success of the nation" [6]. According to the memorandum, 7 territorial-administrative units of the Ottoman Empire should have been included in the future state of Armenia: Vani, Sivasi, Daiarbekir, Bitlisi, Erzurum, Kharfut, and Trapezund, excluding the districts of south Tigros and Ordu-Sivas line. In addition, 4 Sanjaks of Kilikia were added: Marash, Sisi, Jebel-Berket and Adana Alexandretati [7, 4]. The Georgian society skeptically met the requirements of the Armenian Memorandum. It is well reflected by a well-known Georgian historian Zurab Avalishvili: "Great Armenia, the exit in the Mediterranean Sea. Here's a dream, which was encouraged by the great states, that was sent the blessing by Almighty President Wilson, as they thought. This dream could not be drawn to the Armenian nation's live aspirations from the Caucasus orientation. The Armenians thought, though, such an opinion was mistaken from the outset, that Europe and America, the Conference, and all those who ruled the world fate would particularly treat them and that their question could not be confused with, for example, Georgian question and so on" [8].

One of the serious motivations that contributed to the active involvement of the great Armenian project was the so-called American mandate. As it is known, after the defeat of Germany and its allies in the Secret Agreement signed between the Entente Powers at the initial stage of the First World War, the Ottoman Empire was conditionally divided into spheres of influence. The share belonged to Russia too. The events that followed in Russia, in particular, the Bolshevik coup and the outcome of the war put on the agenda the issue of the future owner of Russia's shares in the territory of Turkey. As the newspaper "Ertoba" noted, Russia's withdrawal from the game allowed the allies to satisfy America's demands in the war [9]. President Woodrow Wilson came to the United States as a lobbyist of Armenia. "The project of Great Armenia envisioned the formation of a new Armenian state with passages to three seas. It was the virtual territories stretched in time and space, which were lost in centuries.

In the course of Paris Peace Conference, Armenians' claims on Georgian historic lands have become active topics. Struggle of strategic interests was particularly evident in the historical areas of South-Western Georgia, the epicenter of which was Batumi and its surroundings. The search for the Armenian space on the Black Sea began to transform into conciliatory processes of attempts to offend Georgia's vital interests. In this regard, we are interested in London (February-April 1920) and San-Remo (16-26 April, 1920). The City of Batumi came to the epicenter of the political storms; with the initiative of the English delegation, it was decided to announce the certain part of Batumi and the surrounding territory as free economic zone [8]. In the opinion of the authors of the idea, the free economic zone should satisfy the vital needs of Armenia and Azerbaijan. The territorial boundaries of the new Armenian state provided for a broader maritime passage; a special commission was set up, which defended the economic interests of Armenia and Europe during discussing Batumi District. The Commission concluded that the issues such as Baku's oil exports, Batumi Sea Port involvement in the Persian transit highway, the interests of Armenia and so on should be resolved. [8, 2].

The Batumi District was divided into three parts according to the variant worked out at London Conference: Batumi and the surrounding area with the confluence of Chorolki River with the Black Sea would be declared as free economic zone. Artvin district would be within the Armenian state administrative boundaries and the rest would be transferred to Georgia [10]. With such division of the districts, Armenia would have had the possibility of building the railway along the shore of Chorokhi, directly to Batumi Sea Port. Thus, in the old Georgian historic territories, economic projects were implemented with which Georgia was totally damaged. With ignoring the vital interests of Georgia, the peaceful conference was going from the sphere of real correction of the Transcaucasian issue to the hopeless deadlock. In the London Conference, ignoring the national interests of Georgia,

the attempts by the European powers to distribute the Batumi District was an indigenous idea [2]. The London Conference completed the work without making any real decision on this issue.

The chief issue of the San Remo Conference was the Armenian Railway and the search for the exit to the sea. The Georgian side offered the conference a compromising variant on which the states were restricted to permanent property rights on the territory of another country, but Georgia offered Armenia and Azerbaijan the Batumi Sea Port and domestic agricultural highways with preferential conditions, thus excluding their economic restrictions. In this respect, neither the San Remo Conference has achieved any real results. At the same time, the closer relations between England and Russia made these issues less attractive. At the same time, the British authorities offered European countries to turn the Batumi sea port into a free harbor and the idea of spreading the mandate of League of Nations on the city's adjoining economic zone in seeking a way out of the deadly situation [11]. Despite the great efforts of the European states, the solution of the Batumi issue was unsuccessful [12].

Thus, the continued presence of allied military forces in Batumi could not change the situation after the disruption of the idea of the block of Transcaucasian republics in London and San Remo, sovietization of Azerbaijan as well as signing of a useful agreement for the Bolsheviks between Georgia-Soviet Russia. Therefore, on June 11, 1920, the Government of Great Britain received the decision of evacuation of troops and the transfer of Batumi to Georgia. [13]. On July 7, 1920, the British and French military forces left Batumi. In fact, it was a refusal to European orientation [8].

Unfortunately, the leading political forces of Armenia being under the influence of the overwhelming illusions of the allied States and especially the US support ignored the legitimate interests of neighboring states. At the expense of restrictions of others' interests on the international conferences held at the 1919-1920 European Arena, the Armenian delegation made quite bold demands. Despite the fact that the Georgian side agreed to give the exit to Black Sea to Armenia, the latter was sometimes drawing a Georgian-Armenian state border line on the river Chorokhi and in better case, it demanded the recognition of the railway that connects Armenia with Batumi as its own property. Obviously, the Georgian side would not agree with that. The subjective mediation of Europe could not regulate not only Armenia-Georgian, but also Armenia-Azerbaijan relations. Armenia was in self-isolation, the result of which was that in the war in August 1920 by Mustafa Kemal in Turkey, no one helped Armenia but the government of Soviet Russia. Russia's assistance was very valuable. It cost Armenia to lose territories and state independence.

Conclusions. The status of Batumi Free Harbor was not still formally abolished by the Supreme Council of Allies, even more, it was included in the Treaty of Sevres, which was signed on August 10, 1920 by the Ottoman Sultan government defeated in the World War.

In the Treaty of Sevres it was reported that Batumi was declared as a free harbor of international significance with the mandate of the League of Nations.

In addition to the member countries of the League of Nations, Georgia, Azerbaijan, Armenia and Persia were granted the right to use the Batumi harbor. The Treaty of Sevre turned out to be premature. It was initially rejected by the Kemalist government, and at the Lausanne Conference in 1922-1923 it was officially annulled. Batumi remained in the state boundaries (Georgia) of its historical homeland.

REFERENCES

1. Svanidze M. Ottoman History. Vol. II, Tbilisi, 2002
2. Zosidze N. Political situation and National-Liberation Movement in Adjara in 1918-1920, Batumi, 1995
3. Svanidze M. Establishing Diplomatic Relations between the Governments of Georgia and Kemal's Turkey, Georgian Diplomacy, Yearbook, Vol. VII, Tbilisi., 2000
4. Vashakhmadze N. The issue of state boundaries in relations of Georgia-Armenia in 1917-1921, Kutaisi, 2002
5. Kachaznun O., Dashnaksutyun, nothing more to do., 1923
6. Newspaper "Public Affair", N 502, 1919
7. A. Kachedzhieva, Ekaterinodar., Armenian issue before the World Conference, translation from the Armenian, 1919
8. Avalishvili Z. Independence of Georgia in the international Policy of 1918-21. Tbilisi, 1929
9. Newspaper "ERTOBA", N 267, 1920
10. Newspaper "Republic of Georgia", N 108, 1920
11. Documents on British foreign policy 1919-1939, ser. I.v.v. II-XV. London, 1948-1967
12. Shtein B., «Russian Issue» in 1920-1921., M., 1958
13. A. Surguladze; M. Sioridze, "Porto Franko in Batumi", Batumi, 1996

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ СЛУЖБОВЦІВ У ЗВ'ЯЗКУ З ЇХ ПІДПОРЯДКУВАННЯМ ОДИН ОДНОМУ: ЗАКОНОДАВЧА КОЛІЗІЯ

к. ю. н., доцент Пастух І. Д.

Україна, Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративного права і процесу

Abstract. *The article is devoted to the analysis of normative legal acts that establish restrictions on the joint work of close people in the public service and measures to prevent and resolve conflicts of interest arising in such a situation. Attention is drawn to the fact that the current anti-corruption legislation of Ukraine contains two limitations that exclude each other: the permission of direct subordination of close persons among themselves for certain categories of employees and prevention of their real, potential conflict of interests, prohibition of actions and decisions in a situation of the conflict of interests. It indicates the conflict between these norms, the ambiguous position of the National Agency of Ukraine for the Prevention of Corruption, and concrete proposals for their elimination are defined.*

Keywords: *close people, public service, conflict of interests, direct subordination, conflict of interest settlement.*

Вступ. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [1], по-перше, встановлює обмеження спільної роботи близьких осіб (мати у прямому підпорядкуванні близьких осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким особам), по-друге, заходи що запобігання та регулювання конфлікту інтересів, який може мати місце під час спільної роботи близьких осіб, при цьому встановлені неоднозначні процедури їх вирішення. Слід констатувати низьку активність науковців та практиків стосовно дослідження проблем врегулювання конфлікту інтересів. Серед праць, присвячені означеному питанню можна виділити, таких авторів як Т. Василювська, В. Галуцько, О. Єщук, О. Онищук, С. Рівчаченко, О. Токар-Остапенко. Загалом проблемами протидії корупції займалися В. Александров, В. Колпаков, М. Мельник, Р. Мельник, І. Нуруллаєв, С. Рогольський, С. Стеценко, В. Тильчик, О. Ткаченко, Р. Тучак, І. Яцків та ін. Водночас, питання обмеження спільної роботи близьких осіб на публічній службі і заходи щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що виникають у такій ситуації спеціально не досліджувались. Враховуючи викладене, **метою** наукової статті є визначення на основі аналізу діючого законодавства, наукових поглядів вчених конкретних заходів щодо усунення колізій правового регулювання обмеження спільної роботи близьких осіб на публічній службі і заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що виникають у такій ситуації.

Виклад основних положень. Антикоруційна реформа, основною метою якої є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції, визнана Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», що схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, однією з першочергових. Від вирішення проблеми протидії корупційним проявам у системі публічної служби багато в чому залежить успіх проведення економічної, соціальної, муніципальної, правоохоронної, адміністративної та інших реформ.

З цією метою у державні вживаються антикорупційні заходи, які повинні мати комплексну, системну, адресну спрямованість, будуватися на використанні заходів попередження, створенні ситуації невідповідності корупційної поведінки. До такого роду заходів належать: декларування майнового стану публічних службовців, перевірка доброчесності службовців та моніторинг їхнього способу життя, посилення заходів кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення, а також обмеження спільної роботи близьких осіб і заходи щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Відповідно до ст. 27 «Обмеження спільної роботи близьких осіб» Закону України «Про запобігання корупції» особам, зазначені у підпунктах «а», «в»-«з» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, заборонено мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути

прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам. Крім цього, особи, які претендують на зайняття зазначених вище посад, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб. Таким чином, дане обмеження стосується не всіх суб'єктами, на яких поширюються дія цього Закону, а лише частини, тих, які відносяться до категорії осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а саме: а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим; б) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування; в) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки; г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України; г) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України; д) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи; е) члени Національного агентства з питань запобігання корупції; є) члени Центральної виборчої комісії; з) поліцейські; і) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим; и) члени державних колегіальних органів.

Отже, до даного переліку із зазначеної вище категорії осіб не увійшли тільки народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови. Водночас, відповідно до абзацу 3 статті 27 Закону обмеження спільної роботи близьких осіб не поширюються на: а) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи; б) народних засідателів і присяжних; в) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах. У такому випадку, стосовно виборних посад депутатів постає питання: навіщо вводити в закон спеціальну норму-виключення щодо «набуття одним із службовців статусу виборної особи», якщо на них обмеження спільної роботи близьких осіб не поширюються як загальне правило? В даному випадку слід вести мову про незаборону спільної роботи лише тих близьких осіб, які працювали та займали невиборні посади до призначення у відповідний орган керівника зі статусом виборної особи. З метою забезпечення однозначного тлумачення положень закону щодо обмеження спільної роботи близьких осіб пункт 2 абзацу 3 статті 27 Закону України «Про запобігання корупції» слід викласти у такій редакції: «близьких осіб, які були прямо підпорядковані до набуття відповідним керівником статусу виборної особи».

Незважаючи на дані пропозиції, відкритою залишається ситуація з конфліктом інтересів між близькими особами, які прямо підпорядковані близьким їм особам, навіть у разі заняття керівної посади у результаті виборів або в інших виключеннях встановлених законом — щодо осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

По-перше, слід з'ясувати, який населений пункт слід вважати сільським? Відповідь на це питання міститься у Положенні про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР, затвердженому Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 12 березня 1981 року № 1654-Х. У ньому, зокрема зазначається, що адміністративно-територіальними одиницями є: область, район, місто, район у місті, селище міського типу, сільрада, село і селище. Населені пункти, які є на території України, поділяються на міські і сільські. До міських населених пунктів належать міста

республіканського, обласного, районного підпорядкування і селища міського типу, до сільських — села і селища незалежно від їх адміністративної підпорядкованості.

До гірських населених пунктів належать міста, селища міського типу, селища, сільські населені пункти, які розташовані у гірській місцевості, мають недостатньо розвинуті сферу застосування праці та систему соціально-побутового обслуговування, обмежену транспортну доступність. При цьому законом встановлено три критерії віднесення населених пунктів до категорії гірських:

1) розташування населеного пункту або частини його, на якій проживає більш як третина мешканців цього населеного пункту, на висоті 400 метрів і вище над рівнем моря на території, рельєф якої дуже розчленований байраками, водотоками тощо, та розміщення 50 і більше відсотків сільськогосподарських угідь у межах цього пункту на схилах крутизною 12 градусів і більше;

2) якщо на одного жителя припадає менш як 0,25 гектара ріллі, або при її відсутності — менш як 0,60 гектара сільськогосподарських угідь;

3) суворі кліматичні умови: холодна і довга зима (середня тривалість — не менше 115 днів, середньодобова температура повітря у січні не перевищує мінус 4 градуси за Цельсієм), прохолодне коротке літо (середня тривалість — не більше двох місяців, середньодобова температура у липні не перевищує 20 градусів за Цельсієм), велика кількість опадів (середньорічна сума опадів у рідкому і твердому стані — не менше 600 міліметрів), мають місце селеві явища, повені, вітровали, снігові намети, сейсмічність землі.

Населені пункти, які розташовані на висоті 400 метрів і вище над рівнем моря і відповідають двом критеріям та не менш як двом показникам третього критерію — «суворі кліматичні умови», набувають статусу гірських. Перелік населених пунктів, яким надається статус гірських, затверджується Кабінетом Міністрів України [2]. При цьому статус особи, яка проживає і працює (навчається) на території населеного пункту, якому надано статус гірського, надається громадянам, що постійно проживають, постійно працюють або навчаються на денних відділеннях навчальних закладів у цьому населеному пункті, про що громадянам виконавчим органом відповідної місцевої ради видається посвідчення встановленого зразка. У разі, коли підприємство, установа, організація розташовані за межами населеного пункту, якому надано статус гірського, але мають філії, представництва, відділення, інші відокремлені підрозділи і робочі місця в населених пунктах, що мають статус гірських, на працівників, які постійно в них працюють, поширюється статус особи, що проживає й працює (навчається) на території населеного пункту, якому надано статус гірського.

Під прямим підпорядкуванням у законодавстві про запобігання корупції розуміються відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням.

Таким чином, відносини між підлеглою особою та її керівником створюють ситуацію конфлікту інтересів. Позиція Національного агентства з питань запобігання корупції (як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, а також надає роз'яснення з питань застосування актів законодавства з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів) з цього приводу є неоднозначною. Так, у своєму рішенні № 839 від 29.09.2017, яким затверджено Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [3] Національне агентство зазначило, що «у разі невиконання обмежень та зобов'язань, передбачених пунктами 2, 4 частини першої, частинами другою, п'ятою статті 28, частиною другою статті 27 Закону особа, яка має у прямому підпорядкуванні близьку особу, порушує вимоги Закону» стосовно конфлікту інтересів (с. 35). Далі зазначено, що згадані обмеження (тобто спільної роботи близьких осіб та конфлікт інтересів) не поширюються на: народних засідателів і присяжних; близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи; осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах (с. 35). Але вже на с. 36 рекомендацій робиться застереження: «у контексті наведених виключень слід зауважити, що не зважаючи на те, що вказані у них суб'єкти не підпадають під дію обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, це не означає, що на них не поширюються загальні вимоги щодо врегулювання конфлікту інтересів з урахуванням особливостей їх статусу. Відтак, вказаним особам варто вживати заходів, передбачених Законом для його врегулювання. При цьому, до них в залежності від конкретної ситуації може бути застосований будь-який із передбачених Законом захід врегулювання конфлікту інтересів». Слід зауважити, що Закон України «Про запобігання корупції» не містить загального поняття конфлікту інтересів, а зміст цього явища пропонується

визначати виходячи із законодавчо визначених видів конфліктів інтересів: потенційного і реального. Потенційний конфлікт інтересів визначається як наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Реальний конфлікт інтересів має місце за наявності суперечності між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (ч. 1 ст. 1 Закону). В ситуації, коли має місце реальний чи потенційний конфлікт інтересів керівникам заборонено прямо чи опосередковано спонукати, примушувати у будь-який інший спосіб, підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

Тобто позиція Національного агентства міняється в межах однієї сторінки роз'яснень, з одного боку, вказуючи на відсутність конфлікту інтересів у народних засідателів і присяжних; близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи; осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах, з іншого боку, вказаним особам пропонується вживати заходів, передбачених Законом для його врегулювання таких конфліктів. Така ситуація прямо суперечить вимогам ч. 7 ст. 28 Закону «Про запобігання корупції», де зазначено, що закони та інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, порядок надання окремих видів державних послуг та провадження інших видів діяльності, пов'язаних із виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, мають передбачати порядок та шляхи врегулювання конфлікту інтересів службових осіб, діяльність яких вони регулюють.

Вважаю, що дана проблему слід вирішувати однозначно, а саме, шляхом скасування переліку осіб, на яких правила спільної роботи близьких осіб не поширюються, або законодавчого виключення ситуації конфлікту інтересів в діяльності осіб, яким дозволяється мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

На сьогоднішній день проблеми розвитку сільських та гірських територій є дуже актуальними, пов'язані із зменшенням кількості такого населення, відсутністю належної інфраструктури, невиплати зарплатні тощо. Поштовх соціально-економічному і культурному розвитку таких населених пунктів дозволить стимулювати виробництво екологічно чистої продукції, сприятиме потужному розвитку туризму, створенню додаткових робочих місць та значному поліпшенню рівня життя населення. Ситуація, при якій, законодавчо дозволяється працювати близьким особам в якості керівника та підлеглого, а з іншого боку забороняється у зв'язку із обов'язковою наявністю у їх діях конфлікту інтересів, для багатьох населених сільських та гірських пунктів може призвести до звільнення тієї незначної кількості службовців, які забезпечують їх життєдіяльність. Тому більш конструктивним вважаю другий варіант вирішення проблеми спільної роботи близьких осіб та конфлікту інтересів у їх діяльності.

Висновки. З урахуванням викладеного, заходами усунення законодавчої колізії стосовно дозволу мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам окремим їх категоріям (народні засідателів і присяжні; близькі особи, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи; особи, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах) та конфліктом інтересів у їх діяльності є пропозиція доповнити частину 1 статті 28 Закону України «Про запобігання корупції» абзацом другим такого змісту: «Положення абзацу першого цієї частини не поширюються на осіб, передбачених абзацом третім частини 1 статті 27 цього Закону».

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради. — 2014. — № 49. — Ст. 2056.
2. Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» від 15 лютого 1995 року № 56/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 9. — Ст. 58.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів // Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції № 839 від 29.09.2017.

WORLD SCIENCE

№ 3(31)
Vol.6, March 2018

MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

 НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Passed for printing 05.03.2018. Appearance 12.03.2018.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2018

WORLD SCIENCE

RS Global

Tel: +4(857) 898 55 10
Email: rsglobal.poland@gmail.com
Email : worldscience.uae@gmail.com

RS Global
Dolna 17, Warsaw, Poland 00-773